

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

HUZUREVİNDE KALAN YAŞLI BİREYLERİN
İLİŞKİLERİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR
DEĞERLENDİRME: BURSA ÖZEL ŞİFA HUZUREVİ
ÖRNEĞİ

Evin İŞLEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Mehmet YAZICI

Bingöl-2024

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

HUZUREVİNDE KALAN YAŞLI BİREYLERİN
İLİŞKİLERİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR
DEĞERLENDİRME: BURSA ÖZEL ŞİFA HUZUREVİ
ÖRNEĞİ

Evin İŞLEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Mehmet YAZICI

Bingöl-2024

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Bildirimi.....	V
Tez Kabul Ve Onay.....	VI
Önsöz	VII
Özet	VIII
Abstract	IX
Tablo Listesi	X
Şekil Listesi	XI
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	4
2.1. Yaşlanma ve Yaşlılık	4
2.1.1. Biyolojik Yaşlanma	6
2.1.2. Psikolojik Yaşlanma.....	7
2.1.3. Sosyal Yaşlanma	9
2.2. Başarılı Yaşlanma	10
2.3. Geleneksel Toplumda Yaşlılık	12
2.4. Modern Toplumda Yaşlılık	14
2.5. Yaşlılıkta Toplumsal Kuramlar	16
2.5.1. İlişki Kesme (Geri Çekilme) Kuramı	17
2.5.2. Etkinlik (Aktivite) Kuramı	18

2.5.3. Defizit (Eksiklik) Kuramı	19
2.5.4. Rol Bırakma Kuramı	20
2.5.5. Süreklilik Kuramı	21
2.5.6. Toplumsal Değiş Tokuş Kuramı	22
2.5.7. Erikson'un Psikososyal Kuramı	23
2.5.8. Subkültür (Alt Kültür) Kuramı	24
2.5.9. Modernleşme Kuramı	25
2.6. Sembolik Etkileşimcilik	26
3. HUZUREVİ VE HUZUREVİNDE YAŞLILIK	29
3.1. Türkiye'de Huzurevi Kurumu, Tarihsel Gelişimi ve Dağılımı	29
3.2. Türkiye'nin Yaşlı Nüfus Demografisi	33
3.3. Huzurevinde Yaşlılık.....	36
3.4. Huzurevlerine İlişkin Mevzuat	38
3.5. Huzurevi Tercih Nedenleri	39
3.6. Huzurevine Bakış Açısı	41
3.7. Dünyada Huzurevleri Örnekleri	42
3.7.1. İngiltere Örneği	42
3.7.2. Japonya Örneği	43
3.7.3. Avusturya Örneği	44
3.7.4. Fransa Örneği	46
4. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	46

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	46
4.2. Araştırmanın Sorusu	47
4.3. Araştırmanın Modeli	48
4.4. Araştırmanın Çalışma Grubu	49
4.5. Araştırmanın Veri Toplama Araçları	53
4.6. Araştırma Verilerinin Analizi	57

5. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME 59

5.1. Yaşlıların Huzurevine Gelme İsteği ve Karar Aşaması	60
5.1.1. İhtiyaç Mecburiyeti	62
5.1.2. Bugünün Kararı	68
5.2. Yaşlı Bireylerin İlişki Kurmada Özgür Davranışı	72
5.2.1. Paylaşım	73
5.2.2. Yalnızlık ve Sosyal İzolasyon	80
5.2.3. Ölüm	85
5.2.4. Birlikte İbadet ve Huzur	90
5.2.5. Öfke ve Huzursuzluk_	95
5.3. Huzurevindeki Yaşlı Bireylerin İlişki Kurmalarını Etkileyen Faktörler	98
5.3.1. İyi Hissetmek.....	100
5.3.2. Selamlaşma	106
5.4. Huzurevindeki Yaşlı Bireylerin Çatışma Haline Bakışı	111
5.4.1. Binanın Etkisi	112
5.4.2. Yaşlının Gözüyle Personelin Yaklaşımı	114

5.5. Huzurevinde Kalan Yaşlının Kişisel Alan Tercihi_	117
5.5.1. Oda Düzeni	119
5.5.2. Değişim Tercihi	121
SONUÇ VE ÖNERİLER	127
KAYNAKÇA	134
EKLER	150
EK-1. Huzurevi İle İlgili Resimler	150
EK-2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları	153
EK-3. Etik Kurulu Kararı	153
ÖZGEÇMİŞ	158

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “*Huzurevinde Kalan Yaşlı Bireylerin İlişkileri Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme: Bursa Özel Şifa Huzurevi Örneği*” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

... / ... / 2024

İmza

Evin İŞLEK

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Evin İŞLEK tarafından hazırlanan Huzurevinde Kalan Yaşlı Bireylerin İlişkileri Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme: Bursa Özel Şifa Huzurevi Örneği başlıklı bu çalışma, [Savunma Sınavı Tarihi] tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda [oy birliği/oy çokluğuyla] başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan : ..... **İmza:** .....

Danışman: ..... **İmza:** .....

Üye : ..... **İmza:** .....

TEZ KABUL VE ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../...../ 2024 tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Nebî Butasım

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

*Huzurevinde Kalan Yaşlı Bireylerin İlişkileri Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme: Bursa Özel Şifa Huzurevi Örneği*¹ konusu, huzurevinde kalan yaşlı bireylerin sosyal ilişkileri nasıl kurduğu ve bu ilişkileri nasıl değerlendirdiği “sosyolojik” yaklaşımlar bağlamında üzerinde durulmaya değer bulunmuştur.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Mehmet YAZICI ‘ya; tezin yazım sürecinde her yönüyle desteğini esirgemeyen kuzenim Dyt. Büşra Nur ARIKBAŞ ‘a, zor süreçlerimde yanımda olup sonsuz destek veren arkadaşlarım İzzettin YAPICI ve Songül AKKOYUN ‘a, çalışma alanında araştırmam için gerekli olan tüm olanakları sunan ve her koşulda yardımcı olan Arzu AKDENİZ’e, Bursa Özel Şifa Huzurevi çalışanlarına, özellikle araştırmaya katılan huzurevi sakinlerine, ayrıca eğitim hayatım boyunca yetişmemde katkısı olan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Çalışmamı tamamlamam konusunda moral ve motivasyonumu üst düzeyde tutmama yardımcı olan aileme, özellikle kıymetli annem Edibe İŞLEK’e şükranlarımı sunarım. Ayrıca tezi hazırlama sürecinde kaybettiğim kıymetli babam Merhum Maşallah İŞLEK ‘i ve dedem Merhum Abdalbaki İŞLEK ‘i rahmet ve minnetle anıyorum.

..../..../ 2024

Evin İŞLEK

---

¹ Çalışmanın yapıldığı ve başlığımızda belirtilen huzurevinin isminin; görüşme sürecinde personelin kendi aralarında, huzurevinde kalanlarla ve onların yakınlarıyla olan diyaloglarında “özel şifa” olarak kullanılması nedeniyle, tezimizde bu isim başlık olarak kullanılmıştır. Ayrıca, kurumun bulunduğu binanın tabelasında da bu isim kullanılmaktadır(bkz. **EK-1**). Huzurevi bu isimle bilinmesine rağmen, resmiyetteki ismi “Dilruba Evleri Yardımlaşma Derneği Huzurevi ve Yaşlı Bakım Merkezi” dir. İnternet sayfasında ise kurumun adı, “Dilruba Huzurevi” olarak yer almaktadır. (<https://www.dilrubahuzurevi.com/>)

ÖZET

Tezin Başlığı : Huzurevinde Kalan Yaşlı Bireylerin İlişkileri Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme: Bursa Özel Şifa Huzurevi Örneği
Tezin Yazarı : Evin İŞLEK
Danışman : Doç. Dr. Mehmet YAZICI
Anabilim Dalı: Sosyoloji Anabilim Dalı
Bilim Dalı : Sosyoloji Bilim Dalı
Kabul Tarihi :
Sayfa Sayısı : (ön kısım) + (tez) + (ekler)
Yaşlılık, biyolojik ve psikolojik alanlarda olduğu kadar sosyal alanda da değişikliklerin yaşandığı bir dönemi ifade etmektedir. Türkiye’de ve dünyada nüfusun giderek yaşlanması yaşlı bireylerin barınma, bakım ve sosyal ihtiyaçlarının artmasına ve yaşlılığın sosyal bir sorun olarak görülmesine neden olmaktadır. Küresel olarak sorun teşkil eden ve sosyolojinin ilgi alanına giren yaşlılık, toplumsal yapının değişimiyle yaşlı bireyin ailedeki konumunu ve yaşam alanını olumsuz yönde etkilemiştir. Günümüzde huzurevleri, yaşlıların tüm gereksinimlerinin karşılandığı öncelikli kurumlardan biridir. Yaşlıların, çoğu zaman mecburen ihtiyaç duydukları alan değişimi bireylerin psikolojik ve sosyal yönünü oldukça etkilemekte ve yeni yaşam alanındaki ilişkilerini anlamlı şekilde biçimlendirmektedir. Bu araştırmanın amacı, “Huzurevinde kalan yaşlı bireyler, birbirleriyle kurdukları sosyal ilişkileri nasıl değerlendirmektedirler?” sorusuna cevap bulmak ve yaşlı bireylerin ilişkilerini sosyolojik olarak analiz etmektir. Bu amaca ulaşmak için, Bursa ilinde özel bir huzurevinde kalan 16 yaşlı bireyle görüşülerek nitel bir araştırma yürütülmüştür. Çalışmada amaçlı örneklem tercih edilerek, yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği aracılığıyla elde edilen veriler sosyolojik bağlamda analiz edilmiştir. Ayrıca, huzurevindeki anlamlı ilişkileri arttırmak için elde edilen verilerden yola çıkarak, yaşlı ilişkilerinin iyileştirilmesine yönelik uygulanabilir çözüm önerilerinde bulunulmuştur. Değerlendirmeler sonucunda, huzurevinde kalan yaşlıların, sosyal ilişkilerini etkileyen iki temel faktöre ulaşılmıştır. Yaşlı bireylerin, huzurevine gelme sebepleri ile huzurevindeki sosyal ilişkileri arasında pozitif bir ilişkinin olduğu ve yaşlı bireylerin huzurevinde kalma sürelerinin, ilişki kurma isteğinde belirleyici olduğu sonucuna varılmıştır. Bu ilişkilerin derinlemesine incelenmesini içeren çalışmanın, sonradan yapılacak çalışmalara öncülük edebileceği düşünülmektedir.
Anahtar Kelimeler: Yaşlanma, Yaşlılık, Huzurevi, Değişim, İlişki.

ABSTRACT

Title of the Thesis : A Sociological Evaluation on the Relationships of Elderly People Staying in Nursing Homes: Bursa Private Şifa Nursing Home Example
Author : Evin İŞLEK
Supervisor : Assoc. Dr. Mehmet YAZICI
Department : Sociology
Sub-field : Sociology
Date :
Old age refers to a period in which changes occur in the social field as well as in the biological and psychological fields. The increasing aging of the population in Turkey and around the world causes the housing, care and social needs of elderly individuals to increase and old age to be seen as a social problem. Aging, which constitutes a global problem and is within the scope of sociology, has negatively affected the position and living space of the elderly individual in the family with the change in the social structure. Today, nursing homes are one of the priority institutions where all the needs of the elderly are met. The change of space that the elderly often need necessarily affects the psychological and social aspects of individuals and shapes their relationships in their new living space in a meaningful way. The purpose of this research is "How do elderly individuals staying in nursing homes evaluate the social relationships they establish with each other?" and to sociologically analyze the relationships of elderly individuals. To achieve this aim, a qualitative research was conducted by interviewing 16 elderly individuals living in a private nursing home in Bursa. Purposeful sampling was preferred in the study and the data obtained through semi-structured interview technique was analyzed in a sociological context. In addition, based on the data obtained to increase meaningful relationships in nursing homes, feasible solutions were suggested to improve elderly relationships. As a result of the evaluations, two main factors affecting the social relations of the elderly living in the nursing home were reached: It was concluded that there is a positive relationship between the reasons why the elderly individuals come to the nursing home and their social relations in the nursing home, and that the duration of the elderly individuals' stay in the nursing home is a determinant in their desire to establish a relationship. It is thought that the study, which includes an in-depth examination of these relationships, may lead to future studies.
Key Words: Aging, elderliness, Nursing Home, Change, Relationship.

TABLO LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.5: Kuramların Genel Görünümü.....	31
Tablo 3.1: Bakanlığa Bağlı Huzurevi Sayısı, Kapasitesi ve Huzurevlerinde Kalan Yaşlı Birey Sayısının Yıllara Göre Dağılımı.....	30
Tablo 3.2: Kamu, Özel, Diğer Kamu Kuruluşlarına Ait Huzurevleri Sayısı, Kapasiteleri ve Bakılan Yaşlı Sayısı	32
Tablo 4.4: Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri.....	64
Tablo 5: Temalar ve Kodlar.....	76

ŞEKİL LİSTESİ

<u>Şekil No</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 3.1. Kamu, Özel ve Diğer Kamu Kuruluşlarına Ait Huzurevlerin Sayısının Dağılımı.....	33
Şekil 3.2. Kamu, Özel ve Diğer Kamu Kuruluşlarına Ait Huzurevlerinde Bakım Hizmeti Alan Yaşlı Sayısının Dağılımı.....	33
Şekil 3.3. Huzurevlerinin Tercih Nedenleri.....	40
Şekil 3.4. Peter Rosegger Huzurevi.....	45

1. GİRİŞ

Yaşlılık, insanoğlu için kaçınılmaz olan bir süreçtir. Bireyin yaşamının son evresini ve yaşamsal fonksiyonlarında gerilemelerin olduğu bir dönemi ifade etmektedir. Teknolojik ilerlemeler ve bilimdeki gelişmelerle yaşanan dönüşümler, yaşlılık olgusunda değişim yaratmakla beraber, yaşlılığa karşı bakış açısını değiştirmiştir. Özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan toplumların yaşlılığa bakışı, son yıllarda artan nüfus içerisindeki yaşlı nüfus oranının fazlalığı ölçüsünde hızla değişmektedir. Yaşlılık, biyolojik alanlarda olduğu kadar sosyal alanda da farklılıkları barındıran bir süreçtir. “Herhangi bir olguya ilişkin bütüncül anlayış ancak çoklu bakış açıları yoluyla elde edilebilir.” (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 28). Dolayısıyla yaşlılığı, değişen dinamiklerle biyolojik, psikolojik ve sosyal süreçleri dâhil ederek açıklamak, yaşlılık çerçevesinin bireysel ve toplumsal görünümünü iyi anlamak açısından faydalı olacaktır.

Tüm Dünya’da, demografik olarak artan nüfusla birlikte yaşlı nüfusunun artması, sosyal bir sorun olarak kabul edilmektedir. Yaşlılıkla ortaya çıkan sorunların toplumsal alanı etkilemesi yönüyle, yaşlılığın hem bireysel olarak mikro düzeyde, hem de toplumsal olarak makro boyutta değerlendirilen bir olgu olduğu görülmektedir. Modernleşme sonucunda, ekonomik, sosyal ve psikolojik alanlardan etkilenen ve yaşlının bakımının üstlenildiği yer olan ailenin, yaşlıya bakım vermekte zorlanmasıyla, dezavantajlı grupta olan yaşlıların yaşam alanı sorun olarak görülmeye başlanmış; bu duruma bir çözüm olarak, kurumsal yaşlı bakım hizmetleri geliştirilmiştir. Tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de artan yaşlı nüfusla birlikte geliştirilen kurumsal yaşlı bakım hizmetleri, aynı zamanda çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. Geleneksel kültür normlarına sahip bireylerin, aileleriyle birlikte yaşamak ve ilişkilerini alıştıkları kültürle sürdürmek istemeleri, hem huzurevine hem de huzurevindeki ilişkilere olumsuz yaklaşımlarına neden olabilmektedir. Yaşlı bireylerin huzurevindeki ilişkileri, kişilerin sosyo-kültürel durumlarına göre şekil almaktadır.

Yaşlı bireylerin, toplumun birer parçası olmaları ve sorunlarının toplumsal bir niteliğe sahip olması nedeniyle yaşlı ilişkileri, bireylerin sosyal alandaki sorunlarını

ele alarak açıklamaya çalışan sosyolojinin ilgi alanına girmektedir. Bu çalışmayla, huzurevindeki yaşlı bireylerin ilişkilerini sosyolojik boyutlarıyla analiz etmek amaçlanmıştır. “*Huzurevinde Kalan Yaşlı Bireylerin İlişkileri Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme: Bursa Özel Şifa Huzurevi Örneği*” başlıklı çalışmamız, nitel araştırma yöntemlerinden yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğiyle, Bursa ilinde hizmet veren özel bir huzurevinde kalan 16 yaşlı bireyden elde edilen verilerin analizine dayanmaktadır.

Literatür incelendiğinde, yaşlılık ve huzurevi çalışmaları ya da yaşlılık ilişkilerine yönelik çalışmaların olduğu görülmektedir. Genel olarak bu çalışmalarda, yaşlı bireylerin aileleriyle ve huzurevindeki personelle kurdukları ilişkiler üzerinde durulmaktadır. Ancak, huzurevinde kalan yaşlıların ilişkilerine, ayrıntılı değinilen çalışmalara rastlanmamakta ve bu durum, literatürdeki bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla çalışmamız, literatüre katkı sağlaması ve yapılan diğer çalışmalardan farklı olarak, huzurevindeki yaşlı bireylerin ilişkilerinin derinlemesine ve sosyolojik açıdan incelenmesi yönüyle önemli bulunmaktadır.

Bu çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi üzerinde durulmuştur. Genel olarak bu bölümde yaşlanma ve yaşlılığın nasıl tanımlandığı, yaşlanmanın çeşitleri ve toplumlara göre yaşlılık tanımları, toplumsal kuramların yaşlılığa yaklaşımları ve sembolik etkileşimcilik üzerinde durulmuştur. Bu bölümde, yaşlılığın çok yönlü bir olgu olması sebebiyle sadece biyolojik açıdan açıklanmasının yetersiz olabileceği, bu yüzden yaşlanmanın bütün yönleriyle birlikte değerlendirilmesinin önemi üzerinde durulmuştur. Ayrıca, yaşlılığın toplumlara ve kültürlere göre değişiklik gösterdiği ve yaşlılık tanımlamalarının da aynı doğrultuda geliştiği görülmektedir. Geleneksel ve modern kültürün yaşlı tanımı üzerinde, bu açıdan durulmuştur. Yaşlılık ve yaşlıların ilişkilerinin toplumsal kuramlarda genellikle hangi açılardan ele alındığı, çalışmanın konusu açısından önemli bulunmaktadır. Araştırmanın bu kısmında, bireylerin yaşlanmayla birlikte yaşadıkları bireysel ve sosyal değişimlerin, hem yaşlı hem de toplum üzerindeki etkilerinin neler olduğu üzerinde durulmuştur. Bu kısımda, başarılı yaşlanmayı gerçekleştiren bireylerin, ilişkilerdeki uyumunun aktif yaşamları üzerindeki etkisine de değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, huzurevi ve huzurevinde yaşlılık üzerinde durulmuştur. Bu başlık altında, artan nüfus içerisindeki yaşlı nüfusun fazla olmasına ve modern toplumsal dinamiklerin bir sonucu olarak kabul görülen, kurumsal bir yaşlı bakım modeli olan huzurevine değinmek önemli görünmektedir. Dolayısıyla bu bölümde, Türkiye’de huzurevi kurumu, huzurevinin tarihsel gelişimi ve dağılımı, yaşlı nüfus demografisi, huzurevinde yaşlılık, huzurevlerine ilişkin mevzuat ve huzurevine bakış açısı başlıklarına yer verilmiştir. Ayrıca, konuya daha geniş perspektiften bakabilmek için, Dünya’da huzurevi örnekleri başlığıyla İngiltere örneği, Japonya örneği ve Avusturya örneğine değinilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, araştırmanın metodolojisi ile ilgili bilgi verilmiştir. Bu bölümde, araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın sorusu, araştırmanın modeli, araştırmanın çalışma grubu, araştırmanın veri toplama araçları, araştırma verilerinin analizi ile ilgili ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, araştırmada elde edilen bulguların analizi ve değerlendirmeler bulunmaktadır. Bu bölümde, araştırma kapsamında Bursa Özel Şifa Huzurevinde kalan yaşlı bireyler ile yarı yapılandırılmış nitel görüşme formuyla gerçekleştirilen görüşmeler, verilerin analiz edilmesi sonucu ortaya konulan beş tema ve bu temaların altında yer alan onüç kodu içeren bulgular yer almaktadır. Veriler, kod ve temalar üzerinden değerlendirilmiş ve huzurevindeki yaşlıların ilişkileri sosyolojik boyutta analiz edilmiştir.

Tez çalışması, bu vesileyle araştırma sonuçlarının özetlendiği, huzurevindeki yaşlı bireylerin mevcut ilişkilerinin iyileştirilmesi ve daha iyi ilişkiler kurabilmeleri ile ilgili, araştırmadan elde edilen sonuç ve önerilerin sıralandığı bölümle tamamlanmıştır.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yaşlanma ve Yaşlılık

Yaşlılık, tarihsel süreç içerisinde dönemsel olarak değişim ve dönüşüm dinamikleri ile var olan toplumsal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlığın başlangıcından bu yana var olan ve bireylerin temel yaşamında gelişimsel boyutta olgunlaşma ve kendini gerçekleştirme süreçlerini içine alan yaşlanma, fiziksel ve zihinsel alanları içeren ilerleyici bir bozulma sürecidir. Önceki başarı düzeylerini sürdürme ve işlev görme yeteneğinin kaybını oluşturur. Ayrıca yaşlanma, hem olumlu hem de olumsuz deneyimleri içeren kişisel bir süreçtir. “Yaşlılık, fiziksel ve ruhsal çöküntü, üretime olan katkının azalması, sosyal statüde meydana gelen değişimler, sosyal desteğin azalması, sağlık ile ilgili problemlerin artması gibi kendine has sorunların yaşandığı bir dönem olarak tanımlanabilir.” (Epik ve Umutlu, 2019, s. 29). Farklı bir tanımda ise şöyledir: “Yaşlılık, bireyin fiziksel ve bilişsel fonksiyonlarında bir gerileme, sağlığın, gençlik ve güzelliğin, üretkenliğin, cinsel yaşamın, gelir düzeyinin, saygınlığın, bağımsızlığın, arkadaşların, eş ve yakın ilişkisinin, sosyal yaşantının ve statünün, desteklerin azalması ve kaybı gibi döneme özgü pek çok sorunun yaşandığı bir kayıplar dönemidir.” (Konak ve Çiğdem, 2005, s. 14).

Yaşlanma, bireyin fizyolojik sürecini karakterize ederken, yaşlılık toplumların farklı bakış açılarının bir ifadesidir. Yaşlanma, fiziksel, psikolojik, sosyo-kültürel ve ekonomik yönleriyle yaşlı bireylerin sağlık, kendi öz bakım ve gündelik yaşamlarındaki belirli kısıtlamaların, yetersizliklerin bulunduğu bir dönem olarak görülmektedir. “Canlı vücudun organ, doku, hücre, molekül ve diğer tüm sistemlerinde süreç içerisinde ortaya çıkan, geri dönüşü imkânsız işlevsel ve yapısal farklılaşmaların bütününe 'yaşlanma' denir.” (Kalınkara, 2011, s. 20). İnsanlar yaşlandıkça işitme, görme, hareket etme gibi işlevlerde yetersizlikler yaşamakta ve yaşla birlikte artan kronik hastalıklarla uğraşmak zorunda kalmaktadır.

Yaşlılık sürecini tanımlarken, bireyin tüm yaşamı dikkate alınarak değerlendirmeyi gerektirse de, günümüzde yapılan çalışmalarda bu çabanın, kısıtlı olabildiği görülmektedir. İnsan yaşamının, ilk dönemden son döneme dek çok yönlü ve değişken yapısının olması, yaşlılığın tam olarak tanımlanmasını zorlaştırmaktadır.

Bireylerin her birinin geçmiş yaşamlarıyla birlikte değerlendirilmesi ve sürecin devamında, yaşadığı bölge, yer, mekân ve yaşam standartlarına göre kategorize edilebilmesi zor olsa da bu yönleriyle ele alınması gerekliliği söz konusudur. Çünkü yaşlılık sonuç itibarıyla, fiziksel koşulların gerilediği bir süreci ifade etmekle birlikte, bireyin olgunlaşmasıyla edindiği tecrübeleri ve mühim bir evreyi de temsil etmektedir. İnce (2017, s. 2-3)'ye göre; yaşlılıkta, olgunlaşma ve yaşam deneyimleri sonucunda ortaya çıkan bir güç ve potansiyelden bahsedebilmek mümkün olmaktadır. Bu bağlamda yaşlılığa bakmak bile, yaşlanan bir nüfusun refahını en iyi şekilde sağlamak için, gerekli önlemleri almanın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Toplumun, yaşlanmayı olumsuz bir dönem olarak algılaması ve yaşlı bireyi bu çerçevede görmesi, geniş bir açıyla değerlendirilmesi gereken yaşlılık sürecine, sınırlı bir bakış açısının hakim olmasına neden olmaktadır. Aksine bu dönem, bireyin bilgi birikimi ve tecrübelerinin insanlığın hizmetine sunulabileceği ve bu vesileyle insanlığın zihinsel dünyasının beslenebileceği bir süreci ifade etmektedir. Yahyaoğlu' na (2013, s. 16) göre de; yaşlılıkla ilgili en büyük problem, bu döneme karşı insanlarda yanlış algı ve ön yargıların var olmasıdır. Yaşlanan bir bireyin yaşamı, fiziksel gerileme ve hastalıkların ortaya çıkışını içerse de yaşlı, yaşam deneyimlerini çevresindeki insanlara aktararak, onların doğru kararlar almasına ışık tutabilmektedir.

Literatürde, yaşlılığın biyolojik, ruhsal ve sosyal yönlerine oldukça değinilmiş ve geniş bir perspektifle değerlendirilebilecek bir süreç olduğundan bahsedilmiştir. Yaşlanma ve yaşlılığı tanımlama hususunda, bu yönlerle değinmek oldukça önemlidir. Zira, yaşlı bireylerde, her ne kadar toplumlara, yer, mekân ve yaşam standartlarına göre yaşlılık süreci farklılıklar gösterse de, yaşlanmanın doğal getirisi olan sağlıktaki bozulmalar, biyolojik, sosyal ve psikolojik gerilemeler, bireylerin yaşlılık sürecinin parçaları olarak göze çarpmaktadır. Biyolojik ve fiziksel yaşlanma, bireyin yaşı ilerledikçe oluşan farklılıkları gösterirken; psikolojik yaşlılık, bireyin anlama, algılama, kişilik özellikleriyle uyum sağlama, bağlantı kurma gibi bilişsel kabiliyetlerinin, yaş ilerledikçe değişimini göstermektedir. Sosyal olarak yaşlılık ise, bireyin toplumdaki değer ve konumunun, yine toplumun belirlediği norm ve

beklentilere göre deðiřtiđini gösterir. ‘‘Sosyolojik açıdan yaşlılık ise bir toplumda belirli yaş grubundan beklenen davranışlar ve toplumun o gruba verdiği değerlerle ilgilidir.’’ (Beğer ve Yavuzer, 2012, s. 1-3).

Baran (2003, s. 35-47), her toplumda/kültürde kime yaşlı dendiği deðiřtiđi gibi; yaşlıya, yaşlılığa yüklenen anlamların ve ondan beklenen rol ve sorumlulukların da deðiřtiđini belirtmektedir. Yaşlı bireylerin, toplumsal yapıdaki konumunun dönüşümüyle rol ve sorumluluklarının deðiřimi söz konusudur. Dolayısıyla, toplumsal olguları tanımlarken toplumsal gler, yaşamın içinde cereyan eden deðiřimlerin odak noktasına yoğunlaşırlar. Bu sebeple sosyal teoriler yaşlıların istatistiksel dağılımdan daha çok toplumsal konumu ve yaşlılık olgusunun sosyal deðiřimine odaklanmaktadır (şentürk ve Altan, 2015, s. 19). Teoriler, yaşlılık kavramının ve yaşlının toplumdaki yerinin toplum tarafından belirlendiğini ifade etmektedir. Çalışmanın sonraki bölümlerinde yaşlılıkla ilgili, süreci açıklayan kuramlara değinilecektir.

‘‘Yaşlılıktaki fiziksel aktivitenin düşmesi, günlük yaşamsal aktiviteleri için başkasının fiziki yardımına ihtiyaç duyması yaşlının yaşam kalitesinin düşmesi sonucunda fiziksel, psikolojik ve sosyal etkileri, yaşlının karşılaştığı durumlara uyum sağlamasında zorluklar yaratmaktadır.’’ (Bulduk, 2014, s. 54). Bireyin yaşlandıkça maruz kaldığı gerilemeler, yaşamının her alanına tesir etmektedir. Çok yönlü bir sürec olması nedeniyle, yaşlanmanın etkilendiği biyolojik, psikolojik ve sosyal yönlerine değinmek, yaşlının ve yaşlılığın toplumsal kuramlar ışığında irdeleneceği bölümlerin daha iyi anlaşılması açısından yararlı olacaktır.

2.1.1. Biyolojik Yaşlanma

‘‘Yaşlanmanın insan zihninde cereyan eden ilk etkisi biyolojik temelli olmasıdır. Aynı zamanda yaşlılık; insanın gelişim evrelerinden biri, bedensel varlığının biyolojik devinim süreci içindeki bir durumdur.’’ (Ergin, 2005, s. 1-9). Yaşlılık, insanoğlu doğar velmedennce yaşlanır, düşüncesiyle anılamlandırılmaktadır. Ancak yaşlanma, biyolojik olduğu kadar ruhsal, sosyal ayrıca her bireyde farklı gelişen kültürel formlar da buna dahil olmak üzere, birey üzerinde

çeşitli etkilere sahip olan bir süreci ifade eder; çünkü yaşlılık birden çok nedene bağlı olarak gelişen bir olgudur.

Biyolojik yaşlanma, bireyin yüzeysel görünümünün değişmesini ifade etmektedir. Ayrıca, vücut yapısındaki değişimler, yaşlandıkça fiziksel özelliklerindeki gerilemeler de işlevsel kayıpları oluşturmaktadır. Birey yaş aldıkça görme, duyma, hareket etme gibi işlevlerinde gerilemeler başlar ve yaş ilerledikçe bu işlevlerin kaybını yaşar. Biyolojik yaşlanma, bu yetileri içermektedir. Vücudun yapısal ve işlevsel olarak değişimi, organlar düzeyinde fonksiyonun azalması, dokularda yıpranma ve tahribatın artmasına bağlıdır. (Kalınkara, 2011). Biyolojik yaşlanmada, iç ve dış etmenlerden etkilenen hücreler değişime uğrar. “Biyolojik yaşlanma zamana bağlı olarak hastalık söz konusu olmaksızın bireyin anatomi ve fizyolojisinde oluşan değişimlerdir. Bu değişimler bireyden bireye farklılık gösterir.” (Ardahan, 2010, s. 1-8). Bireylerin yaşam döngüsünde, oluşumundan yaşamının son bulduğu ana kadar içeriden ve dışarıdan bireye etki eden sebeplerle onarılamaz hücre hasarının oluşması ve bu hasarın, doğal olarak yaşlanmaya sebebiyet vermesiyle biyolojik yaşlanmanın gerçekleştiği birçok çalışmada ifade edilmiştir. “Hücreler arasındaki fiziksel ve kimyasal reaksiyonlarla oluşan değişimler yaşlanmanın biyolojisine ilişkin kuramların temel taşı oluşturmaktadır.” (Bulut ve Özçakar, 1999, s. 1-5). Biyolojik yaşlanmaya yönelik literatürde bulunan teoriler, yaşlılığı bu yönleriyle açıklamaya çalışsa da yaşlanmanın, sadece biyolojik açıdan açıklanmasının yetersiz olduğu bilinmektedir. Çünkü yaşlılık, çok yönlü ve bireye göre değişebilen bir süreci içine almaktadır. Yaşlanma üzerine yapılan tüm sosyolojik araştırmalar, bu gerçeklik üzerinde durmaktadır.

2.1.2. Psikolojik Yaşlanma

Algılama, problem çözme, öğrenme ve hafıza gibi bilişsel yeteneklerdeki yaşa bağlı değişiklikler psikolojik yaşlanmanın bir parçasıdır. İnsanlar bu süreçte fiziksel yeteneklerini kaybederken davranışsal uyum yeteneklerinde de değişiklikler yaşarlar. Deneyim arttıkça davranış değişiklikleri ve uyum sağlamada yaşa bağlı değişiklikler ortaya çıkmaktadır (Kalınkara, 2011). İnsanlar yaşlandıkça davranışlarındaki

değişiklikleri ve duygusal dalgalanmaları birlikte yaşarlar. Yaşlanmanın her bireyde geliştiğine ve her bireyde farklı değişikliklere neden olduğuna daha önce değinmiştik. Bu açıdan bakıldığında; sürece hazır olmayan, geleceğe dair kaygıları olan veya anılarına bağlı kalan, yeniliğe adapte olamayan yaşlılarda gelişen huzursuzluk, değersizlik, kaygı, endişe, üzüntü, yalnızlık, ölüm isteğine yatkınlık gibi duygular baskın olarak görülmektedir. Yaşlılardaki uyum yeteneği ve davranış değişikliğinin temelinde bu duygular yatmaktadır. Bütün bu duyguların yarattığı anlam ve etki, bireyden bireye farklılık göstermektedir. Psikolojik yaşlanma, bir insandaki tüm psikolojik ve davranışsal değişiklikleri açıklar.

Yaşlılıkta eskiye aşırı bağlılık, yeni durumlara uyum sağlayamama ve yeniliklerden korkma gibi bir takım psikolojik değişiklikler yaşandığı bilinmektedir. Böyle bir süreç yaşanırken bu psikolojik değişikliklerin yarattığı sorunlara da rastlanmaktadır (Eyüboğlu, Şişli ve Mehtap, 2012, s. 1-5). Yaşlı bireylerin geçmişleriyle yaşıyor olması, ilişkisizlikleri, uyum sorunları, isteksizlikleri ve pasifleşmeleri, yaşlı kişilerin yaşadığı psikolojik sorunların başlangıcıdır. Zamanla bilişsel açıdan karar vermede zorlanan, sessizleşen veya yalnızlık, umutsuzluk gibi duyguları sürekli yaşayan, alıştıkları davranış ve ilişkileri sürdürmek isteyen yaşlılarda, yaşlanmaya bağlı olarak yeniliklerden şiddetli kaçınma durumu gelişmektedir. Yaşlılar daha çok içlerine kapanırlar ve bu durum yaşlıları daha benmerkezci davranmaya sevk edebilir. Bu adaptasyon bozukluğu, zamanla ilerlerse yaşlılık bunamasının belirtilerinden biri olan neofobiye (yenilik korkusu) yol açabilir (Ağar, 2020, s. 75-80). Bu korku ve kaçınma nedeniyle sosyal uyum sorunu yaşayan kişilerde ileri yaş nedeniyle Demans ve Alzheimer gibi hastalıkların belirtileri ortaya çıkmaktadır.

Kendini gerçekleştirmiş bireyler, yaşam deneyimlerinde yaşlılığa geçişi daha sakin ve nispeten sakin karşılarlarken, benlik bütünlüğüne ulaşamamış bireyler bu süreci daha mutsuz ve hassas bir tavırla yaşarlar. Toplum, yaşlılarda depresyon gibi ruh sağlığı bozukluklarının ortaya çıkmasının doğal olarak yaşa bağlı bir durum olduğuna inanmaktadır; ancak bu bozuklukların temel nedeni, kişinin yaşam kalitesinin ve sosyal yaşam sermayesinin sınırlılığı olarak göze çarpmaktadır. Yaşlı bireylerin, sosyal ilişkileri nasıl değerlendirdiklerine sonraki bölümlerde değinilecektir.

2.1.3. Sosyal Yaşlanma

Bireyin yaşam döngüsünde kaçınılmaz olan yaşlanma, gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlarda her zaman toplumsal bir sorun olarak görülmüştür. Küreselleşme ile birlikte, çoğu gelişmiş ülkede bu sorun daha görünür hale gelse de, gelişmekte olan ülkeler bu sorunla her geçen gün daha fazla yüzleşmek zorunda kalmaktadır. Bu süreç, en büyük etkiyi yaşlıların hem kendilerine hem de çevrelerine vermektedir. Yaşlılık süreciyle beraber gelen fiziksel gerilemeler sonucunda yaşanan güçsüzlük, yetersizlik vb. durumlar zamanla bireyde yalnızlık, umutsuzluk duygularını yaratarak bireyin toplumdan izole olmasına neden olmaktadır. Üretkenlik işlevinden uzaklaşan, işe yaramazlık duygusunu yaşayan, zihinsel işlevleri gerileyen, çevreye ilgisi azalan, yeni durumlara yanıt vermede geciken ya da veremeyen, yakın bellek zayıflığı olan, alingan, zaman zaman kuşkucu, ben merkezci, günlük yaşamını sürdürebilmek için başkalarının yardımına ihtiyaç duyan yaşlı bireyin yalnız kalmasına ve çevreden soyutlanmasına, depresyon ve bunalımı yaşamasına neden olabilmektedir. (Genç ve Dalkılıç, 2013, s. 465). Aynı zamanda toplum, sosyo-ekonomik ve psiko-sosyal nedenlerle yaşlıları izole edebilmektedir.

Yaşlı birey, toplum içindeki edinimleri ve varoluşuna yönelik toplumsal yapıdaki yeri gereği bir takım alışkanlıklar edinmiştir ve hayat boyu bunların kalıcı olduğuna inanmaktadır. Ancak, toplumlarda yaşanan değişim ve dönüşümlerin, toplumun yapılarını yeniden inşa etme durumu söz konusudur. Nitekim, geleneksel kültürdeki geniş aile modelinin, modern kültürün çekirdek aile modeline evrilmesiyle yaşlılar çeşitli sorunlarla karşılaşmaya başlamıştır. Barınma, yalnız kalma, toplumdan izole olma veya izole edilme, statü ve rol kaybı gibi sorunlar bunlara örnek verilebilmektedir. Bireyi yaşadığı toplum ile bütünleşik ve uyumlu kılmada en önemli araç olarak kabul edilen ailenin ortadan kalkması yaşlı bireyin yalnız yaşamasına neden olmakta ve yaşlı birey yalnızlıktan, izolasyona ve son aşamada sosyal dışlanma halkasında yer almaktadır (Bölüktaş, 2019, s. 2-28).

Toplumsal yaşamda bireyler toplumu etkilerken, toplum da bireyleri etkilemekte ve yeni bir toplumsal yapı içinde, birlikte yeni anlamlar inşa edilmektedir. Yaşlı bireylerin topluma etki etmesi ve toplumun da yaşlı bireyin

yaşlanmasından dolayı etkilenmesi sosyal yaşlanmayı tanımlamaktadır. Her insanın yaşlandıkça, sosyal adaptasyonu, sosyal ilişkileri ve yaşam beklentisi değişir. Yaşlının sosyal çevresinden ayrılması, izolasyon ve yalnız kalma olasılığı, kişinin sosyal uyum sorunları yaşamasına neden olur. Yaşlının sosyal uyum sorunu yaşaması, toplumdan ve mevcut toplumsal rolünden ayrılıp yaşamdan geri çekilmesine, yeterlilikten ve aktif yaşlanmadan uzaklaşmasına, modernleşmeyle birlikte rol değiştirme zorunluluğuna kadar toplumun ve bireyin birlikte şekillendirdiği durumları kapsamaktadır. Sosyal uyum sorunu yaşayan yaşlı için kaçınılmaz olan sosyal yaşlanmanın daha anlaşılır olabilmesi için ve sosyolojik açıdan irdelemek adına bu kuramlara "yaşlılıkta toplumsal kuramlar" başlığı altında değinilecektir.

2.2. Başarılı Yaşlanma

Başarılı yaşlanma kavramının, son dönemlerde ortaya çıkan bir kavram olduğu bilinmektedir. Küresel yaşlanmanın gittikçe hızlanması ile birlikte başarılı yaşlanma kavramı da literatüre girmeye başlayıp araştırma konusu olmuştur (Aydın ve Sayılan, 2014, s. 76). Başarılı yaşlanma kavramının geniş bir kavram yelpazesi vardır. Bunların arasında; “sağlıklı yaşlanma”, “iyi yaşlanma” “doğru yaşlanma”, “verimli yaşlanma”, “becerikli yaşlanma”, “yaratıcı yaşlanma”, “olumlu yaşlanma” ve “aktif yaşlanma” bulunmaktadır (Şanlı, 2012, s. 9). Dünya Sağlık Örgütü(DSÖ)’nün tanımına göre başarılı yaşlanma; insanların yaşlanma süreciyle birlikte hayat standartlarını da geliştirmek için sağlık, katılım ve güvenlikle ilgili imkânlarını sistematik ve düzenli bir şekilde oluşturmaları anlamına gelmektedir. Başarılı yaşlanma kavramı ile bireylerin fiziksel olarak iyi durumda oldukları dönemden ziyade sosyal, ekonomik, psikolojik ve kültürel alanlarla ilgili konularda aktiflik içeren bir katılım anlatılmak istenmektedir (World Health Organization(WHO), 2002, s. 12). Başarılı yaşlanma her birey için söz konusu olabilmektedir. Yaşama anlam katma konusunda gençlik dönemlerinde ortaya fark katamamış bireylerin bu durumu yaşlılıkta başarması da oldukça zordur. Ancak yaratıcı ve aktif süreçlerini devam ettirebilen, sağlığı bozulmuş dahi olsa kendine yetebilen ve üretkenliğini, sosyalliğini canlı tutabilen yaşlılar hayatlarının her anlarında mutlu, uyumlu ve huzurlu bir süreç içinde olabilirler (Öz, 2002, s. 7). Başarılı yaşlanmayı sadece yaşlılık dönemi

içerisinde değerlendirirsek, eksik bir kavramsallaştırma yapmış oluruz. Başarılı yaşlanmayı gerçekleştiren aslında bireyin yaşamış olduğu tüm dönemler ve hayat tarzıdır (Özmete, 2012, s. 2). Aktif bir yaşam sürecine sahip birey, başarılı bir yaşlanma süreci yaşıyor olacaktır. Toplumdaki sosyal statü ve roller bireylerin içinde bulundukları yaş dönemlerine göre farklılık arz etmektedir. Sosyal statü ve rollerin bazıları yaşlılık süreçlerinde değişebilir ya da kaybedilebilir. Kaybedilen ya da değişen rollere uyum sağlayarak yaşama aktif biçimde katılmaları yaşlı bireylerin hayat ile olan ilişkilerini sürdürmeleri açısından önemlidir. Kolay atlatılan uyum süreçleri beraberinde başarılı yaşlanmayı da getirmektedir (Ceylan, 2015, 41).

Başarılı yaşlanma ile ilgili bazı önemli kavramlar Aktif Yaşlanma Politika Belgesi'nde (WHO, 2002) şöyle belirtilmektedir:

- Özerklik/Otonomi (Autonomy): kişinin günlük hayatıyla ilgili kendi kurallarına ve tercihlerine göre, nasıl yaşadığıyla ya da yaşamak istediğiyle ilgili kendi kişisel kararlarını alabilme ve bunlarla baş etme yeteneğidir.
- Bağımsızlık (Independence): kişinin günlük hayatla ilgili görevlerini yerine getirme becerisidir. Başkalarından çok az yardım alarak ya da hiç yardım almadan içinde bulunduğu toplumda bağımsız olarak yaşama becerisidir.
- Yaşam Kalitesi (Quality of life): kişinin, içinde yaşadığı kültür ve değer sistemi içerisinde kendi konumuna, beklentilerine ve ilgilerine ilişkin algısıdır. Bu kavram içerisine kişinin fiziksel sağlığını, sosyal ilişkilerini, psikolojik durumunu, bağımsızlık düzeyini, kişisel inançlarını vb. gibi durumları aldığı için çok geniş bir kavram olma özelliği gösterir. Kişinin yaşlılık sürecinde bağımsızlığını ve özerkliğini koruması ile yaşam kalitesi doğru orantılıdır.
- Sağlıklı yaşam beklentisi (Healthy life expectancy): bu kavram engelsiz yaşam beklentisi, sakatlıklardan uzak bir hayat ile bağlantılı olarak kullanılır. Kadın ve erkek cinsiyet fark etmeksizin bakıma muhtaç tüm bireylerin yaşlandıkça ihtiyaç duydukları sağlık, sosyal hizmet ve bakıma ulaşma hakları her zaman vardır. (Canatan, 2018, s 16). Akranlarına göre hiç denecek kadar az ya da herhangi bir fonksiyonunu kaybetmeyen, hayata aktif olarak bağlı kişiler başarılı olarak yaşlanmıştır. Başarılı yaşlanma kavramı hastalığın olmaması, fonksiyonel kapasitenin

aktif olarak devam ettiği süreçleri içermektedir. Bu bağlamda başarılı yaşlanmanın bazı kriterleri vardır. Bu kriterler;

- Herhangi bir hastalık durumunun ve hastalıklara bağılı olarak oluşabilecek herhangi bir bağımlılığın olmaması,
- Fiziksel ve zihinsel süreçleri aktif olarak kullanabilmesi,
- Hayata faal olarak katılabilmesi olarak ifade edilebilir (Özmete, 2012, s. 2).

2.3. Geleneksel Toplumda Yaşlılık

Modern öncesi toplumun kültürel normlarına göre yaşlı insanlar, yaşlanmakla büyük saygı görür, bilgedir ve aynı zamanda güçlü aile bağlarının yegâne temsilcisidir. Yüz yüze ilişkilerin hakim olduğu geleneksel toplumlarda yaşlı birey, yeni kuşakların bilgi ve tecrübe aktaranı ve öncüsü olarak kabul edilir. Toplumun gelenekleri, yaşlının bir nimet olduğuna ve yaşlanan insanın yüksek bir değer kazandığına inanmaktadır. Bu nedenle aileler genellikle büyüklerinin sağılık, bakım ve fiziksel ihtiyaçlarının yanı sıra zihinsel ve maddi refahını da sağılamaya çalışırlar. Geleneksel bir ailede, en büyüğün konumu belirli değerler üzerine kuruludur.

Geleneksel toplumlarda, yaşlı insanlara çokluk büyük bir saygı gösterilirdi. Yaş derecelerine sahip olan toplumlarda, yaşlılar genellikle, topluluk için önemli olan konularda önemli bir söz hakkına sahiptiler hatta son sözü söylerlerdi (Giddens, 2012). Bu toplumlarda bireylerin yerinin, yaş aldıkça önemli olduğu görölmektedir. Zira geleneksel toplumlarda önemli bir toplumsal aktör olan yaşlı birey, geniş aile üzerindeki otoritesi, saygınlığı, ekonomik kaynakları elinde bulundurma, bilgelik, toplumsal inanç ve değerlerin niteliği gibi özellikler bakımından değerlendirilmekteydi (Tezcan, 1982, s. 170). Ancak son yıllarda geleneksel toplumdan modern topluma doğru yaşlı bakımı ve aile ilişkileri kısmen değişmeye başlamıştır. “Aile gelenek ile modernlik arasında mücadelelerin geçtiği bir zemindir, ama aynı zamanda onları yansıtan bir metafordur” (Kurt, 2012, s. 32-39). Aile yapısının, geleneksel ve modern dönemdeki etkilerle şekillendiği ve değişime uğradığı görölmektedir.

Geleneksel toplum yapısındaki geniş ailede, özellikle kırsal kesimde bakım ve gözetimi bir sorun teşkil etmeyen yaşlılık algısı, zamanla toplumsal dengelerin değişmesiyle bu yöndeki farklılığını yitirmiştir. Geçmişte, sanayi öncesi toplumlarda yaşlılar akil insan, bilgi ve tecrübeleriyle öncü, toplumsal sorunların çözülmesi hususunda bilirkişi konumunda, kararlarının dikkate alındığı bireyler olarak görülürken, sanayi dönemi ve sonrası modern dönemde toplumun değişen dinamikleriyle yaşlının konumu ve değeri dönüşüme uğramıştır. Geleneksel toplumlarda yaşlılar ikinci kuşağın yetiştirilmesinde ve kültürün korunmasında ciddi toplumsal roller üstlenen, görmüş geçirmiş ya da birikmiş görgülere sahip “kültür bekçileri” bireyler olarak konumlandırılırken; modern toplumlarda üretkenliği bitmiş, aileye ve topluma yük olan, bir an önce ölmesi gereken bireyler olarak değerlendirilmektedir (Kalınkara, 2012).

Gelişmiş toplumlarda, hızlı teknolojik değişimler ve bunun sonucunda farklılaşan değerler, yaşlı insanların sahip olduğu bilgeliği ve yeteneği geçersiz kılmaktadır (Eriksen, 2009). Bu noktada toplumların değişen yaşam koşullarına hızla adapte olma süreci, değerler noktasında da hissedilmiştir denebilir. Endüstrileşmeden sonra toplumsal yapıda yaşanan değişimler, göç ve kentleşmeyle birlikte aile yapısının dönüşüme uğraması da yaşlılığın yapısal değişimine neden olmuştur (Ceylan, 2015). Dolayısıyla geleneksel toplumun geniş aile modelinden, modernleşmeyle bütünleşen çekirdek aile modeline geçiş, toplumun dezavantajlı gruplarından sayılan yaşlı bireyler için, sancılı bir sürecin başlangıcını temsil etmektedir. Günümüzde geniş aileden çekirdek aileye geçilmesi aile bütünlüğünün bozulması, ekonomik gelişme, sanayileşme ve şehirleşmeyle birlikte kırsal bölgelerden şehirlere göçün hızlanması, nüfus yaşlanması ile ilişkili sosyal dönüşüme yol açmıştır. Gelişmiş toplumlarda hızlı bir şekilde yükselen yaşlı nüfus özellikle yaşlılığa bağlı bakıma muhtaçlık sorununun yaşanmasına neden olmaktadır (Bulduk, 2014, s. 56). Yaşlanan bireyin aile içerisindeki konumunun değişimi, fazlalık veya bir sorun olarak görülmeye başlaması, aile bağlarının kopmasının da zemini olarak görülebilir. Toplumsal yapıda sosyal dengelerin değişmesiyle, yaşlılara yönelik yeni rollerin ve beklentilerin tanımlanmasıyla, ortaya çıkan kaçınılmaz durumların yaşanması söz konusu olmaktadır. Örneğin aile içerisinde öz bakımını

üstlenemeyen yaşlı bireyin bakım ihtiyacı aile bireyleri tarafından karşılanırken, değişen dengelerin aile fertleri üzerinde baskı unsuru olması nedeniyle, yeni roller benimsenmekte ve yaşlının bakımı için alternatif alanlar aranmaktadır. Aile yaşamındaki yaşlı bakımının zor olması nedeniyle yaşlılara, evleri dışında başka yaşam alanların tesis edilmesi zorunlu hale gelmiştir. Bakım hizmetlerinin güçlüğüne yanı sıra toplumsal statü konusundaki olumsuz algılar bakımda aile bireylerinin rolünü azaltan önemli bir unsurdur (Oğlak, 2017, s. 1-15). Yaşlı bireyin genel olarak toplumda yetersiz, güçsüz ve işe yaramayan kişi olduğu algısının kabulü, aile kurumunu etkilemektedir. Dolayısıyla yaşlıya, yaşlının kendi yaşam alanında, istediği yerde bakım verilmesi mümkün olmamaktadır. Geleneksel toplum yapısından kopma ve modern topluma uyumlanma sürecinde, yaşanan yaşlı sorunsalını daha iyi anlayabilmek için modern toplumu da irdelemek yerinde olacaktır.

2.4. Modern Toplumda Yaşlılık

Günümüzde tıp alanında meydana gelen gelişmeler, eğitim düzeyinin yükselmesi, kadının çalışma hayatına girmesi, doğum oranlarının azalması, halkın sağlığını koruma ve sürdürme konusunda bilinçlenmesi gibi gelişmeler yaşlı nüfusun her geçen gün artmasına sebep olmuştur (Demir, 2016). Modernleşme, yaşlanan bireyin yeni çekirdek aile modelinde etkisiz kılınmasına, kişinin ailede yer bulamamasıyla çoğu zaman, aile içi sorunların temeli olarak görülmesine neden olmuştur. Geleneksel toplumda, yaşlı bireyin aile ve toplumsal yapıdaki saygınlık statüsü ön plandadır. Sanayileşmiş toplumlarda ise buna karşıt olarak, yaşlılar hem aile içerisinde hem de daha geniş toplumsal grupta, yetkeden yoksun olma eğilimindedirler (Giddens, 2012).

Geleneksel düzende yaşlının otoritesi ve ondan beklenen roller, yeni modern düzende değişmektedir. Modernleşmenin getirdiği yeni yaşam biçimleri, tüm toplumlarda farklı zamanlarda ve farklı biçimlerde oluştuğu için yaşlılara biçilen ve ondan beklenen rol ve özellikler de toplumdan topluma farklılık gösterebilmektedir. Yaşlılık, modernleşme sürecinde, bütün toplum kesimleri nezdinde yaşanan değişimlerin homojenlik derecesinin koşutluğuna bağlı olarak, yaşlı bireyin biyolojik

olarak yetersiz yada “o” nun toplumsal beklentilere artık yeterince cevap veremeyecek hale gelmesi şeklinde anlamlandırılır (Kalaycı ve Özkul, 2017, s. 91-107).

Bireylerin yaşam alanlarının toplumsal dönüşümle birlikte daralması, yaşam alanlarındaki sorunun belirgin bir şekilde toplumsal bir boyut kazanmasına neden olmaktadır. Aile içinde yaşlı bireylerin bakımını üstlenen ailenin diğer bireyleri, endüstrileşme sonucunda ekonomik koşulların değişmesiyle yaşlı bakımında zorlanmaya başlamıştır. Özellikle bakıma muhtaç yaşlıya bakımın yol açtığı stres ile birlikte aile içinde özellikle de çocuklar arasında gerginlikler ortaya çıkabilmektedir (Bulduk, 2014, s. 56). Yakın aile üyelerinin bakımı nedeniyle fiziksel, ruhsal ve finansal sorunlar kaçınılmazdır. Dolayısıyla yaşlıların ve aile bireylerinin yaşadığı bu durum, aile kurumunun ve birlikte yaşama algısının değişmesinin temelini oluşturmaktadır. Toplumun temeli, ailenin vazgeçilmez unsuru olarak görülen ve çocuklarının “toplumsal yatırım” ve “vefa borcu” diye nitelenebilecek bir görev bilinci ile bakımını üstlendiği, ailede belli bir otoriteye sahip yaşlı birey, endüstrileşme süreci ve modern yaşama biçimine geçişle birlikte çocukları ve torunlarıyla kuşak farklılığı yaşayan, otorite sahibi olarak “son mercii” olmaktan çıkmış, tüketici konumu ile aileye yük olan bireyler olarak görülmüş ve toplumda yalnızlığa itilmiştir (Er, 2009, s. 141). Kendi öz bakımını yerine getirmekte zorlanmaya başlayan yaşlı birey, zamanla bağımlı birey olarak hayatını sürdürmektedir. Yalnızlık, beden gücünde azalma, ruhi değişkenliklerle tek başına baş etme gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu değişim “yaşlıların yaşam zorluklarını ailenin problemi olmaktan çıkararak kamusal bir problem haline getirmiştir.” (Tufan, 2003, s. 25). Modernleşme sürecine uyum sağlayamayan yaşlılarda gelişen psikolojik ve sosyal sorunlar neticesinde yaşlı bireyler, sorun olarak görülmelerinin toplumsal etkilerini gördükçe yalnızlaşma, umutsuzluk, fazlalık görülme ve ölümü bekleme gibi duygulara daha çok yaklaşmaktadırlar. Onlar için, ölümü kabullenme ve isteme yaşamın sonu ve beklentisiz yaşamın başlangıcıdır. Bu temelde, modernleşen toplumlarda makro boyuta ulaşan yaşlı problemine ve sonuçlarına yönelik çözüm yollarının aranması söz konusu olmuştur.

2.5. Yaşlılıkta Toplumsal Kuramlar

Toplumsal kuramlar, toplumun oluşumunu ve süreçle değişimini, toplumsal kurumların şekillenmesini ayrıca toplumdaki tabakalaşmaların oluşum ve biçimlenmesi gibi toplumsal olayları açıklar. Bu kuramlar, önceki kuramlarda ifade edilmeyen, dikkat edilmemiş veya üzerinde durulmayan durum ve konular üzerinden gelişirler. Bu açıdan birbirlerini etkiler veya tamamlarlar. Yaşlılık, bireyin sürekli değişen süreçlerini içermesi ve tüm disiplinler tarafından ele alınan kapsamlı bir olgu olması sebebiyle toplumsal kuramların konuları arasında sıklıkla yer almaktadır. Bireyin yaş aldıkça sosyal yapıdaki değişimini ve biçimlenişini hem benzer şekilde tamamlayarak hem de farklı açılardan ele almaktadırlar. Yaşlı bireylerin etkileşimde bulundukları toplumla kurdukları ilişkileri, inceleyerek açıklamaya çalışırlar. Sosyolojik kuram yaşlılığın kültüre göre değiştiğini kabul eder ve yaşlı bireyi içinde bulunduğu topluma ve kültüre göre açıklamaya çalışır. Toplumun bir anlamda en küçük yapı taşını oluşturan bireyin sosyal yaşamdaki edinimlerinin yaşamının son süreci olarak kabul edilen yaşlılığına ve ilişkilerine nasıl yansıdığını belirli alt kuramlara dayanarak açıklamaktadır.

Çalışmanın önceki bölümlerinde, yaşlılığın fiziksel ve biyolojik işlevlerinde meydana gelen değişimleri açıklamaya çalışan biyolojik yaşlanmaya ve yine yaşlanmayla birlikte gelişen psikolojik ve sosyal yaşlanmaya yer verilmiştir. Yaşlılığın çok yönlü bir olgu olması nedeniyle yalnızca biyolojik, fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan incelenmesinin yetersiz kalabileceğine daha önce değinilmiştir. Yaşlılığın çok boyutluluğunun çeşitli yaklaşımların da ilgi alanına girmesiyle bazı bilim insanları, yaşlılığı toplumsal koşullar içerisinde inceleyen belirli kuramlar geliştirmişlerdir. Çünkü yaşlanan insanlar hala bir toplumun bireyi olmakla beraber, hem o toplumu etkilemekte hem de var olan toplumsal koşullardan etkilenen bir yaş grubunu temsil etmektedirler.

Yaşlılığa yönelik geliştirilen bazı kuramlar, yaşla birlikte meydana gelen sosyal ve psikolojik alandaki değişimleri ve bu değişimlerin tipikleşen özelliklerini konu edinmektedir. Bu kuramlar yaşlanan bireyin sosyal yapı içinde toplumsal statü ve rollerinde yaşanan değişimlerin onları nasıl etkilediğini açıklamaya

çalışmaktadır. Yaşlanmayla ilgili bu tip sorulara yanıt arayan bu kuramlar, literatürde genellikle “Yaşlılığa Toplumsal Yaklaşımlar” veya “Yaşlılık Kuramları” olarak incelenmektedir. Bu çalışmada ise “Yaşlılıkta Toplumsal Kuramlar” başlığı altında incelenecektir. Yaşlanma ve yaşlılığı açıklamaya çalışan her sosyolojik kuram, konuyu ancak incelediği topluma göre ifade edebilmektedir. Çünkü her toplumun farklı bir kültürü vardır ve incelenen toplumun, kuramın geliştirilmesinde doğrudan bir etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle sosyolojik yaşlanma ve yaşlılık kuramlarının, hangi toplumun hangi zaman dilimindeki yaşlılığı açıklamaya çalıştığını göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Diğer bir deyişle; yaşlanma ve yaşlılık daima zaman ve yer unsurları dikkate alınarak incelenmesi gereken olgulardır (Tufan, 2002, s. 119). Tufan’ın bu görüşü, çalışmanın önceki bölümlerinde yer verilen yaşlanmanın kültürel bir olgu olduğuna yeniden vurgu yapmaktadır. Bu çalışmada yaşlılıkta toplumsal kuramlardan, araştırma için önemli görülen ve değinilmesi gereken kuramlara yer verilecektir.

2.5.1. İlişki Kesme (Geri Çekilme) Kuramı

Geri çekilme teorisi, aktivite teorisinin görüşlerinin aksini iddia ederek, yaşlı bireylerin pasif olması ve iş yaşamından uzak kalmaları gerektiğini öne sürmektedir. 1961’de Elaine Cumming ve William E. Henry tarafından önerilen teori; yaşlanan bir kişinin aktif bir yaşamdan sonra fiziksel ve zihinsel olarak yorulduğunu ve artık dinlenmeye ihtiyacı olduğunu ifade etmektedir (Emiroğlu, 1995, s. 27). Yaşlanmayla birlikte sosyal ilişkilerin ve etkinliklerin azalmasının sosyal çevrenin tavrından değil, bireyin süreçle yaşadığı kayıpların etkisinden olduğunu belirten teori, kişinin yaşlandıktan sonra kendini yaşamdan geri çekerek mutlu olabileceğini öne sürmektedir. Ayrıca yaşlanmayı, sosyal hayattan giderek uzaklaşılan bir olgu olarak açıklayan teori, bireyin yaşlılık sürecine bu şekilde uyum sağlamasının, onu daha huzurlu kılacağından bahsetmektedir. Teori göre; psikolojik açıdan geri çekilme süreci, yaşlanan bireyin geniş bir çevreye dönük olan dikkatinin gittikçe duygu ve düşüncelerine odaklanarak kendi iç dünyasına yönelmesiyle gerçekleşmektedir. Toplumsal açıdan geri çekilme ise, sadece yaşlanan bireyin uzaklaşması değil, ilişki içinde olduğu diğer bireylerin de yaşlıdan uzaklaşması anlamına gelmektedir.

Nihayetinde, toplumsal açıdan bireyin toplumdan, toplumun da bireyden uzaklaştığı bir geri çekilme sürecinden bahsetmek mümkündür.

Geri çekilme teorisine göre, yaşlının kendisini toplumdan uzaklaştırıp izole etmesi, iyi ve mutlu bir yaşam sürmesini sağlayacak önemli bir noktadır. Kişinin, psikolojik ve toplumsal bağlarının yaşlanmayla beraber azalmasını zihnen kolay kabul ettiğini ve sürecin getirdiği değişimlere uyum sağladığını belirtmektedirler. Yaşlı ve toplumca pasiflik olarak görülen bu kabullenme, sağlıklı bir kabullenmedir. Bu kabulleniş yaşlılıkta, bireyin yaşam doyumu ve mutluluğuyla yakından ilişkilidir. Bu gerçeği kabul ederek, kendisini aktif yaşamdan uzaklaştıran bireylerin, yaşam doyumu ve mutluluğu daha fazla olmakta; aynı zamanda yaşamı değerlendirme biçimleri de daha gerçekçi olmaktadır (Gitmez, 2000, s. 65). Bu açıdan yaşlıların, toplumdan uzaklaşmalarının önünü açtığı düşünülen teori, fazlasıyla eleştirilmiştir. Yaşlılık dönemini, sadece pasiflik yönüyle açıklayan geri çekilme kuramı, yaşlıların toplumsal statü ve rollerini göz ardı edip; verimli olmadıklarını öne sürerek, yaşlıları toplumun dışına itmektedir (Bayrak, 2018; Kaygusuz, 2008; Lehr, 1994; Tufan, 2002; Uğuroğlu, 1993).

2.5.2. Etkinlik (Aktivite) Kuramı

Aktivite teorisi, bireylerin yaşlanınca da sürekli aktif ve hareketli olması gerektiğini öne sürmektedir. Teori yaşlı bireyleri, toplumsal yaşamda diğerlerine faydalı olma ve işe yarama ölçütleriyle ele almaktadır. Sosyologlar Robert J. Havighurst, Bernice L. Neugarten ve Sheldon S. Tobin tarafından geri çekilme teorisine bir alternatif olarak geliştirilmiştir. Bu teoriye göre; yaşlı bireyin kaçınılmaz olan sağlık ve biyolojik koşullarının elverişsizliğinin dışında, yaşama aktif katılmaması için bir neden bulunmamaktadır. Ayrıca yaşlı bireyin, orta yaşlı bireylerle psikolojik ve toplumsal olarak beklentileri aynıdır. Dolayısıyla teori, yaşlanmayı tanımlayan sosyal etkileşim eksikliğinin bireyden ziyade, toplumun yaşlılardan uzaklaşmasından kaynaklı olduğu görüşündedir. Yaşlı insanlar, orta yaşta aktifliklerine devam etmek istemekte ve vazgeçmek zorunda kaldıkları aktivitelerinin yerine de yenilerini yerleştirmektedirler.

Aktivite teorisi, insanları birbirinden ayıran temel faktörün yaş farklılığı değil, verimlilikleri ve yararlılıkları olduğunu savunmaktadır. Toplumun yaşlılar için oluşturduğu roller ve düşünme biçimleri, çoğu zaman yaşlının sosyal hayatttan geri çekildiği algısını yaratsa da bu, yaşlıların istediği bir durum değildir. Bireyin toplumdaki pasif duruşu, bireyi toplumdan izole eden olumsuz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyi öylece kabul etmek, ona karşı yapılacak haksızlık olarak ortaya çıkacaktır. Her bireyin hareketliliğinin eşit ve aktif olduğunu varsayarak topluma dahil etmek isteyen ve çoğunlukla bu açıdan eleştirilen teori, bireyin mutluluğunu yaş alma unsuruyla ölçmektedir. Oysaki, bir bireyin mutluluğuna, sosyoekonomik koşullar, cinsiyet, karakter özellikleri, aile ilişkileri ve sağlık imkanları gibi faktörlerin de önemli etkisi vardır (Baybaş, 2017; Bayrak, 2018; Kaygusuz, 2008; Onur, 1995; Tufan, 2002).

2.5.3. Defizit (Eksiklik) Kuramı

Eksiklik kuramı, yaşlanan bireylerin bir çok açıdan yaşadıkları eksiklik ve kayıplarını temel almaktadır. Bireylerin yaşlanma sürecinde biyolojik, sosyo-ekonomik ve psikolojik açıdan yaşadıkları kayıplar, yaşlanma sürecini onlar için zorlaştırmaktadır. Yaşlanma her birey için farklı kayıpları getirse de, kaçınılmaz olan yaşlılıkla bireylerin her açıdan etkilendiği bilinmektedir. İnsanların, zeka ve öğrenme yetilerinin araştırmalara konu olmasıyla, yaşlanmanın kişide eksilmeleri meydana getirdiği fikri yaygınlaşmaya başlamıştır. Böylece, yaşlanmayı sadece biyolojik bir süreç olarak kabul eden teori, bireylerin fiziksel ve davranışsal tutumlarının yaşla birlikte nasıl değiştiği ve bunların sebeplerine odaklanarak, bireylerin yaşlılıkta sosyal ilişkileri ve iş yaşamlarında da eksiklik yaşayacaklarını kabul etmektedir (Bayrak, 2018, s. 23).

Eksiklik teorisinin çıkış noktasının ABD ordusu olduğu bilinmektedir. Birinci Dünya Savaşı sırasında, ABD ordusu zayıf liderliğini telafi etmenin bir yolunu aramış; Bingham, Goddarp, Haines, Terman, Wells, Whipple, Yerkes gibi isimlerin içinde bulunduğu bir bilimsel araştırma ekibi, subay adaylarının zeka düzeylerini belirlemek için bir araştırma yöntemi bulmuştur. Yerkes, 1921'de testin sonuçlarını yayınladığında, insanların 30 yaşından sonra yaşa bağlı eksiklikleri yaşamaya

başladığı ve sonucun yaşlanmayı sadece biyolojik bir süreç olarak kabul edenlerin görüşlerine uygun olduğu görülmüştür. Yerkes'in, tüm insanların zeka ve bilişsel yeteneklerinin belirli bir yaştan sonra gerilediğine dair sonuçlardan, genelleme yapmanın doğru olmayacağını belirtmesine rağmen, bazı araştırmacılar tarafından da geliştirilen yöntemin kullanımı çoğalmış ve yaygın hale gelmiştir.

Aynı zamanda, 1944'te David Wechsler farklı bir zeka ölçeği geliştirmiş ve bu testlerle, ölçülen yeteneklerin bazılarının sabit kaldığı, bazılarının ise değiştiği sonucuna varmıştır. Bilgi, karşılaştıkları sorunları çözebilme yeteneği, dil becerileri, hayal gücü ve muhakeme gibi becerilerin kalıcı olduğu; hafıza ve hatırlama yetisi, soyut ve mantıklı düşünme, güçlü zekâ, uyum sağlama gibi yeteneklerin ise, geçici olduğu belirlenmiştir. Eksiklik kuramının en çok eleştirildiği noktalar; zeka geriliğinin yaşlıların genelinde yaşandığının düşünülmesi, yaşlının doğuştan gelen zekası, yaşlıların soruları yanıtlamadaki zaman faktörü, teşvik edici ortam, kariyer farklılıkları, bireylerin eğitim düzeyleri, sağlık durumları ve motivasyon durumlarıdır (Baybaş, 2017, s. 53; Lehr, 1994, s. 72; Tufan, 2002, s. 122-138).

Yaşlılığa, biyolojik açıdan eksiklik ve gerilemeleri getiren bir süreç olarak yaklaşan eksiklik teorisi, yaşlılığı sadece biyolojik açıdan ele almasıyla eleştirilmektedir. Yaşlanma sürecinin iyi anlaşılması için, biyolojik açıdan bakmanın yanı sıra, çok yönlü bir olgu olması sebebiyle bir çok açıdan ele alınıp değerlendirilmesi gerekmektedir.

2.5.4. Rol Bırakma Kuramı

Bireylerin yaşlılıkla birlikte toplumsal rol ve statülerini kaybettiklerini, özellikle iş yaşamından çekilmeleriyle emeklilik sürecindeki rollerini bıraktıklarını savunan Zena S. Blau (1973), rol bırakma teorisini sosyal eylemi açıklamak için önermiştir. Teori, insanların doğdukları toplumda çeşitli rolleri üstlendiğini, bu rollerin zamanla değişebildiğini ve bireyin farklı rollerde yaşamaya devam etmek zorunda olduğunu öne sürmektedir. Blau'ya göre; emeklilik ve dulluk, yaşlıyı toplumda iş ve aile gibi kurumlardan uzaklaştırmaktadır. Böylece, yaşlının toplumsal açıdan üretkenliğini sağlayan fırsatları da azalır. Ayrıca Blau, bireylerin meslek ve evlilikteki statüsünün, yetişkin kimliği için gerekli olan temel roller

olduğunu vurgulayarak, bunların kaybının büyük bir yıkım olacağını belirtmektedir. Yetişkin rollerinin bunların yanı sıra, bireyin zorunlu ve isteğe bağlı rollerini de kapsadığını ifade etmektedir. Yaşlı bireyler politika, gönüllü kuruluşlar ya da oyun etkinliği gibi alanlarda çeşitli rollere sahip olabilmektedirler (Emiroğlu, 1995, s. 28).

Rol bırakma teorisi, yaşlıların yaşamları boyunca sahip oldukları çeşitli rol ve statülerini görmezden gelerek, toplumsal rollerini kaybettiklerine sürekli vurgu yapmış ve yaşlı bireylerin toplumsal yapıdan uzaklaştırılıp pasif kalmalarına neden olmuştur. Teori, rol kaybının olumsuz sonuçlarını değerlendirme konusunda, yaklaşımının abartılı olduğu düşünülerek eleştirilmiştir. Nitekim, yaşam doyumu üzerine yapılan bir çok araştırmada, çoğu yaşlı insanın çok az sosyal kayıp yaşadığı veya hiç yaşamadığı görülmektedir. Yaşlılar, bu rol kayıplarında belirli özgürlükleri ve yapmak isteyip de fırsat bulamadıkları şeyleri yapma olanaklarının arttığını ifade etmektedirler (Bayrak, 2018, s. 26; Onur, 1991, s. 191).

2.5.5. Süreklilik Kuramı

Bu teori, 1989 yılında R. C. Atchley tarafından geliştirilmiştir. Atchley, etkinlik ve tarafsızlık teorilerini sınırlı görmekte; orta yaşlı ve yaşlı insanların yaşlılığa uyum sağlarken mevcut iç ve dış yapılarını korumaya çalıştıklarını savunmaktadır. Yaşlılar bu içsel ve dışsal tutarlılığı, alışık oldukları bir çevrede alıştıkları stratejilerle sağlamaya çalışırlar. Burada mevcut olan iç tutarlılık; psikik yaklaşımların, düşüncelerin, karakter ve duyarlılıkların, deneyimlerin, tercihlerin ve yeteneklerin devamı demektir. Dış tutarlılık: Bireyin alışık olduğu psikolojik ve sosyal çevre ve ilişkiler durumudur. Bu sürekliliğin içeriğini, bireyin alışık olduğu çevredeki yaşamı ve davranışları oluşturmaktadır (Onur, 1991). Bu teorinin savunucuları, yaşlanmanın bazı rolleri geride bıraktığı ve sosyal ilişkilerin belirli alanlarında geri çekilmeye yol açtığı konusunda hemfikirdirler. Sürecin bazı uyum sorunlarını yaratmasını önemsemezler; ancak yaşlanma bir süreçtir ve bir anda olmamaktadır. Ayrıca, çok yönlü bir yapıdadır. Yaşlanmayı anlamak için, yaşlanmayı sosyal rollerle ve bunların gerektirdiği ilişkilerle açıklamak yeterli olmamaktadır. Bu nedenle yaşlanma sürecine bakıldığında kişinin tüm yaşamına ve o yaşamı sürdürebilmek için geliştirdiği stratejilere bakmak daha doğru olacaktır.

Teoriye göre; yaşılanmanın insanı belli sosyal rollerden uzaklaştırması doğaldır. İnsanlar büyüdükçe belirli alışkanlıklar, tercihler ve çağrışımlar geliştirirler ve bunların tümü zamanla bireyin kişiliğinin bir parçası haline gelir. Bireyler, yaşlandıkça ilerledikçe bu niteliklerin devamlılığını sağlamaya ve kendisi için ideal bir düzen oluşturmaya çalışır. Dolayısıyla bu teoride; başarılı yaşılanma açısından kişinin uzun süreli davranış ve rollerini sürdürmesi, kimliğinde ve kişilerarası ilişkilerinde büyük değişiklikler yapmaması önemli görülmektedir. Özetle teori; bir insan, yaşamının örgütlenmesini oluşturan kimliğini, toplumsal ilişkilerini, davranış ve alışkanlıklarını mümkün olduğu kadar koruyabiliyorsa, kendisini koşullara uyum sağlayan tüm bu etkenlerle devam ettirme şansını artırdığını savunur. Bu teori olumlu ve ılımlı bulunduğundan bilim camiasında ciddi bir şekilde eleştirilmemiştir (Kaygusuz, 2008; Lehr, 1994; Onur, 1995).

2.5.6. Toplumsal Değiş Tokuş Kuramı

James J. Dowd liderliğindeki sosyologlar, değiş tokuş kuramını yaşılanma sürecine uygulamışlardır. Teoriye göre, insanlar maddi destek, tanınma, güvenlik ve sevgi gibi belirli ödülleri elde etmek için sosyal ilişkiler kurarlar. Ancak bu ödülleri alan kişiler olumsuz deneyimler, yorgunluk ve çaba gibi bir bedel de öderler (Gitmez, 2000, s.67-68). Örneğin yaşlıların, yaşamları boyunca maddi kazanç elde etmek için çaba göstermelerindeki ödül maddi kazanç iken, harcadıkları zaman ve sosyal ilişkilerinden ödün vermeleri bedel olarak görülmektedir. Teoriye göre; yaşılanan bireylerin özellikle ekonomik alanda yaşadıkları gerilemeler, statü kaybı yaşamalarına ve yaşadıkları tatminsizlikle toplumsal alandan çekilmelerine neden olmaktadır. Ancak teori bu çekilmenin ilişkilerdeki uyumsuzluğu azalttığı düşüncesiyle, toplum ve yaşlılar için doğru bir çekilme olduğunu savunmaktadır (Özmete, 2008).

Toplumsal değiş tokuş kuramı, modernleşme kuramıyla benzer görüştedir. “Modernleşme ve yaşlılık statüsü arasındaki ters ilişkiye dayanan yaşlılığa uyarlanan "Değiş-Tokuş" kuramına göre, modernleşme arttıkça, yaşlının toplumsal statüsünün değeri azalmaktadır.” (Emiroğlu, 1995, s. 29). Bu teoriye göre sanayileşme ve modernleşme, yaşlıların imkanlarını ellerinden almakta ve aynı zamanda doymak

bilmeyenleri bağımlı hale getirmektedir. Teori; Rusya ve Japonya gibi ülkelerdeki sanayileşmeye rağmen evrensel olmadığı, yaşlıların bilgi ve deneyimlerinden yararlanılmadığı için eleştirilir (Onur, 1995; Kaygusuz, 2008). Teori bu noktada eleştirilse de, günümüz toplumlarında yaşlıların tüm maddi ve manevi birikimlerinin genç nesiller için çoğu zaman yetersiz kaldığı bilinmektedir. Ancak geleneksel toplumlarda, yaşlıların bilgi ve deneyimlerinin hala önemli olduğu görülmektedir. Teoriye yöneltilen bir diğer eleştiri de, yaklaşımının evrensel olmaması ve yaşlıların farklılıklarını gözardı etmesidir.

2.5.7. Erikson'un Psikososyal Kuramı

Bu teori, Sigmund Freud'un psikoanalitik teorisine dayanarak Amerikalı psikolog Erik Erikson tarafından geliştirilmiştir. Erikson, Freud'un teorisini sınırlı gördü ve teoriyi insanların tüm yaşamını kapsayacak şekilde geliştirdi (Kaygusuz, 2008, s. 244). Psikososyal teori, bir yaşlanma teorisi olmamakla birlikte, insanın hayatını bir bütün olarak değerlendirmesi ve yaşlılıkla ilgili yargılarda bulunması sebebiyle psikoloji alanında önemsenmektedir. Genel olarak insanların belirli psikososyal ihtiyaçlarının olduğunu belirten teori, bu ihtiyaçların yaşamın belirli dönemlerinde değiştiğini ifade etmektedir. Teori, ihtiyaçların her birinin sağlıklı bir şekilde karşılanabilmesi için, bireyin önceki dönemlerinde karşılanmamış ihtiyaçlarının bulunmaması ve yaşamının herhangi bir evresinde yaşadığı sorunları çözmesi gerektiğini öne sürer. Aksi halde bireyin geçmişte karşılanmayan ihtiyacının, bir sonraki evrede psikososyal sorunları getireceğini belirtmektedir. Dolayısıyla teori, bu psikososyal ihtiyaçların bireyin yaşamının tüm evrelerinde başarıyla giderilmesi halinde, bireyin kişilik gelişiminin sağlıklı olabileceğini vurgulamaktadır.

Temel olarak teori, insan yaşamının 8 aşamadan oluştuğunu iddia eder. Bu aşamaların sonucunda bireyin ulaştığı kişilik gelişimi, yaşam doyumunu da açıklamaktadır. Tüm aşamalarda engelleri aşmayı başarmış, benlik bütünlüğüne ulaşmış bireyler, yaşamı daha mutlu karşılarken; ihtiyaçları karşılanmayan bireyler son aşamada psikolojik sorunlar yaşayabilmektedirler. Erikson'a göre; bireyin yaşlılıkta kayıtsızlık ve çaresizlikle başedebilmesinde en önemli şey, kişinin geçmiş

deneyimlerini yaşamına entegre edebilme ve yaşamını sorgulama becerisidir. Bunun sonucundaki memnuniyeti, önceki dönemlerin psikososyal ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığına bağlıdır. Bu teori başta da belirtildiği gibi, yaşlılıkla ilgili bir teori değildir, ancak yaşlılıkla ilgili hayatın anlamı hakkında doğru kavramlara yer vermektedir (Kıyak, 2018; Kaygusuz, 2008).

2.5.8. Subkültür (Alt Kültür) Kuramı

Alt kültür teorisi, yaşlıların ortak yönlerinin fazla olduğunu belirterek, toplumda bir alt kültür oluşturduklarını ve diğer yaş gruplarından daha farklı bir hayatı istediklerini öne sürmektedir. Bu teori genel olarak, yaşlanan insanların birbirleriyle etkileşiminin zamanla arttığını, genç nesille etkileşiminin ise azaldığını belirtmektedir. Yaşlılar, gençlerle iletişimin azalması sonucunda gençlerin yeni değerlerini benimsemekte de zorlanırlar. Dolayısıyla, geleneksel değerlerine güçlü bir bağlılık duyarak kendilerini yeni değerlerden uzaklaştırmaya başlarlar. Böylece bu bireyler, yeni kültürel normların oluştuğu, aynı değerlere sahip bir küme veya alt kültür oluştururlar. Bu teori yaşlıların, benzer geçmiş deneyimlerine sahip olduklarını düşündükleri akranlarıyla vakit geçirmeyi tercih ettiklerini iddia etmektedir (Tufan, 2002, s. 148).

Aslında, alt kültür kuramı iki yönlü bir süreci içermektedir. Yaşlılar, yeni neslin içinden geçtiği kültüre yabancılaşıp geri çekilirken, toplum da eskiyi bir refakatçi özelliği olarak döngünün dışına iter. Örneğin: Yaşadığımız bilgi çağında gençler ve günümüzün yaşlıları teknoloji kullanımında aynı uyumu gösterememektedir. Dolayısıyla yaşlılar ve gençler arasında ortak bir yaşam alanı oluşturmak mümkün olmadığından aynı evde ortak faaliyet yapma imkanları da azalmaktadır. Bu durum yaşlı bireyin kendisi gibi yaşlı olanlarla etkileşime girmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda, bu teorinin yaşlılar için iki önemli çıkarımı vardır. İlk önce; yaşlı tanımıyla birey, genç odaklı bir toplumdan sosyal ve kültürel olarak uzak olmaktadır. İkincisi; siyasi etki ve sosyal aktivite için fırsatlar yaratan büyüyen bir grup bilincidir. Alt kültür teorisi, yaşlıların hem kişisel hem de çevresel açıdan büyük farklılıklar yaşayarak yaşlandığını ve herkesin farklı

olabileceğini göz ardı etmesiyle eleştirilmiştir (Kıyak, 2018; Kaygusuz, 2008, s. 228-230).

2.5.9. Modernleşme Kuramı

Uluslar, modernleşme teorisyenlerine göre sanayileşme seviyeleri ve kentleşme gibi göstergelere göre en az gelişmişten en gelişmiş doğru sınıflandırılmaktadır. Teoriye göre; yaşam beklentisinin ve toplumdaki yaşlı nüfus oranının artmasının sebebi, modern toplumun kentleşme ve sanayileşme gibi özelliklere sahip olmasıdır. Donald Cowgill, tarafından geliştirilen bu kuram, modernleşme ile yaşlının değışen konumunu anlatan makro düzey bir kuramdır (Baran, 1996). Cowgill, toplumların modernleşmesi ile yaşlı kabul edilme yaşı arasında bir ilişki olduğunu ifade etmektedir. Ona göre toplumlar modernleştikçe yaşam süresi uzamakta ve bireyler modern olmayan toplumlara göre daha geç yaşta yaşlı olarak kabul edilmektedir (Cowgill, 1974; akt. Baran, 1996, s. 1-40).

Cowgill' e göre; toplumda yaşlının konumu, sosyal modernizasyonla meydana gelen dört değışiklikten etkilenmiştir. Bunlar sağlık teknolojileri, ekonomi, kentleşme ve kitle eğitimidir. Sağlık teknolojilerindeki gelişmeler ile kanserin teşhisi, röntgen makinaları, kan testleri ve kolesterolün tanımlanmasını sağlayan teknolojiler gibi ilerlemeler sonucu yaşam süresi uzamakta ve ölüm oranları azalmaktadır. Ömrün uzaması ile yaşlı işçiler ile genç işçiler arasında rekabet ortaya çıkmaktadır. Emeklilik ise genç işgücüne fırsat tanımak için zorunlu hale getirilmiştir. Bu ise yaşlılar için iş ve statü kaybını beraberinde getirmektedir. Kentleşme ile kır yaşamındaki geniş aile haneleri azalmaya başlamıştır. Bu sebeple giderek daha fazla insan yalnız yaşamak zorunda kalmaktadır. Eğitim imkânlarının artması ve yaygınlaşması ile gençler yaşlılardan daha fazla bilgiye sahip olmaya başlamıştır. Bu ise yaşlıların sahip olduğu bilgeliğin değerini azaltmaya başlamıştır (Cowgill, 1974 Akt. Baran, 1996, s. 35).

2.6. Sembolik Etkileşimcilik

Makro düzeyde bir yaklaşım olan Sembolik Etkileşimcilik 'in odak noktası, birey ve toplum arasındaki anlamlı ve karşılıklı etkileşimlerdir. Sembolik etkileşimcilik, bireylerin kendi deneyimlerinden hareketle dünyayı nasıl algıladığını özne bir bakış açısıyla ortaya koymaya çalışmaktadır. Bireylerin aralarında dili ve önemli sembolleri kullanarak iletişimde olduklarını özellikle savunur. “Sembolik etkileşim perspektifinin temel ilkeleri, insanlar arasındaki etkileşimlere, iletişim ve etkileşimde sembollerin kullanılmasına, eylemin bir parçası olarak yorumlanmasına, iletişim ve etkileşim yoluyla başkaları tarafından inşa edilen benliğe, esnek ve ayarlanabilir sosyal süreçlere vurgu yapmaktır.” (Hewitt, 2000; Akt. Aksaray, 2022, s. 200). Sembolik etkileşimcilik çalışmamızın yorumlanmasında yol gösterici bir teorik alan sunma yönüyle önemlidir.

Sembolik etkileşimcilikte öne çıkan kavramlardan biri anlamdır. Sembollerin ortak anlamı, birlikte yaşamın varlığı ve bireylerin birbirlerinin farkında olarak yaşamlarının sonucunda gelişir. Bu durum iletişimin kolay kurulmasını ve bireylerin birbirlerini anlamalarını sağlar. Böylece anlamların hem ortamla hem de diğer bireylerle etkileşime girilerek oluşturulduğu ifade edilir (Kalınkara, 2011, s. 41).

H. Blumer, Sembolik etkileşimciliği kavramsal olarak “bir topluluktaki insanların sahip oldukları ortak simgeler ve anlayışlar takımı” olarak ifade etmiştir. Blumer'e göre; Sembolik Etkileşimci yaklaşım, insanların birbirleriyle etkileşime girmesiyle karakterize edilir; ayrıca eylemlere yalnızca uyaran-tepki mekanizmaları yoluyla yanıt verilmesi gerektiğinden bahsedilir. Eylemler karşılıklıdır ve başkalarının eylemlerini açıklamanın veya tanımlamanın sonucu olmakla birlikte, bu şekilde yapılandırılmış bir davranış biçimidir. Bir kişinin tepkisi, başka bir kişinin davranışına doğrudan verilen bir tepki değil, o davranışa yüklenen anlama dayalı bir tepkidir. "Bu nedenle sembolle başkalarının eylemlerinin kullanılması, yorumlanması ve anlamlandırılması gerekir. Yorum reaksiyonu mümkün kılar, ancak bu reaksiyon 'semboller' aracılığıyla gerçekleşir. Burada 'duruma göre hareket edin' yanıtı verilmektedir.” (Polama, 1993, Akt. Aksaray, s. 208). Bireyler, toplumsal yapı

içerisinde birbirleriyle etkileşime girerek yaşamlarını sürdürürler. Karşılıklı olarak benimsedikleri toplumsal rolleri de bu etkileşimler yoluyla sağlamaktadırlar. Dolayısıyla birey yaşantısını, içinde yaşadığı toplumdaki bireylerle olan etkileşimleri ile olay ve ilişkilere verdiği anlamla kazanmaktadır. Böylece bireylerin yaşamının merkezini, bireylerarası etkileşim ve bu süreçteki anlama yorumlama biçimi yaratmaktadır (Şentürk, 2018, s. 147). Sembolik etkileşimcilik, bireylerin birbirleriyle etkileşimde oldukları süreçte anlamı yorumladıklarını, sürekli ve yeniden inşa ettiklerini vurgular. Teoriye göre, anlamlandırılan şeyler nesnel değil; gündelik yaşamda bireyler sembollerini yorumlar ve bu süreç de dinamik bir değişim özelliği gösterir. Böylece, birey gündelik ilişkiler içerisinde etkileşimde bulunduğu diğer insanların verdikleri mesajları yorumlayarak toplumsal etkileşimde bulunmaktadır (Gökulu, 2019, s. 179). Bireyler, başkalarından aldıkları etkiyle, anlam inşa eder ve bir benlik duygusu geliştirirler. Anlamı inşa ederken, başkalarının rolüne geçerek, tutumlarıyla diğerlerinin gözünden nasıl görüldüklerini anlamaya çalışırlar. Özetle, sembolik etkileşimcilik temelde bireyler ve nesnelerle kurulan ilişkinin bireylerin anlamlandığı şekillerle gerçekleştiğini öne sürer.

Çalışmamızda, temsilcilerini ve bazı temel görüşlerini verdiğimiz kuramlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 2.5. Kuramların Genel Görünümü

	KURAMLAR	SAVUNUCULARI	BİREY ANLAYIŞI	TOPLUM ANLAYIŞI	ÖRNEK
YAŞLILIKTA TOPLUMSAL KURAMLAR	İlişki kesme(Geri çekilme)Kuramı	Elaine Cumming William E.Henry	Birey yaşlanınca, toplumdan geri çekilmelidir.	Toplum yaşlıdan uzaklaşır.	Yaşlı birey, izole olunca mutlu olur.
	Etkinlik(Aktivite) Kuramı	Robert J.Havighurst Bernice L.Nevgarten SheldonS.Tobin	Bireyi topluma aktif yönüyle empoze etmeye çalışır.	Yaşam kalitesi, sosyal ilişkilerde aktif kalınarak gerçekleşir.	Yaşlının pasifliği, izolasyonu olumsuzdur.
	Defizit(Eksiklik) Kuramı	Bingham Goddard, Haines, Terman,Wells whipple, Yerkes	Bireyin bazı yetenekleri kalıcı bazı yetenekleri geçicidir.	Yaşlanma, biyolojik gerileme sürecidir.	Hayal gücü kalıcı, zeka geçici yetenektir.
	Rol Bırakma Kuramı	Zeno S.Blau	Yaşlanan birey sürekli rol değiştirir.	Toplumdaki roller önceden belirlenmiştir.	Eş ve iş kaybıyla roller değişir.
	Süreklilik Kuramı	Robert C. Atchley	Yaşlanmayla bazı rollerin kesilmesi, diğer rollerin sürdürülmesini sağlar.	Geçmiş dönem ihtiyaçlarını karşılayan birey, benlik bütünlüğüne kavuşur.	Emeklilikten sonra derneklere katılım.
	Toplumsal Değiş Tokuş Kuramı	James J. Dowd	Bireyler, hazla sonuçlanan eylem ve işlemlerini sürdürür.	Modernleşme arttıkça, yaşlının toplumsal statüsünü değeri azalır.	Ödül ve bedel.
	Erikson'un Psikososyal Kuramı	Erik Erikson	Geçmiş dönem ihtiyaçlarını karşılayan birey, benlik bütünlüğüne kavuşur.	Yaşlıların psikososyal ihtiyaçlarının karşılanması önemlidir.	Bebeklikte güven duygusu, yetişkinlikte özerklik.
	Subkültür(Alt Kültür) Kuramı	Rose Friedman	Bireyler aynı değerlere sahip oldukları akranlarıyla bir küme oluştururlar.	Yaşlıyı yeni neslin refakatçisi gibi görür.	Gençlerden uzaklaşan yaşlılar, akranlarına yaklaşır.
	Modernleşme Kuramı	Donald Cowgill	Yaşlandıkça, toplumsal saygınlık ve değer azalır.	Topluma odaklanır. Toplumun algısı önemlidir.	Yaşlılar ve gençlerin üretkenliği farklıdır.
	Sembolik Etkileşimcilik	G.Herbert Mead, Herbert G. Blumer Charles H. Cooley Erving Goffman	Bireyin deneyimlerinden dünyayı nasıl algıladığını belirler.	Toplum-birey arasındaki ilişki ve etkileşimlere odaklanır.	Bireylerin tutumları,iyi veya kötü olduklarını belirler.

3. HUZUREVİ VE HUZUREVİNDE YAŞLILIK

3.1. Türkiye’de Huzurevi Kurumu, Tarihsel Gelişimi ve Dağılımı

11. Yüzyılda Selçuklular, Türk tarihinde yaşlılara koruma hizmeti veren ilk kurumu kurmuştur. Aynı yüzyılda, Sivas'ta Rehaoğullarının Darülrha (Huzurevi); Erbil Atabeyi Muzaffereddin Ebu Said'in Mısır'da dört darülaceze ve dul kadınlar için sığınma evi (Gökbörü Tesisleri) yaptırdığı tespit edilmiştir. 13. yüzyılda Kahire'de Memluk Devleti tarafından yaptırılan Seyfettin Kalavun Hastanesi ve tesisleri, dul ve yaşlılara hizmet vermiştir (SHÇEK, 2005; Miroğlu, 2009, s. 26). Osmanlı döneminde ise, ilk sistemli kurumsal hizmetler, II. Abdülhamit döneminde başlayarak, yardıma muhtaç kimseler ve yaşlılar için çeşitli yerlerde imarethaneler, aşevleri ve barınma yerleri kurulmuştur. Dolaylı olarak yerel kaynaklar, çeşitli hayır kurumları ve vakıflar aracılığıyla yaşlılara hizmet sağlamak için kullanılmıştır. 1895 yılında kurulan, evsizlerin ve bakıma muhtaç olanların barındığı yer olan Darülaceze, bu kurumların günümüze ulaşan en önemli örneğidir (Sucu, 2014).

Cumhuriyet döneminde, yaşlılara yerel yönetimler aracılığıyla hizmet verilmesi politikası oluşturulmuş ve 1930 yılında çıkarılan Belediyeler Kanunu hükümlerine göre belediyeler, yaşlılar ve düşkünler için huzurevleri, bakım yurtları, düşkünlerevi açmakla görevlendirilmiştir. Ayrıca yine 1930'larda çıkarılan, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıha Kanunu ile Sağlık Bakanlığı'na, yaşlılara hizmet hükmü getirilmiştir. Yaşlı hizmetlerinin planlanması ve sistemli bir şekilde yürütülmesi için, 225 sayılı kanunla 1963 yılında çıkarılan, Sağlık Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Toplumsal dengelerin değişimi sonucunda zamanla, yeni yasal düzenlemeler getirilmiştir (Sevil, 2005). Türkiye’de yaşlıların korunması ve tüm ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kurulan kuruluşların, çeşitli olduğu bilinmektedir. Yaşlılara yönelik yatılı hizmet veren bu kurumlar günümüzde, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı hizmet veren Huzurevleri, Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri, Özel Huzurevleri ve Yaşlı Bakım Merkezleri

ve Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşları tarafından açılan Huzurevleridir (Kurt, 2018, s. 17).

Türkiye’de huzurevlerinin kuruluş, işleyiş ve denetimi 2828 sayılı kanuna göre düzenlenmektedir. Yaşlılara kurumsal hizmet sunan bu huzurevlerinin açılışı, denetim ve koordinasyonu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu(SHÇEK)’nun sorumluluğundadır (Danış, 2004, s. 67). “1983 yılında yürürlüğe giren 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu’na göre; "Huzurevleri, muhtaç yaşlı kişileri huzurlu bir ortamda korumak ve bakmak, sosyal veya ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarını ifade eder.” (Güner, 2021, s. 17). Başka alternatifleri olmayan ve huzurevlerinde yaşamak zorunda kalan yaşlıların barınma, bakım, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasının geçmişten günümüze kadar önemli bulunduğu ve bu açıdan farklı politikaların uygulandığı görülmektedir.

Yaşlı sayısının giderek arttığı Türkiye’de yaşlanmaya ilişkin sosyal politikaların uygulanması gereğinin vurgulanması önemlidir. Dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi, Türkiye’de de yaşlı insan sayısı hızla artmakta ve Türkiye nüfusu içinde yaşlıların payının 2018’ de yüzde 8,8 iken, 2023’te yüzde 10,2’ye çıkması beklenmektedir. Alınan verilere göre mevcut koşullar devam ederse, yaşlı nüfusun 2050 yılında 0,8, 2075 yılında ise 0,7 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Türkiye’de Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü verilerine göre; Bakanlığa bağlı huzurevlerindeki yaşlı bireylere ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır (<https://www.aile.gov.tr/eyhgm>).

Tablo 3.1. Bakanlığa Bağlı Huzurevi Sayısı, Kapasitesi ve Huzurevlerinde Kalan Yaşlı Birey Sayısının Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Huzurevi Sayısı	Kapasite	Bakılan Yaşlı Sayısı
2023(Şubat)	169	17.602	14.338
2022	169	17.602	14.115
2021	165	17.091	12.686
2020	158	15.975	13.970
2019	153	15.385	13.888
2018	146	14.967	13.883
2017	144	14.793	13.692
2016	141	14.412	13.248
2015	132	13.488	12.299
2014	124	12.647	11.688
2013	115	12.241	11.293
2012	106	11.706	10.951
2011	102	9.783	10.590
2010	97	9.260	7.979
2009	81	8.126	7.220
2008	79	8.002	6.773
2007	70	7.552	6.477
2006	69	7.605	6.082
2005	66	7.173	5.603
2004	62	6.760	5.389
2003	63	6.580	5.188
2002	63	6.477	4.952

Kaynak: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Bakanlığa bağlı huzurevi sayısı, kapasitesi ve bakılan yaşlı sayısının 2002 yılından beri artış gösterdiği görülmektedir. Bakanlığa bağlı huzurevi sayısı 2002 yılında 63 iken bu sayı 2023 yılı şubat ayı itibarıyla 169'a ulaşmıştır. Bakanlığa bağlı huzurevlerinde bakılan yaşlı sayısı 2002 yılında 4.952 iken bu sayı, 2023 yılı şubat ayı itibarıyla 14.338 olmuştur. Bakanlığa bağlı huzurevi sayısı ve kapasitesi 2002 yılına göre 2,7 kat, bakılan yaşlı sayısı ise 2,85 kat artmıştır.

Tablo 3.2. Kamu, Özel, Diğer Kamu Kuruluşlarına Ait Huzurevleri Sayısı, Kapasiteleri ve Bakılan Yaşlı Sayısı

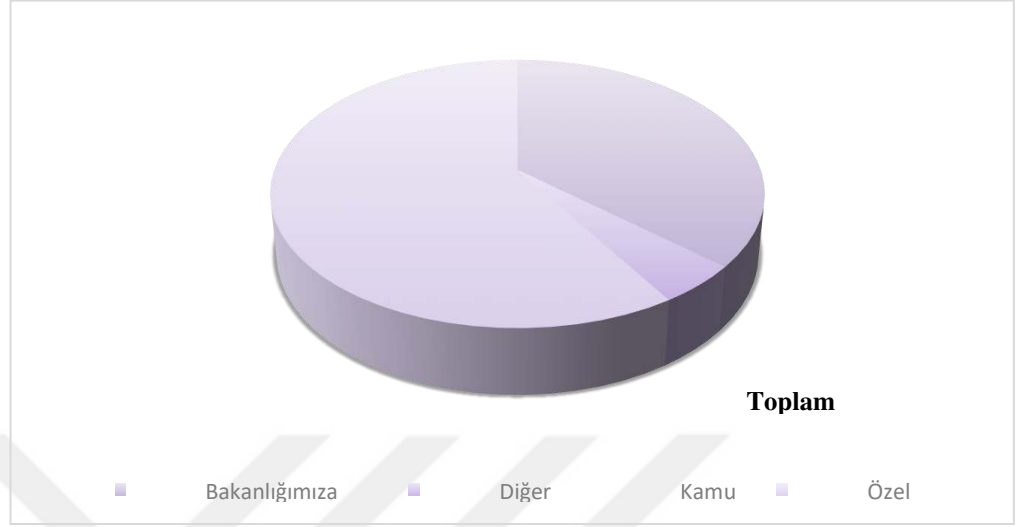
Yatılı bakım huzurevleri	Huzurevi	Kapasite	Bakılan kişi
2022	Sayısı		Sayısı
Bakanlığımıza Bağlı Huzurevleri	169	17.602	14.338
Diğer Kamu Kuruluşlarına Ait Huzurevleri (MEB, Belediyeler)	21	2.979	1.840
Özel Huzurevleri	266	17.608	12.767
TOPLAM	456	38.189	28.945
Bakanlığımıza Bağlı Huzurevleri Kapasitesine Dâhil Olan Yaşlı Yaşamevleri	5	24	15
Yaşlı Gündüz Yaşam Merkezi	38	645	538

Kaynak: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Huzurevlerinin büyük çoğunluğunu Bakanlığa bağlı huzurevleri ile özel huzurevleri oluşturmaktadır. 2022 yılı verilerine göre toplam huzurevlerinin yaklaşık % 37'si Bakanlığa bağlı huzurevleri, yaklaşık % 59'u ise özel huzurevleridir. Toplam bakılan yaşlı sayısının % 49,5'i Bakanlığa bağlı huzurevlerinde bakım hizmeti almakta iken, yaklaşık % 39'u özel huzurevlerinde bakım hizmeti almaktadır.

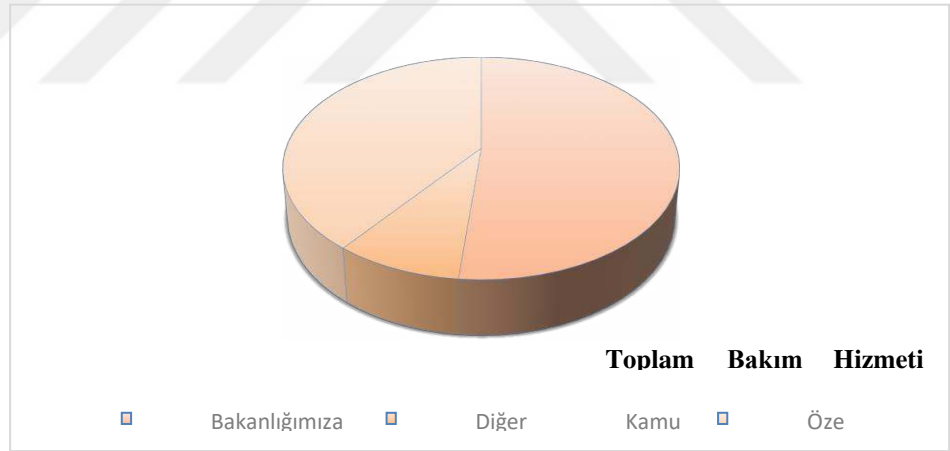
Bakanlığa bağlı gündüz hizmet veren kuruluş sayısı ve verilen hizmetlerle korunan yaşlıların sayısının artırılması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, hâlihazırda

38 gündüz hizmet sunan kuruluştta 538 yaşlıya aktif olarak gündüz bakım hizmeti sunulmaktadır.

Şekil 3.1. Kamu, Özel ve Diğer Kamu Kuruluşlarına Ait Huzurevlerin Sayısının Dağılımı

Kaynak: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Şekil 3.2. Kamu, Özel ve Diğer Kamu Kuruluşlarına Ait Huzurevlerinde Bakım Hizmeti Alan Yaşlı Sayısının Dağılımı

Kaynak: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü

3.2. Türkiye'nin Yaşlı Nüfus Demografisi

Teknolojik gelişmelerdeki ilerlemeler, sağlıkta yenilik ve düzenlemelerin artışı insan ömrünün süresi üzerinde öncü rol almıştır. Ülkemizde de, yaşlı nüfusu hızla artmaktadır. Değişen nüfus oranlarında yaşlı nüfusunun artış göstermesi, toplumsal alandaki değişimi ve değişime yönelik etkileşimleri göstermektedir. Bilimsel ve teknolojik ilerlemelerle sağlık sisteminin ilerlemesi, ekonomik ve sosyal değişimlerin toplumsal yapıyı dönüştürmesi, bu etkileşimlerin göstergesidir. Nüfus artışı, yaşam sürelerinin uzaması ve doğurganlığın düşmesine bağlı olarak şekillenen toplam nüfus içindeki yaşlı sayısının artması bu değişimin demografik boyutuna karşılık gelmektedir (Şentürk, 2018).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), yaşlılığı, “Yaşamsal fonksiyonların sürekli azalması, tüm organizmanın verimliliğinin azalması ve çevresel faktörlere uyum sağlayabilme yeteneğinin azalması”, ayrıca kronolojik olarak 65 yaş ve üzerini “yaşlı” olarak tanımlamaktadır. Demografik dengelerin dönüşümü, değişen koşullar itibariyle DSÖ, yaş aralığı listesini güncellemiştir. Kendi içinde yaptığı yaşlılık gruplamalarına göre; 65-74 yaş aralığı “genç yaşlılık” olarak kabul edilirken, 75-84 aralığı “yaşlılık”, 85 ve üstünün “ileri yaşlılık” grubunu temsil ettiği belirtilmiştir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018).

Geçmiş dönemlerde yapılan istatistiksel araştırmalar yaşlı nüfusunun Türkiye’de, öngörüldüğü şekilde hızla artmakta olduğu yönündedir. 2017 yılında dünya nüfusunun yüzde 13’ünü temsil eden 60 yaş ve üstü yaklaşık 962 milyon insanın olduğu belirtilmektedir. 2025 yılında 60 yaş ve üzerinde 1,2 milyar kişinin olacağı ve 2050 yılında bu sayının 2 milyara çıkacağı öngörülmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013). Yaşlı sayısının önceki yıllara göre arttığı bilinmekte olup, 2022 yılında yaşlılara yönelik yapılan araştırmalarda büyümenin öngörülen düzeyde arttığı görülmektedir.

Türkiye’de yaşlı nüfusunun bölgesel dağılımına bakıldığında, en yoğun yaşlı nüfusuna sahip bölgenin Batı Anadolu olduğu görülmektedir. Yaşlı nüfus %42 ile en fazla burada bulunmaktadır. Doğurganlık hızının az olmasının yaşlı nüfusunun

artışında etkili olduğu bilinmektedir. Batı Anadolu'dan sonra ikinci sırayı %24 ile Orta Anadolu Bölgesi takip etmektedir. Son yıllarda yapılan çalışmalar diğer bölgelerde yaşlı nüfusunun daha az olduğunu gösterse de önümüzdeki yıllarda bu oranların artabileceği tahmin edilmektedir. Türkiye'deki diğer bölgelerin yaşlı nüfus oranları bu şekildedir: Kuzey Anadolu Bölgesi %10, Güney Anadolu Bölgesi %11, Doğu Anadolu Bölgesinde ise %13.

Demografik değişimi yaşayan Türkiye'deki yaşlı nüfusu temsil eden grubun %44'ü ile, ileri yaşlılık olarak ifade edilen 80 yaş üstü yaşlı bireylerin %55'i aile bireyleriyle aynı ortamda ikamet etmektedir. Türkiye'de her ne kadar hane halkı büyüklüğünde azalma ve çekirdek aileye doğru geçiş söz konusu olsa da, yaşlıların çocuklarıyla birlikte yaşamak istemesi, bakım ve ihtiyaçlarının burada karşılanması, mevcut sistem içerisinde en önemli kurumun hala aile/çocuklar olduğunu göstermektedir (Tezcan ve Seçkiner, 2012). Yaşlanma sürecini ailesiyle birlikte yaşamak istediğini belirten yaşlı birey sayısı çoğunluktadır. Aynı zamanda Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Yaşam Memnuniyeti Araştırması'nın verileri bu şekilde belirtilmiştir: Yaşlı bireylerin mutluluk kaynağı %66,9 ile aileleri olmuştur. Yaşlı bireylerin 2015 yılında en önemli mutluluk kaynağı %66,8 ile aileleri, %16,5 ile çocukları, %7,3 ile torunları, %4,7 ile eşleri iken; 2020 yılında %66,9 ile aileleri, %16,9 ile çocukları, %6,8 ile torunları ve %5,4 ile eşleri olmuştur (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021). Farklı yıllarda yapılan araştırmalarda görüldüğü üzere, Türkiye'deki yaşlı bireyler yaşamlarını, aileleriyle birlikte aynı hane içerisinde sürdürmek istemekte ve yaşam memnuniyetlerini bu yönde belirtmektedirler.

Yine TÜİK'in "İstatistiklerle Yaşlılar, 2021" başlığı altında Türkiye'nin yaşlı nüfus demografisini açıkladığı son araştırmasına değinmek, yaşlı nüfusun öngörüldüğü gibi hızla büyüdüğünü görmek açısından yerinde olacaktır. Yaşlı nüfus olarak kabul edilen 65 ve üzeri yaştaki nüfus, 2016 yılında 6 milyon 651 bin 503 kişi iken; son beş yılda %24,0 artarak, 2021 yılında 8 milyon 245 bin 124 kişi olmuştur. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2016 yılında %8,3 iken; 2021 yılında %9,7'ye yükselmiştir (TÜİK, 2022). TÜİK'in, 2021 Yaşam Memnuniyeti

Araştırması başlığıyla açıkladığı veriler ise, bir önceki yıl yapılan araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir. Yaşam memnuniyeti araştırması sonuçlarına göre, yaşlı bireylerin 2016 yılında en önemli mutluluk kaynağı %64,2 ile aileleri, %18,0 ile çocukları, %6,9 ile eşleri, %6,4 ile torunları iken; 2021 yılında %59,9 aileleri, %21,5 ile çocukları, %18,1 ile torunları ve %6,2 ile eşleri olmuştur (TÜİK, 2022). Ailesini mutluluk kaynağı olarak gören yaşlıların oranı oldukça yüksektir. Bu veriler, aile kurumundaki beraberliğin, toplumdaki sosyal bütünlük ve yaşam doyumu üzerinde yapıcı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Birçok çalışmanın gösterdiği gibi aile, yaşlıların kendilerini daha sakin, sağlıklı ve mutlu hissettikleri bir ortamdır. Bu noktada toplumun ilgili kurumları ve Devlet politikalarıyla, aile ve ailenin yaşlı bireylerinin refahını gözeterek, alınması gereken önlemlerin hızlandırılmasının gerekliliği söz konusudur. Aile kurumunun, toplumun temel yapı taşı olduğu ve toplumu şekillendiren çekirdeği oluşturduğu gerçeği sosyolojik temelde üzerinde ayrıca durulması gereken konulardan biridir.

3.3. Huzurevinde Yaşlılık

Literatürdeki, huzurevinde yaşlılığı ele alan çalışmalara bakıldığında; yaşlıların huzurevinde yaşamlarını sürdürme nedenleri genel olarak şu şekilde sıralanabilmektedir:

- Yaşlılık süreciyle birlikte iş görebilirlik yedeklerinde azalma;
- Hastalıkların artması ve hastalıklarla mücadelenin zorlaşması;
- Eşlerinin ölümüyle birlikte yalnızlık probleminin oluşması;
- Geleneksel yapıda görülen geniş aile tarzının modern yapının çekirdek aile tarzına dönüşmesiyle, ailedeki yaşlanan bireylerin kendilerini çekirdek aile yapısı içerisinde fazlalık olarak hissetmeleri gerekçesiyle çocuklarının yanında yaşamlarını sürdürmeyi reddetmeleri;
- Modern yaşamla birlikte şekillenen çekirdek aile yapısını özümsemiş bireylerin yaşlı anne ve babalarıyla birlikte yaşamayı reddetmeleri;

- Yaşlı bireylerin ve çocuklarının yaşadığı ekonomik problemler;
- Fiziksel ve ruhsal olarak yaşanan sağlık sorunları (kısmi felçlik, tamamen yatağa bağımlı olma, Demans, Alzheimer vs. gibi hastalıklardan birinin veya birkaçının bir arada görülmesi).

Yukarıda saydığımız nedenlerin her biri ayrı ayrı önem teşkil etmekle birlikte dikkati çeken en önemli nedenin, modernleşme süreciyle birlikte aile yapısının uğradığı değişimin sonucu olarak, yaşlının çocuklarının yanında kendine yer edinememesi, kendini yük olarak görmesi ve dışlanmışlık hissine kapılması olduğu söylenebilmektedir.

Huzurevleri, bakıma muhtaç bireylerin bir arada yaşadığı mekanlar olup; ya devlet tarafından ücretsiz olarak ya da özel harcamalarla işletilmektedir. Bazen bu kurumlarda kalmak çaresiz kalmak ve kimsesiz olmak anlamına gelebilmektedir. Bazı yaşlılar daha sosyal olan bu mekanları, bazıları bakıma ihtiyaç duydukları için, bazıları çocukları bakmadığı için, bazıları ise daha rahat bir yaşam sürdürebilmek için tercih etmektedirler (Akpolat, 2018, s. 28). Bireylerin belirli bir alanı paylaştığı huzurevi bir-iki kişilik veya daha fazla sayıdaki kişilerin kaldığı odalardan oluşmaktadır. Ayrıca bireylerin, düzenli olarak kişisel sağlık kontrolleri yapıp, günlük bakım ihtiyaçları karşılanmaktadır. Yaşlılık döneminde yaşlı kişi fiziksel yeteneklerinin yanı sıra rolünü, statüsünü, heyecanını ve sosyal ilişkilerini büyük ölçüde kaybeder. 65 yaş üstü herkes bakıma ihtiyacı olmasa bile bu olasılığı yaşayabilir. Nitekim bakıma muhtaç yaşlılar, sınırlı fiziksel aktivite nedeniyle beslenme, ev temizliği ve kişisel bakım ihtiyaçlarını karşılayamamaktadırlar. Aynı zamanda bu yaşlıların, sonraki yıllarda ciddi hastalıklarla mücadele etmek zorunda kaldıkları bilinmektedir.

Modern toplumda sosyal alanlarda yaşa bağlı ayrımcılık artmaya başlamıştır. Türk toplumu modernleşme sürecinde hızlı bir değişim sürecine girmiş ve bu dönüşüm toplumsal yaşamın her alanına yansımıştır. Modern toplumun gereksinimleriyle aile yapısının dönüşümü gibi birçok değişiklik yaşlıların bakım

hizmeti alabilmelerine yönelik kurumların kurulmasını zorunlu hale getirmiştir. Nüfusun giderek artmasıyla, Cumhuriyet'in kuruluşundan önce kurulan kimsesizler evi ve benzeri kurumlar giderek mesleki hizmet veren kurumlara dönüşmeye başlamıştır. 20. Yüzyıl, demografik değişimler açısından önemli parametreler içerdiği görülmektedir. Avrupa ülkeleri ve dünyanın diğer bölgelerinin, özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemlerde yüzbinlerce genç ve yetişkini kaybettiği bilinmektedir. Bu durumun ortaya çıkması demografik yapının değişmesinin nedenlerinden biridir. Bu gelişmelerin getirdiği demografik değişimlerin en önemli etkisi ise 65 yaş üstü kişilerin sayısının ve toplam nüfus içindeki oranının artmasıdır. İster modern toplumun etkisi olsun ister tarihsel süreçte çeşitli nedenlerden dolayı yaşlı nüfus oranının artması olsun, sosyal hizmetlerin bu grup için önemi artmıştır (Cüce, 2018, s. 24).

Yaşlı bakım hizmetleri, sosyal hizmetlerin Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan yaşlı ilkelerinde, yaşlının aile ve toplum tarafından desteklenmesi, ihtiyaç sahiplerine uygun bakım hizmetleri sağlanması ve yaşlıya yönelik hizmetlerin çoğunun devlet tarafından sağlanması gerektiği ifade edilmiştir (Fadıloğlu, 2006). Huzurevlerinin uzun vadede bireylerin kendi kendilerini yönetebilmelerini sağlamaya yönelik bakım hizmetleri sunduğu bilinse de, bireyin fiziksel ve ruhsal durumuna göre daha fazla desteğe ihtiyaç duyması halinde, birey özel bakım bölümünden hizmet alabilmektedir. Ayrıca, ihtiyaçlarını yeterince karşılayamayan bireyler de yaşlı bakım bölümüne kabul edilebilir. Huzurevi hizmeti alan yaşlı yetişkinlere yönelik kişisel bakım planı geliştirilerek bireyin sağlık ve sosyal beklentilerinin karşılanması amaçlanmaktadır. Hizmet alan bireylerin sayısının fazla olması, bu bakım planlarının geliştirilmesinde ve uygulanmasında zorluklar yaratabilmektedir (Cüce, 2018, s. 25).

3.4. Huzurevlerine İlişkin Mevzuat

Gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri tarafından açılacak huzurevi ile huzurevi yaşlı bakım merkezlerinin açılış işlemleri, 1983 tarihli 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununun 34. ve 35. maddelerine

dayanılarak hazırlanan Özel Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım Merkezleri Yönetmeliğine uygun olarak belirlenmiştir. Ayrıca denetim işlemleri Bakanlıkça yürütülmektedir. Huzurevlerine kabul koşullarını mevzuata göre incelediğimizde;

- Elli beş yaş ve üzeri,
- Dilekçe,
- T.C. Kimlik Beyanı,
- Akıl sağlığı,
- Bulaşıcı hastalığı bulunmaması,
- Uyuşturucu veya alkol bağımlılığının olmaması,
- Sosyal araştırma raporları aracılığıyla sosyo-ekonomik yoksunlukların tespitinin yer aldığı görülmektedir (<https://www.aile.gov.tr/eyhgm>).

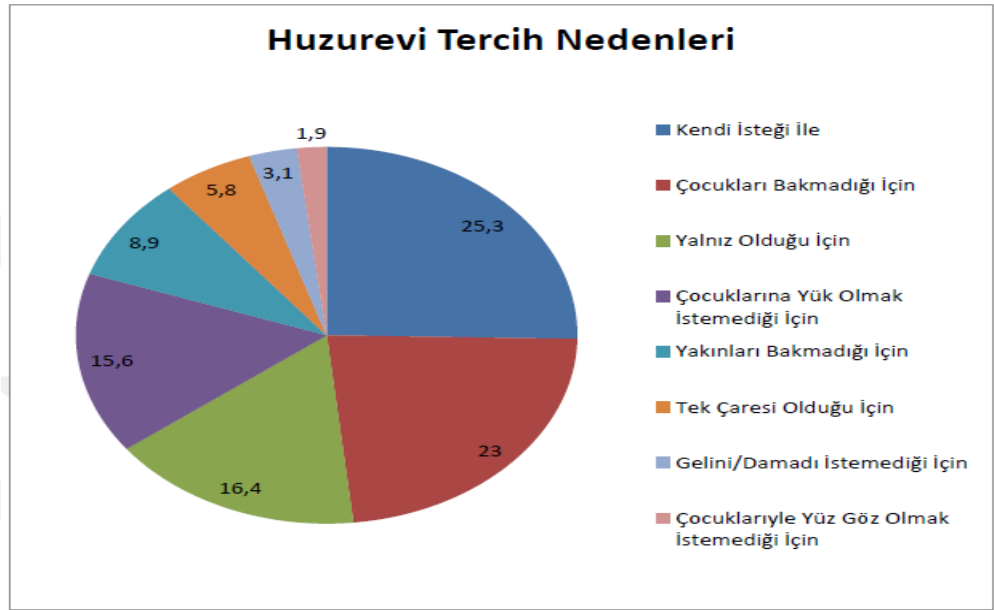
Huzurevinde verilen hizmetler, huzurevi bölümü ve yaşlı bakım bölümü olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Huzurevi alanı, kendi başlarının çaresine bakabilen (banyo, yemek yeme gibi) yaşlılara hizmet verirken, yaşlı bakım alanı ise günlük ihtiyaçlarını kendi başına karşılayamayan yaşlılara bakım hizmeti vermektedir. Yaşlı bakım alanında, yatalak ve Alzheimer, Demans ve Parkinson hastalığı gibi nörolojik hastalıklardan muzdarip olan kişilere hizmet verilmektedir (Yağcıoğlu, 2009, s. 33). Araştırmamızın yapıldığı alan huzurevi bölümünü kapsamaktadır.

3.5. Huzurevi Tercih Nedenleri

Türkiye'de yaşlılara yatılı bakım hizmeti veren kurumlar arasında; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından işletilen huzurevleri, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezlerine ait huzurevleri, özel huzurevleri ve yaşlı bakım merkezleri ile diğer kamu kurum ve kuruluşları tarafından işletilen huzurevleri yer almaktadır. Bu huzurevleri; sosyo-ekonomik açıdan yoksun, korunma, bakım ve yardıma muhtaç 55 yaş üstü yaşlıların korunma, bakım, rehabilitasyon ve sosyo-

kültürel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak amacıyla yatarak tedavi hizmetleri sunan kurumlardır.

Huzurevlerinin, yaşlıların beslenme ve barınma ihtiyaçlarının karşılanmasının yanı sıra sağlıkla ilgili ve sosyal ihtiyaçlarına da çözüm bulmaları gerekmektedir. Huzurevinde yaşamaya devam etmek zorunda olan yaşlıların yaşam kalitesini ve yaşam memnuniyetini artırmak için bu hizmetlerin psikolojik, fiziksel ve sosyal açıdan bütüncül bir bakış açısıyla planlanması önemlidir (Arslan, 2022, s. 51).

Şekil 3.3. Huzurevlerinin Tercih Nedenleri

Kaynak: (Akpolat, 2018, s. 26)

Yaşlılıkta ortaya çıkan sorunlar sadece yaşı ile ilgili değildir. Hızlı nüfus artışının yanı sıra; kentleşme, iç ve dış göç, geniş aile sayısının azalması, ekonomik sorunların varlığı, kadınların çalışma hayatına katılımı, konutların daralması sonucunda çekirdek aileye dönüşümle, yaşlılar için uygun ve yeterli çevrenin bulunmaması, toplumun yaşlılığa bakışı, nesiller arası iletişim engelleri, sağlık sorunlarının kötüleşmesi, bağımlılıklar ve diğer sorunlar yaşlıların evde bakımını zorlaştırmıştır (Ardahan, 2010, s. 3-6). Aile Araştırmaları Enstitüsü'nün ülkemizdeki yaşlılar üzerinde yaptığı araştırma, yaşlıların çoğunun bakımının aileleri

tarafından sağlandığını göstermektedir. Ancak geleneksel yaklaşım, yaşlıları ailelere yerleştirmek olsa da daha önce belirttiğimiz nedenlerden dolayı ülkemizde yaşlılar artık ev ortamından farklı kurumlara yerleştirilmekte ve yaşlıların kurumsal bakım hizmetlerine olan talebi artmaktadır. Bu bağlamda yaşlıların bakımı ve korunması konusunda toplumun sorumluluğu da aynı oranda artmaktadır (Sertbaş ve Bahar, 2003).

Yaşlılık dönemi, bireylerin bilgi ve tecrübelerini aktarabildikleri en verimli dönemdir. Ancak yaşlı yetişkinler kurumlarda ihtiyaçları karşılanırken bağımsızlıklarını ve yaşamları üzerindeki kontrollerini kaybederler. Yaşlılıkta fiziksel ve zihinsel gerileme nedeniyle canlılık ve yaşama dair beklentiler giderek zayıflar, uyum yeteneği de azalır. Yaşlıların fiziksel kayıpları, işsizlik, rol değişiklikleri ve diğer durumlar yaşlıları karamsarlığa sürükleyebilmektedir.

3.6. Huzurevine Bakış Açısı

Günümüzde özellikle aile yapısında meydana gelen değişiklikler ve geleneksel aile yaşamından çekirdek aile yaşamına geçiş, özellikle büyük şehirlerde insanların huzurevleri tercihini arttırmış; yaşlıların yük olmaması gerektiği düşüncesi de yaşlıları etkileyen faktörlerden biri olarak görülmüştür. Özellikle sağlıklı yaşlılar ailelerine yük olmamak adına huzurevlerinde kalmayı tercih etmektedirler.

Görsel medyada yer alan haber ve filmlerin huzurevlerine ilişkin algılar üzerinde etkisi bulunmaktadır. Huzurevlerinde yaşanan ve görsel medyaya yansıyan olumlu veya olumsuz haberlerin, toplumun ve yaşlıların huzurevi algısını şekillendirebildiği bilinmektedir. Huzurevlerine yönelik önyargıların kırılması için yazılı ve görsel basında tanıtım yapılması ve okullarda gençlerin bilinçlendirilmesi, huzurevlerine yönelik olumsuz algıların değiştirilmesinde etkili olacaktır.

Modern öncesi zamanlarda yaşlı insanlar avantajlı bir konumdaydı. Bunun nedeni kas gücünün önemli olmasıydı. Modern zamanlarda yaşlılık endişe konusu haline geldi çünkü geçmişte geri kalmış sağlık sistemleri, yetersiz beslenme, salgın hastalıklar ve diğer nedenlerden dolayı insan ömrü uzun değildi. Sağlık alanının

gelişmesiyle birlikte insan ömrü uzamaya devam etmektedir. Geçmişte çok az insan 40 yaşına kadar yaşamaktaydı, ancak bugün maksimum yaşam süresi 125 yıl olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda toplumun dönüşümüyle birlikte, başlangıçta çocukların sorumluluğunda olan yaşlıların bakımını devlet üstlenmiştir. Sanayileşmiş toplumlarda, ekonomik ve kültürel gelişmeyle birlikte yaşlılara yönelik algılar da değişmektedir. Yaşlıların toplumdaki konumu; mülkiyet hakları, bilgi ve beceriler, inanç ve gelenekler, sosyal ilişkiler, ekonomi gibi faktörlerden etkilenmektedir. Sanayileşmiş toplumlarda bu faktörler, yaşlıların sosyal statüsünün değişimine yol açabilmektedir. Bu durum aslında kentleşme ve modernleşmenin huzurevi sektörünün gelişmesinde etken olduğunu ve sektörün ağırlıklı olarak büyük şehirlerde gelişeceğini göstermektedir (Akpolat, 2018, s. 27). Geçim kaynaklarının tarıma bağlı olduğu gelişmekte olan bölgelerde ise durum farklıdır. Yaşlılar uzun süre tarımda çalışmaya devam ettikleri için hâlâ ekonomik güce ve ailelerinde belirli bir söze sahip olmaktadır. Yaşlı yetişkinlerin bakımı evde aile üyeleri tarafından sağlanmaya devam etmektedir. Bunun nedenlerinden biri de yaşlı bakım kurumlarının yetersizliği olarak görülmektedir (Açıkgöz, 2021, s. 25-26).

3.7. Dünyada Huzurevleri Örnekleri

Yaşlı nüfustaki artışın, dünya çapında sorunlara yol açması beklense de ülkelerin yaşlanmaya yaklaşımları farklılık göstermektedir. Farklı uygulamaları görebilmek adına, İngiltere ve diğer ülkelerdeki yaşlılara yönelik hizmetlerden genel hatlarıyla bahsedilmiştir.

3.7.1. İngiltere Örneği

1929 Büyük Buhranı sonrasında toparlanma, Keynesyen politikaların yerini liberal politikaların alması ve gelişmekte olan toplumların benimsediği refah toplumu anlayışının yükselişiyle birlikte bakıma ve ilgiye muhtaç grupların incelenmesinin ilk temelleri atılmıştır. İngiltere yaşlılara, yoksullara ve çocuklara koruma sağlamaya başlamıştır. 1834 sayılı Kanun imarethaneler kurularak bu imarethanelerde yaşlı, engelli, fakir ve hastalara hizmet verilmeye başlanmıştır; ancak bu imarethanelerdeki

yaşam koşulları ve hizmetlerin yetersiz olması da endişeye sebep olmuştur. Genel olarak, yaşlıların bakıma muhtaç olduklarını, akrabalarıyla bağlarının zayıf olduğunu ve evlerindeki zor koşullara rağmen devlet desteğiyle yaşamaya devam etmek zorunda kaldıklarını görülmektedir (Akpolat, 2018, s. 28). Dünya'nın bir çok yerinde yaşanan bu durumun, etkin sosyal politikalarla iyileştirilebileceği ve düzenlemelerin toplumsal açıdan desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

İngiltere'de özellikle 1950'li ve 1960'lı yıllarda yaşlılara yönelik hizmetler yaşlıların yaşam koşullarını iyileştirmeye başlamış ancak 1980'li yıllara gelindiğinde kamu harcamalarının azalması kapsamında yerel yönetimlere verilen destekler azaltılmış ve yerel yönetimler yaşlıların yaşam koşullarını iyileştirmeye başlamıştır. Huzurevlerinin ve özel sektörün bu alandaki yetenekleri teşvik edilmeye başlanmıştır. Hizmetlerin devlet yerine özel sektör tarafından sunulması için emekli yaşlıların huzurevi ücretlerini devletin karşılaması gibi teşvikler de dahildir. Bu nedenle yerel yönetimlerin sunduğu pahalı hizmetleri daha ucuz fiyatlarla değiştirmek amaçlanmaktadır (Akpolat, 2018, s. 30).

3.7.2. Japonya Örneği

Charming Plaza Maiko Sanatorium, Japonya'da ve güneyinde 800 m uzunluğunda kumluk bir arazi bulunmaktadır. Huzurevinde 4 grup yaşlı insan barınabilmektedir. Bunlar: sağlıklı yaşlılar, yaşamlarının bir bölümünde yardıma ihtiyaç duyan yaşlılar, sağlık sorunları nedeniyle tedavi gören yaşlılar ve yaşlı sayılabilecek kişilerdir. Ancak bu gruplar, binanın farklı yerlerinde bulunmaktadır. Binada ayrıca tiyatro salonları, spor merkezleri, güzellik merkezleri ve diğer alanlar bulunmaktadır. Huzurevlerinin başlıca olumlu yönleri; manzaralarının çok güzel olması, sağlık durumuna göre farklı birimlerde yer alması, şehre yakın olması, sıcak renkler kullanması ve rahatlatıcı etkisinden dolayı bol miktarda yeşil alan içermesidir (Cüce, 2018, s. 44).

Japonya'daki Sun City Takarazuka Huzurevi; bina yüksekliği sınırı 10 metre olan üç katlı bir bina, toplam 284 bağımsız yaşam ünitesi ve 27 bakım merkezi

ünitesinden oluşmaktadır. Tüm konut birimlerinin yapısı ve cepheleri güneş ışığı almaktadır. Bireysel ünitelerin koridor kat düzeni, tüm üniteler güneydoğu veya güneybatı cephesine bakacak şekilde özel olarak düzenlenmiştir. İspanya'daki Elhamra Sarayı'ndan ilham alan rezidans, avluya bakacak şekilde konumlandırılmıştır. Binada bu tür 5 avlu bulunmaktadır. Sunshine City Takarazuka'daki tasarımcılar sadece bir bahçe tasarlamakla kalmayıp, aynı zamanda iç ve dış mekân alanlarını harmanlayan temalı bahçeler de tasarlamışlardır (Salemi, 2019, s. 35). Huzurevlerinin doğayı içine alan bir yapısının olduğu ve bireylerin konforunun üst seviyede sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir.

3.7.3. Avusturya Örneği

İki katlı olan huzurevinde, her katta 4 yerleşim alanı olmak üzere 8 konut alanı bulunmaktadır. Oda düzeni sıkı ve asimetrik çizgilerle kare şeklindedir. Odalar, zemin katın bir tarafından diğer tarafına uzanan ve kısmen çatı terasıyla örtülen, merkezi bir köy meydanı olan ortak bir alan etrafında gruplandırılmıştır. Her bölümde, 13 kişilik odalar bulunmaktadır. Hemşire odası, mutfak ve yemek alanından oluşmaktadır. Büyük balkonlar ve sundurmaların yanı sıra, evin geri kalanına uzanan çeşitli yollar ve peyzajlı alanlar iyi bir ortam yaratmaktadır. Bütün parçalar farklı şekillerde sunulmuştur. Odalar konuma ve manzaraya göre değişiklik gösterse de tüm odaların ortak özelliği büyük pencerelerinin olmasıdır. Yaşlı bakım bölümlerinin, binanın merkezine yerleştirilmesiyle sakinlerin kolay ulaşımı sağlanmıştır (Şahin, 2022, s. 25-26).

Şekil 3.4. Peter Rosegger Huzurevi

2000 yılından bu yana, ilerleyici beyin ve hafıza kaybına neden olan demans ve Alzheimer hastalığının oranları %60 oranında artmıştır. Tasarımcılar, oldukça sakin bir alan açarak burada yaşayan hastaların konforlarından ve yaşam kalitelerinden ödün vermeden, rahatça yaşayabilecekleri bir ortam yaratmayı hedeflemişlerdir. İçerisinde süpermarketler, restoranlar ve tiyatrolar bulunmaktadır. Örneğin; bakıcıların bulunduğu restoranlarda yemek yeme veya bakıcıların çalıştığı mağazalarda alışveriş yapma fırsatları sunan, kırsal hissi veren doğal bir ortam yaratılmaktadır. Kırsal kesimde yaşayan hastaların, tedavi sırasında daha az ilaca ihtiyaç duyduğu, kendilerini daha sakin hissettikleri ve hastalığın daha yavaş ilerlediği bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Hogeweyk'in 52 evi bulunmaktadır. 152 kişinin konaklayabileceği evler, haftanın yedi günü yirmidört saat kameralarla izlenmektedir. Köyün tek girişi ve tek çıkışı vardır. Demans hastalarının yakınları istedikleri takdirde, günübirlik hastalarını ziyaret edebilirler. Huzurevlerinde doktor, hemşire ve bakıcılar bulunmaktadır. Kampüs sakinleri süpermarketlerden alışveriş yapabilir ve evde yemek pişirebilir. Hemşirelik personeli normal üniforma yerine günlük kıyafetler giymekte ve hastaların rahat etmesi için özen gösterilmektedir. Bakıcılar onlara komşu gibi davranmaktadır (Şahin, 2022, s. 30-31).

3.7.4. Fransa Örneği

Bir Norman korusunun merkezinde yer alan Aulbeck Bakım Evi ve Rehabilitasyon Merkezi, oldukça yeşil bir cepheye sahip bir bakım merkezi ve bakım evidir. Büyük binaların gösteriş etkisini azaltmak için binalar bölünmüştür. İnşaat alanı 5833 metrekaredir. Merkezde, toplam 115 bölüm bulunmaktadır. Yapıya bakıldığında yokuşun eğimli eğrisini takip ettiği ve vadiden görülebildiği görülmektedir. Yeşillik kullanımı sayesinde bina, bölgenin kırsal doğasına uyum sağlayarak peyzajla harmanlanmaktadır. Çıkıntının alt kısmı ve tabanın beyaz duvarları yapı içerisinde hafiflik hissi yaratmaktadır. Her yaşam birimi binanın bir bölümünde toplanmış ve hepsi güneşe bakan bir sokağa bağlanmaktadır. Amaç binanın bir tarafından diğer tarafına görüş sağlamak, trafik yollarını ışıkla tanımlamak ve maksimum çeşitlilik sağlamaktır. Kırmızı renk mekânın uyumunu bozarak cepheye dinamizm katmaktadır. Hastane ortamlarında yaygın olan renklerden kaçınılmıştır. Bina yaşam ve yaya alanlarının iyileştirilmesini amaçlamaktadır (Şahin, 2022, s. 27-28). Tasarımlarıyla bireylerin yaşamlarında düzen ve konforu sağlayan bakım merkezinin, böylece yaşlı hastaların hem görsel hem sosyal alanlarına hitap ettiği ve bireylerin psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasına destek olduğu düşünülmektedir.

4. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Bu bölümünde, araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın sorusu, araştırmanın modeli, araştırmanın çalışma grubu, katılımcıların sosyodemografik özellikleri, araştırmanın veri toplama araçları, araştırma verilerinin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmada, huzurevinde kalan yaşlı bireylerin aralarında kurdukları ilişkiler sosyolojik olarak değerlendirilmektedir. Literatürde (Erdağ, 2022; Sökmen, 2008), huzurevlerindeki yaşlı bireylerin ilişkilerini değerlendirmeye yönelik yapılan

alışmalar incelendiğinde, çoğunlukla huzurevlerinde verilen hizmetleri, huzurevinde kalanların aileleriyle olan iletişimlerini, huzurevi personeliyle olan iletişim ve etkileşimlerini değerlendirmeye yönelik veya huzurevinde yaşıyan yaşı bireylerin, yaşam memnuniyetlerini belirlemek üzere gerçekleştirildiği görölmüştür. Bunlarla beraber üzerinde durulması gereken konulardan biri de huzurevlerinde kalan yaşıların aralarında kurdukları ilişkilerdir. Bireylerin sosyal yaşamda etkileşimde bulunmaları ilişkileri için önemlidir. Yaşıların, alıştıkları ortamdan ve alıştıkları insanlardan ayrılarak, hiç tanımadıkları bir ortama, huzurevine gelerek ve burada hiç tanımadıkları insanlarla ilişki kurmak zorunda kalmaları, ilişkilere yaklaşımlarını etkilemektedir. Bu ilişkilerin derinlemesine incelenmesini içeren çalışmamız, huzurevinde kalan yaşı bireylerin birbirleriyle kurdukları ilişkilerin sosyolojik analizini ve ilişkilerde yaşanan sorunların giderilmesine yönelik çözüm önerilerini kapsamaktadır.

Huzurevinde kalan yaşı bireylerin kurdukları ilişkileri belirlemek ve sosyolojik çerçevede değerlendirmek amacıyla yapılan bu araştırma, literatüre katkı sağlaması ve huzurevindeki yaşıların ilişkilerine dikkat çekmesi açısından önemlidir. Ayrıca araştırmanın, huzurevinde kalan yaşıların ilişkileri konusunda sonradan yapılacak çalışmalara öncülük edebileceği düşünölmektedir.

4.2. Araştırmanın Sorusu

“Huzurevinde Kalan Yaşı Bireylerin İlişkileri Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme: Bursa Özel Şifa Huzurevi Örneği” başlıklı bu çalışmanın konusu, huzurevlerinde kalan yaşı bireylerin ilişkileridir. Bu çalışmada, huzurevindeki yaşıların ilişkilerine yönelik detaylı bilgilere ulaşabilmek ve ulaşılan bilgileri sosyolojik boyutuyla değerlendirmek amacıyla, nitel araştırma yöntemi içinde yer alan görüşme tekniği kullanılmış ve huzurevinde kalan yaşılarla görüşmeler yapılmıştır. Veriler, nitel araştırma yöntemlerinden olan yarı yapılandırılmış görüşme

formundaki sorular üzerinden alınmıştır. Araştırmada, elde edilen verilerden öne çıkan temalar ve kodlar analiz edilmiştir.

Huzurevinde kalan yaşlı bireyler, yaşlılığa kadar farklı hayatlar yaşamışlardır. Huzurevinden önce alıştıkları ortamdan ve ilişki kurdukları insanlardan ayrılıp, hiç bilmedikleri bir ortamda ve hiç tanımadıkları insanlarla ilişki kurmaları gerekmektedir. Her birinin değişen koşulları değerlendirmesi de farklılık gösterecektir. Dolayısıyla, yaşlıların bu ilişkileri nasıl değerlendirdikleri sosyolojik açıdan araştırılmaya değer bulunmuştur.

Araştırmanın temel sorusu; “Huzurevinde kalan yaşlı bireyler, birbirleriyle kurdukları sosyal ilişkileri nasıl değerlendirmektedirler?” şeklindedir. Bu temel sorunun anlaşılması için cevabı aranan diğer sorular ise şunlardır:

- Huzurevinde kalan yaşlıların huzurevine gelme sebepleri, ilişkilerini nasıl etkilemektedir?

-Personelin davranışı, huzurevinde kalan yaşlıların ilişkilerini nasıl etkilemektedir?

-Huzurevindeki yaşlılar, huzurevinin fiziki şartlarının sosyal ilişkilerine etkisini nasıl değerlendirmektedirler?

-Yaşlı bireylerin huzurevinde kalma süreleri, ilişkilerini nasıl etkilemektedir?

4.3. Araştırmanın Modeli

“Huzurevinde Kalan Yaşlı Bireylerin İlişkileri Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme: Bursa Özel Şifa Huzurevi Örneği” adlı bu çalışma nitel olarak tasarlanmış ve nitel veri kaynaklarına dayanan bir çalışmadır. Nitel araştırma tekniklerinin öne çıkan özellikleri, doğal ortama duyarlılık sağlaması, araştırmacının katılımcı rolü olması, bütüncül bir yaklaşıma sahip olması, algıların ortaya konmasını sağlaması, araştırma deseninde esnekliği olması ve tümevarımcı bir

analize sahip olmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Yaşlılık olgusunun geniş bir çerçevesinin olması nedeniyle ve huzurevinde kalan yaşlı bireylerin sosyal ilişkilerinin, ilişkilere yönelik yaklaşımlarının doğal ortamında tespit edilerek ortaya konabilmesi amacıyla nitel yöntem tercih edilmiştir. Sosyal bilimlerde kullanılan iki temel yöntemden biri olan nitel araştırma yöntemi aracılığıyla, katılımcılarla daha detaylı görüşmeler yapılmış ve konu farklı boyutlarıyla öne çıkarılmıştır.

Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemini her açıdan açıklayan bir tanım bulunmamaktadır. Nitel araştırmanın, nicel araştırmaya göre daha yeni ve kuramlar itibariyle daha karmaşık bir yapıda oluşu bunda bir etken olarak görülmektedir. Ancak son yıllarda nitel yöntemin araştırmalarda kullanımının arttığı görülmektedir. Çalışmamızda nitel yöntemin bireyi merkeze alan, bireyin toplumsal etkileşim süreçleriyle ilişkilerini şekillendirip anlamlandırmasıyla, araştırmanın detaylandırılmasını sağlayacağı için nitel yöntem tercih edilmiştir. Bu çalışmada, nitel araştırmanın tercih edilmesinin sebeplerinden bir diğeri de, bir konu hakkında derinlemesine bilgi edinmenin ancak nitel bir araştırma tekniği kullanılarak mümkün olmasıdır. Zira istatistiksel bilgileri esas alan nicel bir araştırma deseninde, görüşmecilerden derinlemesine bilgi edinmek mümkün olmamaktadır.

4.4. Araştırmanın Çalışma Grubu

Yapılan çalışmalarda, araştırmacının gerçekleştirmek istediği çalışmanın evreninin çok geniş olması ve ulaşılamayacak sınırlara sahip olması nedeniyle alanı sınırlandırmanın gerekliliği söz konusu olmaktadır. Örneğin, Türkiye'deki huzurevlerinde kalan yaşlı bireylerin sosyal ilişkilerini araştırmak istediğimizde bunun mümkün olmadığı ve çeşitli problemlere sebep olabileceği bilinmektedir. Dolayısıyla çalışmanın alanını sınırlandırarak genelin bilgisine ulaşabileceğimiz bireylerle görüşmelerin gerçekleştirilmesi çalışmanın amacına ulaşmayı sağlayacaktır. Bütün evreni çalışmak yerine, evreni temsil etme gücüne sahip sınırlı sayıda birey, olay veya olguyu araştırma kapsamına dahil etmek pratik bir çözümdür. Burada geleneksel bilim anlayışının “indirgeme” ilkesi kullanılır. Daha çok sayıda

birey, olay veya olguyu içeren evren, belirli yöntemlerle örneklem dediğimiz küçük ve çalışılabilir bir büyüklüğe indirgenir (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 101). Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğünü belirleme yöntemi nicel araştırmalarla farklılık göstermektedir. Örneklem büyüklüğü, nicel araştırmalarda incelenen değişkenin sürekli ve süreksiz olmasına göre farklı formüller kullanılarak hesaplanır. Nitel araştırmalarda ise örneklem büyüklüğünü hesaplamada belli bir kural yoktur, araştırmanın amacına ve sahip olunan olanaklara göre kararlaştırılır (Büyüköztürk & Çakmak, 2012).

Araştırma için, üniversitenin bulunduğu Bingöl ilinde huzurevinin olmaması nedeniyle huzurevi arayışına girilmiştir. Türkiye’deki Batı illerinde, yaşlı nüfus oranının ve huzurevlerine ilginin daha yüksek olması sebebi ile, Batı’daki bir ilde bu bu çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir. Karar sonucunda, Bursa ilinde bulunan ‘Özel Şifa Huzurevi’ çalışma için seçilmiş ve burada kalan yaşlıların ilişkileri, toplumsal araştırmaya değer bulunmuştur.

Nitel araştırmada olasılıksız örnekleme yöntemleri kullanılmaktadır. Bunlara, amaçlı örnekleme yöntemleri denir. Amaçlı örnekleme yöntemleri, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasını sağlamaktadır (Baltacı, 2018). Amaçlı örneklemenin amacı, araştırmada çalışılan problemleri aydınlığa kavuşturacak zengin bilgi içeren durumları seçmektir. Bu anlamda, amaçlı örnekleme yöntemleri pek çok durumda, olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında yararlı olmaktadır (Tarhan, 2015). Bu çalışma ile huzurevindeki yaşlıların ilişkilerinin sosyolojik analizi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın konu ve amacına yönelik araştırmanın huzurevinde olması, yaşlı bireylerin ilişkilerinin incelenmesi ve keşfedilmesinde derinlik esas olduğu için amaçlı örneklemin yararlı olacağı görülmektedir. Bu yüzden çalışmada amaçlı örneklem tekniği kullanılmıştır. Bu kapsamda araştırmanın çalışma grubunu, Bursa Özel Şifa Huzurevinde kalan 16 yaşlı birey oluşturmaktadır. Sosyodemografik bilgileri değerlendirilen 16 yaşlı bireye ilişkin bilgiler Tablo 4.4’de gösterilmektedir.

Tablo 4.4. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

Kod	Cinsiyet	Yaş	Meslek	Medeni Durumu	Eğitim Durumu	Ekonomik Durumu	Çocuk sayısı	Kaldığı süre
1	Kadın	60	Ev Hanımı	Evli	Lise	Nafaka Geliri Var	Yok	1.5 Yıl
2	Erkek	82	İşçi	Evli	Yok	Emekli	Yok	6 Ay
3	Erkek	67	Tiyatro Oyuncusu	Boşanmış	Lise	Geliri yok	1	2 Ay
4	Erkek	72	Fotoğrafçı	Bekar	Ortaokul	Yok	Yok	4 Yıl
5	Kadın	92	Öğretmen	Evli	Lise	Emekli	Yok	2.5 Yıl
6	Erkek	60	Sokak Sanatçısı	Evli	İlkokul	Yok	5	1.5 Ay
7	Kadın	78	Ev Hanımı	Evli	İlkokul	Emekli	2	1 Yıl
8	Kadın	85	Terzi	Evli	İlkokul	Emekli	4	1.5 Yıl
9	Erkek	72	İşçi	Evli	İlkokul	Emekli	14	5 Ay
10	Kadın	68	Terzi	Bekar	İlkokul	Yok	Yok	10 Yıl
11	Erkek	84	Ayakkabıcı	Evli	İlkokul	Emekli	Yok	1 Yıl
12	Erkek	75	Elektrikçi	Bekar	Ortaokul	Emekli	Yok	1 Yıl
13	Kadın	66	Öğretmen	Boşanmış	Üniversite	Emekli	Yok	1 Yıl
14	Erkek	70	İşçi	Bekar	İlkokul	Geliri yok	Yok	1 Yıl
15	Kadın	84	Ev Hanımı	Evli	Ortaokul	Emekli	2	5 Ay
16	Erkek	68	Ayakkabıcı	Boşanmış	İlkokul	Engelli Maaşı Var	Yok	10 Ay

Sosyodemografik tablo incelendiğinde; görüşülen kişilerin yaş dağılımının 60-92 arasında olduğu, cinsiyete göre dağılımlarının eşit olmadığı ve meslek, eğitim durumu, ekonomik durum, medeni durum, çocuk sayısı ve huzurevinde kaldıkları süre dağılımının çeşitlilik arz ettiği görülmektedir.

Tabloda; katılımcıların sekizinin kadın, sekizinin erkek olduğu, meslek dağılımlarına bakıldığında; üçünün ev hanımı, üçünün işçi, birinin tiyatrocusu, birinin

fotoğrafçı, ikisinin öğretmen, birinin sokak sanatçısı, ikisinin terzi, ikisinin ayakkabıcı, birinin elektrikçi olduğu görülmektedir.

Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında; on kişinin evli, üçünün boşanmış, dördünün bekar olduğu, eğitim durumlarına bakıldığında ise; üçünün lise, üçünün ortaokul, sekizinin ilkokul, birinin üniversite mezunu olduğu ve birinin eğitiminin olmadığı, ekonomik durumlarına bakıldığında; birinin nafaka gelirinin olduğu, dokuzunun emekli, birinin engelli maaşının olduğu ve beşinin gelirinin olmadığı belirlenmiştir.

Katılımcıların çocuk sayılarına bakıldığında; sayılarının çeşitlilik arz etmesiyle birlikte altı kişinin çocuğunun olduğu, on kişinin çocuğunun olmadığı ve huzurevinde kalma sürelerine bakıldığında ise; kaldıkları sürelerin en fazla on yıl, en az birbuçuk ay olduğu görülmektedir.

Görüşmenin yapıldığı huzurevi, Bursa ilinde ve 15 yıldır hizmete gönüllülükle başlayan ve 2021'den bu yana Aile ve Sosyal Politikalar Müdürlüğü'ne bağlı olan bir dernek kuruluşudur. Toplam kapasitesi 68 kişi ile sınırlıdır. Şu anda huzurevinde kalan kişi sayısı 65'tir. Huzurevinde, çalışmanın başladığı Nisan 2022'de bu sayı 42 olarak belirlenmiştir. Bursa Özel Şifa Huzurevinde kalan 65 kişinin 19'u erkek, 46'sı ise kadındır. Kurumda kalanların 30'u ücretli olarak kalmaktadır. Bu ücretli kalanların bazıları az bir ücret ödemekte ve eksik kalan ücret kurum tarafından karşılanmaktadır. Diğer 35 kişi ise hiçbir sosyal güvencesi ve geliri bulunmadığı için ücretsiz kalmaktadır. Kurumda 12 Hastabakıcı, 2 Doktor, 3 Hemşire, 2 Sosyal Çalışmacı ve 12 diğer personel bulunmaktadır. Kurumun hikayesi, internet sayfasında 'Hikayemiz' başlığıyla aşağıdaki gibi verilmiştir:

“Dilruba Evleri Yardımlaşma Derneği 2007 yılında ‘ben talibim’ deyip yola çıkan üç beş gönüllü arkadaşın, evlerine bırakılan erzağı pişirip yiyemeyecek durumda olan insanlar için ne yapabiliriz diye dertlenip adım atmasıyla başlayan bir iyilik hareketidir. Önceleri ziyaret ettikleri yaşlılara evlerinde sıcak yemek ve kişisel bakım hizmeti vererek bu konuda deneyim kazanan gönüllüler, evlerinde yalnız

kalamayacak durumda olan yaşlıları kiraladıkları iki katlı evde misafir ederek ilk Dilruba Konuk Evi'nin kapılarını açmışlardır. Talebin yoğunluğu nedeni ile aynı mahallede ikinci ve üçüncü ev kısa sürede açılmıştır. Binaların fiziki şartlarının yaşlı ve hasta bakımı için uygun olmamasına rağmen gayretlerini yitirmeden çalışmalarına devam eden Dilruba ekibini, bir gün ziyarete gelen Simpaş GYO şirket yöneticileri yapılan hizmetin ne kadar ihtiyaç ve gerekli olduğunu görüp, evsizler için Özlüce semtinde yaşlı ve hastaların yaşamlarını kolaylaştıracak yüksek standartlarda bir bina yaptı. Şu an Özlüce semtindeki yeni binasında ilk günkü heyecan ve gayret ile çalışmalarına devam eden Dilruba Evleri Yardımlaşma Derneği 2021 yılı itibariyle T.C Aile ve sosyal hizmetler bakanlığına bağlı Huzurevi ve Yaşlı Bakım Merkezi olarak tüm çalışanları ve yöneticileri ile hizmetini sürdürmektedir. Yeniliklere açık bakış açısı ile günümüze kadar gelen Dilruba Evleri, karşılaştığı olayların sonucu olarak her tür mazlumun ihtiyacına göre yeni projeler üretmeye devam etmektedir.” (https://www.dilrubahuzurevi.com/about-1_)

Huzurevinin internet sayfasında ‘Hizmet Alanlarımız ve Binamız’ başlığı altında verilen bazı resimler **EK1**’de yer almaktadır.

4.5. Araştırmanın Veri Toplama Araçları

Sosyal bilim araştırmalarında, araştırma deseni oluşturulduktan sonraki aşamalar birbiriyle bağlantılı şekilde yol almaktadır. Ayrıca, veriler çalışmaya uygun olan tekniklerle toplandıktan sonra, bu tekniklere uygun şekilde kullanılacak yaklaşımlar da oldukça önemlidir. Bu sebeple çalışmada, veri analizinden önce geniş bir literatür taraması yapılmış ve böylece araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi ortaya çıkarılmıştır. Çalışmanın dağılımıyla ilgili, yaşlanma, yaşlılık, yaşlanma teorileri, huzurevi ve huzurevindeki yaşlı ilişkileri ile ilgili yapılan çalışmalar kuramsal açıdan incelenmiştir.

Araştırmamızda, nitel veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme ve gözlem tekniği, temel veri toplama araçları olarak kullanılmıştır. Nitel araştırmaların veri toplama araçlarından görüşme ve gözlem teknikleri çalışmalarda

sıkça kullanılmaktadır. Görüşme tekniği, çok geniş bir alanı temsil eden araştırma evreninin sınırlandırılabilmesi ve katılımcıyla aynı ortamda yüz yüze görüşmelerin gerçekleştirilebilmesiyle çalışmaya avantaj sağlasa da, bu tekniğin bazı zorluklarının olduğu da bilinmektedir. İlk etapta görüşme tekniğiyle veri toplama yöntemi basit görünmektedir. Ancak görüşme tekniğinde örneğin, bir nicel yöntem tekniklerinden olan ankete göre görüşme için gerekli olan yeterli zaman, çaba ve maddi olanaklara daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca bu tekniğin, araştırmacının sürece kendi bakış açısıyla öznelliğini dahil etme olasılığı gibi zayıf yönleri de mevcuttur. Bu durumun, ancak güvenilirlik ölçütleriyle üstesinden gelinebilmektedir (Tekin, 2006;Ertugay, 2019).

Araştırmada, bireylerin tutum ve inançlarına, duygu ve düşüncelerine, tecrübelerine dair bilgilere ulaşmada etkili bir yöntem olması sebebiyle nitel araştırma tekniklerinden biri olan ‘görüşme yöntemi’ tercih edilmiştir. “Görüşme, insanların bakış açılarını, öznel deneyimlerini, duygularını, değerlerini ve algılarını ortaya koymada kullanılan oldukça güçlü bir yöntemdir. ”(Yıldırım ve Şimşek, 2011). Görüşme, nitel ve nicel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. “Görüşme türleri yapılandırılmış, yapılandırılmamış ve yarı yapılandırılmış olmak üzere üçe ayrılır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler yüz yüze, telefon, internet gibi yollarla gerçekleştirilebilir. Yapılandırılmış görüşmelerden farklı olarak bu görüşme türü, soruların açık uçlu ve görüşme kılavuzu takibiyle gerçekleştirilir. Sorular bir sistematik yapı içerisinde sorularak katılımcılardan daha detaylı bilgiler vermesi beklenmektedir.” (Demir, 2009, s. 291). “*Huzurevinde Kalan Yaşlı Bireylerin İlişkileri Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme: Bursa Özel Şifa Huzurevi Örneği*” başlıklı çalışmada, görüşmeler katılımcılardan daha detaylı bilgi alınabilmesi amacıyla nitel araştırmanın görüşme yöntemlerinden “yarı yapılandırılmış görüşme tekniği” kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

“Derinlemesine görüşme yapılmadan önce çalışmanın amacı, hedef kitlesi, nerede ve hangi zaman aralıklarında yapılacağına ilişkin formlar hazırlanarak üniversite ya da resmi kurumdan etik kurul belgesi ya da izni talep edilmesi önem taşımaktadır. Bu

etik kurul belgesi çalışmanın meşruiyet kazanması ve bilimsel bir karakter kazanması açısından önemlidir.”(Uslu ve Demir, 2023). Bu çalışmada kullanılan görüşme formu için Bingöl Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’ndan resmi yazıyla 04.07.2022 tarihinde etik kurul izni alınmıştır. Ayrıca bilimsel araştırmalarda etik kuralların, görüşmelerde kullanılabilecek ses kayıt cihazının olması durumunda, bunun görüşmeciyile paylaşılması ve izin alınması, bireyin kişisel hakları korunarak, görüşmecinin onayı alındıktan sonra görüşmenin yapılabileceği vurgulanmaktadır. Bu sebeple ve görüşme esnasında bilgi kaybının olmaması için de, görüşmecilerden onay alınarak ses kaydı alınmıştır.

Yıldırım ve Şimşek’e (2011, s. 87) göre; nitel araştırma, ilgili alanın yakından incelenmesini ve mümkün ise ilk elden veri toplanmasını gerektirir. Alanla ilgili ön bilgiler edinmek, alanı daha yakından tanımak için gerekli temaslarda bulunmak, alanda gerekli çalışma yapmak için gerekli izinleri almak ve gerekirse araştırma mekanı yaratmak, alanla ilgili olarak araştırmacının yapması gereken işlerden birkaçıdır. Bu araştırmada, görüşmelere başlamadan önce, yeterli bir sürede, görüşmecilerin güvenini sağlamak ve sorulara daha samimi ve net cevaplar alabilmek adına, görüşmecilerle sohbet edilerek yakınlık kurulmuştur.

“Bir araştırmanın görüşme aşamasında görüşmeci bireyler, kendilerini ifade ederken özel hayatın gizliliğinin korunması açısından kuşku duymamalıdır. Araştırmacı, görüşmeci bireylerin özel yaşamlarına saygı duymalı ve bilgilerinin gizli kalacağı teminatını karşı tarafa verebilmelidir. Aksi takdirde görüşmeciler, görüşme teklifini reddedebileceği gibi görüşme sorularına içtenlikle cevap vermeyebilir.”(Uslu ve Demir, 2023). Kimi yaşlı birey, yapılacak görüşmenin huzurevindeki kendi konfor alanını etkileyebileceği endişesiyle görüşmeye başlangıçta önyargıyla yaklaşmıştır. Ancak çalışmanın bilimsel amaçlı ve güven temelli olduğu, sorulara verdikleri yanıtların, mevcut kurumdaki yerlerini olumsuz etkilemeyeceği, görüşmecilere uygun bir dille ifade edilmiştir. Ayrıca araştırmamızın hangi amaçla ve nasıl yapıldığına, soruların içeriğinin neleri kapsadığına ve verilerin

nerelerde kullanılacağına, alınan verilerin isim, soy isim, özel yaşam gibi araştırmacıyla paylaşılan kısımlarının başka bir yerde paylaşılmayacağına, bilgilerin gizlilik çerçevesinde yürütüleceğine yönelik detaylı bilgi verilerek, katılımcının görüşmeye güvenle ve isteyerek katılması sağlanmıştır.

Görüşmelerin 60-92 yaş aralığındaki bireylerle gerçekleştirilmesi, görüşme aşamasında farklı sorunların da yaşanmasına neden olmuştur. Yaşlı bireylerin bazılarında hem hastalık hem de yaşlanmanın etkisiyle gelişen duyma problemleri neticesinde, görüşme esnasında soru-cevap tekrarlarının yaşanması ve yüksek sesle iletişim kurma gereksinimi söz konusu olmuştur. Görüşmelerde yaşlıların aralarında kurdukları ilişkilerin sosyolojik analizine yönelik tutarlı ve doğru bilgiler edinmek amacıyla, görüşmedeki sorulara net ve açık cevap verebilecek bilişsel sağlık durumu iyi olan kişilerin seçilmesine dikkat edilmiştir. Katılımcılarla görüşmeler, ortalama 40 dakika sürmüştür. 16 kişiyle yapılan görüşmede, katılımcıların 8'i ile kurumun bahçesinde, 8'i ile odalarında ve katılımcı yalnızken görüşülmüştür.

Veri toplama aracı olarak literatür doğrultusunda yaşlı bireyin huzurevindeki sosyal ilişkilerini ve etkileşimlerini ortaya çıkarmasını sağlayacak sorular geliştirilmiştir. “Görüşme formlarında, görüşmeci önceden hazırladığı konu ve alana bağlı kalarak önceden hazırladığı soruları sorma ve sorular doğrultusunda ek soru sorma avantajına sahiptir. Bu da konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgi elde etmesi konusunda yarar sağlamaktadır. Aynı zamanda araştırma problemine ilişkin tüm boyutların ve soruların göz ardı edilmemesi noktasında yararlı olmaktadır.” (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 95). Araştırmada, soruların yer aldığı “Bilgi Formu” kullanılmıştır. Bilgi formuyla, beş katılımcıdan oluşmak üzere pilot görüşme yapılmış, soruların net ve kolay anlaşılabilir olmasının önüne geçebilecek engeller giderilmiştir. Araştırmacı tarafından literatür doğrultusunda, soruların araştırmanın amacına uygunluğu açısından değerlendirilmesi için uzman görüşü alınarak hazırlanan bilgi formu, 20 yarı yapılandırılmış sorudan meydana gelmektedir. Bilgi formunda, huzurevinde kalan yaşlı bireylerin demografik özellikleri, kurumda kalma kararını kimin verdiği, kurumda kalma süresi, huzurevinin fiziki şartlarının sosyal

ilişkilerine etkisini, personelin davranışlarının sosyal ilişkilerine etkisini, birbirleriyle kurdukları sosyal ilişkileri belirlemeye ve sosyolojik olarak değerlendirmeye yönelik sorular bulunmaktadır.

4.6. Araştırma Verilerinin Analizi

Bu çalışma, yarı yapılandırılmış görüşme ve gözlem yöntemi ile elde edilen verilerin sosyolojik analizine dayanmaktadır. Araştırmanın görüşme aşamasında yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla alınan kayıtlar, tüm görüşmeler tamamlandıktan sonra elektronik ortamda yazıya aktararak, yetmişsekiz sayfa veriye erişilmiştir. Görüşmelerden alınan verilerin incelenmesi sonucunda, katılımcıların cevaplarında yer alan ortak yargı ve düşüncelerden ortaya çıkan 13 kodla ilişkili olarak 5 tema belirlenmiştir. Ortaya çıkan kodlar, temaların başlıkları altında verilerek, katılımcıların cevapları olduğu gibi aktarılmış ve detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Araştırmadaki ses kaydı çözümlemeleri, alınan gözlem notlarıyla birlikte analiz edilerek deşifre edilmiştir.

Veri analizi sürecinde sahada görüşmeler aracılığıyla elde edilen verilerin yanında derinlemesine gözlem ve belgeler yoluyla elde edilen notlar da önem taşımaktadır. Böylece veri analizinde önemli bir veri kaynağının oluşturulması hem çalışmanın geçerliliğini hem de araştırmacıya kattığı geniş yorum bilgisiyle güven duyulabilirliğini arttırdığı bilinmektedir. “Veri toplama sürecinde yapılan görüşmeler ve gözlemler ile tutulan saha notları ve dokümanlar açısından araştırmacının neye sahip olduğunu bilmesi önemlidir.” (Merriam, 2013). Bu sebeple, çalışma süresince huzurevindeki yaşlıların huzurevine yönelik yaklaşımlarına ve hem personelin davranışlarının hem de huzurevinin fiziki koşullarının yaşlıların sosyal ilişkilerine etkisine, özellikle yaşlı bireylerin birbirleriyle kurdukları ilişkilere yönelik izlenimlerden notlar alınmıştır. “Derinlemesine görüşme sürecinin, gözlem ve yazılı dokümanlardan elde edilen verilerle desteklenmesi araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini arttırmaktadır.”(Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu çalışmada, literatürdeki bilgiler ile

görüşmeler ve gözlemlerden elde edilen veriler bir araya getirilerek verilerin güvenilirliği ve geçerliliği test edilmiştir. Ayrıca verilerin analizinde katılımcılar, “EK1, EK2, KK1, KK2...” şeklinde, KK kadın katılımcıyı, EK erkek katılımcıyı temsil etmek suretiyle numaralarla kodlanarak belirtilmiştir. Katılımcıların demografik bilgilerinin ayrıştırılabilmesi için Tablo 4.4’de kodlar, katılımcıların özellikleriyle birlikte verilmiştir.

5. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Araştırmada elde edilen verilere göre; 13 kod tespit edilmiş ve ortaya çıkarılan bu kodlar 5 tema altında toplanmıştır. Temaların altında yer alan kodların bazıları, sorduğumuz sorulara verilen cevaplardan; bazı kodlar ise, sorulardan bağımsız olarak görüşmelerde verilen bilgilerden ortaya çıkmıştır. Örneğin; yalnızlık, ölüm ve selamlaşma gibi kodlar görüşme sürecinde ortaya çıkmıştır. Söz konusu olan temalar ve kodlar aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 5. Temalar ve Kodlar

Temalar	Kodlar
Yaşlıların Huzurevine Gelme İsteği ve Karar Aşaması	İhtiyaç Mecburiyeti Bugünün Kararı
Yaşlı Bireylerin İlişki Kurmada Özgür Davranışı	Paylaşım Yalnızlık ve Sosyal İzolasyon Ölüm Birlikte İbadet ve Huzur Öfke ve Huzursuzluk
Huzurevindeki Yaşlı Bireylerin İlişki Kurmalarını Etkileyen Faktörler	İyi Hissetmek Selamlaşma
Huzurevindeki Yaşlı Bireylerin Çatışma Haline Bakışı	Binanın Etkisi Yaşlının Gözüyle Personelin Yaklaşımı
Huzurevinde Kalan Yaşlının Kişisel Alan Tercihi	Oda Düzeni Değişim Tercihi

Bu araştırmada, alınan verilen sonucunda öne çıkan tema ve kodların analizine aşağıda yer verilmektedir.

5.1. Yaşlıların Huzurevine Gelme İsteği ve Karar Aşaması

Teknolojiyle birlikte gelen yeniliklerin ve yeni dünya düzeninin yarattığı toplumsal değişimin aile kurumuna yansımısıyla, ailede bulunan yaşlıların yaşamı değişmiştir. Toplumsal dengelerin değişimi, sosyal yaşam alanlarının da değişmesine neden olmaktadır. “Toplumsal değişim; fiziksel çevre faktörleri, iktisadi yapı, bilim ve teknolojiye meydana gelen değişimler, kültürde meydana gelen değişim, modernleşme, küreselleşme ve toplumun nüfus yapısındaki değişimler gibi faktörlerin etkisi ile toplumsal yapıda meydana gelen farklılaşmalardır.”(Şahin ve Yorgancılar, 2019). Toplumun nüfus yapısındaki değişimlerin, aile kurumundaki yaşlı bireylerin konumuna etkisinin, farklı alanlarda sorunları meydana getirdiği bilinmektedir. Nitekim, yaşlanmanın doğal bir sonucu olarak görülen güç kaybı ve yetersizlik hissi, modernleşmeyle belirginleşen ekonomik sorunları da beraberinde getirmektedir. Aile içindeki yaşlının yaşadığı ekonomik kayıp, diğer aile bireyleri tarafından giderilmeye çalışılrsa da günümüz koşullarındaki iş ve parasal kaygıların artışıyla, yaşlının bakım ve ihtiyaçlarına yönelik çaba da yetersiz kalabilmektedir. Aile fertleri tarafından, evde bakılan yaşlılara profesyonel olarak bakım desteği sağlanamadığı için, bakıma muhtaç yaşlılar ve yaşlıya bakım veren aile fertleri veya yakınları, bakım sorunu ile karşılaşmaktadır. Özellikle bakıma muhtaç yaşlıya bakımın yol açtığı stres ile birlikte aile içinde özellikle de çocuklar arasında gerginlikler meydana gelebilmektedir (Bulduk, 2014). Aile ortamının yaşlı için sosyal, duygusal, fiziksel iyiliğin ve ihtiyaçların en iyi karşılandığı, en sağlıklı ortam olduğu bilinmekle beraber, çağımızın hızlı ve karmaşık yaşamında, aile ortamı içinde ihtiyaçlarının karşılanamadığı göze çarpar (Sezgin, 1999, s. 21-26). Süreçten en çok etkilenen yaşlı bireyin, özellikle de öz bakımını üstlenemeyenlerin bakımı için alternatifler geliştirmenin gerekliliği söz konusudur. “Sonuçta birçok yaşlı günlük

aktivite ve gereksinimlerini devam ettirebilecek, yalnız yaşayabilecek durumda olmayabilir. Bu anlamda bireylerin farklı gereksinimlerini karşılayacak, sorunlarına yanıt verecek yeni destekler, yeni ortamlar gerekmektedir.” (İçli, 2004, s. 5-24).

Huzurevleri, yaşlı yetişkinlerin ihtiyaçlarını ve refahını desteklemeyi amaçlayan kurumlardır. “Huzurevleri yaşlının alışık olduğu aile ortamından sonra, modern toplumun bir gereği olarak modern toplum bireyelerine günlük yaşamlarını devam ettirebilmeleri noktasında hizmet veren profesyonel yapıda kurumsal bir oluşumdur.”(Arpacı, 2005). Toplumda huzurevine bakış açısının, bireye ve kültürlere göre değiştiği, yaşlı bireyelerde, huzurevi algısının farklılık gösterdiği konuyla ilgili yapılan araştırmalarda görülmektedir. Yaşlılar açısından huzurevinde yaşamak konusunda kişisel ve kültürel pek çok farklı görüş bulunmaktadır. İçli (2004)’ye göre; geleneksel aile yapısı içerisinde saygın bir yere ve otoriteye sahip olmaları nedeniyle yaşlı bireyeler açısından kendi isteğiyle ya da çocukları tarafından huzurevine yerleştirilmek, genellikle tam olarak hazır oldukları ve kolay kabul edebilecekleri bir durum değildir. Yaşlı bireyelerin bazıları eş vefatı, çocuklarının olmaması veya fiziksel, ekonomik durumunun yetersizliği sebebiyle, kendi isteğiyle veya çevresindekilerin desteğiyle huzurevlerinde kalmayı gerekli görmektedir. Ancak bazıları ise, huzurevine yönelik olumsuz toplumsal algılar sebebiyle huzurevinde kalmayı reddetmektedirler.

Huzurevlerinin, gelişmiş toplumlarda sıklıkla tercih edilen yaşlı bakım alanı olduğu bilinmektedir. Gelişmekte olan toplumlara göre, gelişmiş toplumlarda huzurevlerinin daha fazla kabul görmesine karşın yaşlıların çoğu, huzurevinde kalmaya pek istekli değildir. Genellikle bir huzurevine kendi isteğiyle gitmek ya da oraya evlatları tarafından yerleştirilmek, kimsesiz olup da zorlayıcı nedenlerle buraya düştüğü anlamına gelir (Lehr, 1994). Yaşlıların bulundukları aile ortamından ayrılıp başka bir yaşam alanında hayatını devam ettirme gerekliliği, zorlu bir karar aşamasını da beraberinde getirmektedir. Geleneksel toplum yapısında karar alma merci olan yaşlı bireyin, yaşlanmayla birlikte kendi kararını veremediği, daha çok diğer aile fertleri tarafından kararlarının alınıp, yönlendirildiği ve yaşlının da bu

durumu kabul etmek zorunda olduğu bir süreçten bahsedilmektedir. Bu bağlamda, yaşlı bireylerin huzurevine gelme sebeplerinin, ilişkilerini nasıl etkilediğini belirlemek amacıyla katılımcılara bazı sorular sorulmuştur.

Dolayısıyla bu çalışma verilerine göre “yaşlıların huzurevine gelme isteği ve karar aşaması” temalardan biri olarak belirlenmiştir. Araştırma verilerine göre, yaşlıların huzurevine gelme isteği ve karar aşaması teması kapsamında olan kodlar, ihtiyaç mecburiyeti ve bugünün kararı olarak öne çıkmaktadır.

5.1.1. İhtiyaç Mecburiyeti

Yaşlı bireylerin, huzurevine gelme sebeplerinin ilişkilerini nasıl etkilediğini belirlemek amacıyla hazırlanan sorulardan; huzurevinde kalmaya siz mi karar verdiniz? Neden? Sorusu katılımcılara yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplarda, huzurevine gelme kararının; kendi istekleri, çocuklarının isteği veya yakınlarının isteği doğrultusunda olduğu belirlenmiştir.

Huzurevine gelme kararını kendisi veren EK8 kodlu katılımcı, aracı olanların tavsiyesiyle karar verdiğini ve huzurevlerini televizyondan öğrendiğini ve geldikten sonra memnun olup iyi hissettiğini şöyle aktarmıştır:

“Ben karar verdim, onlar bi aracı oldu, dediler gider misin giderim dedim geldim. Buraları televizyondan öğrenmiştik. Onlarda aracı oldular git dediler, senin için daha iyi olur dediler, tavsiye üzerine gelmeyi düşündüm, daha iyi oldu benim için. Çok iyi hissettim ben ondan sonra.” (EK.8)

Huzurevine gelme kararından sonra yetkili mercilere başvurduğunu ve huzurevine yönlendirilerek geldiğini belirten EK3 kodlu katılımcı, belirli bir yaştan sonra bir şey hissetmeden buna mecbur kalabildiğini ifade etmiştir. Katılımcının görüşleri şu şekildedir:

“Evet başvurduğum, bekledik biraz, buraya yönlendirdiler geldik. Bir yere ihtiyacım vardı, artık onu düşündüm işte devletin yetkili mercilerine başvurduğum, buraya gönderdiler. Bu yaştan sonra bir şey hissetmiyorsun, mecbur yani anlatabildim mi?” (EK.3)

EK5 kodlu katılımcı, huzurevine geldikten sonra burada yeni insanlar tanımanın memnuniyetini ve bunun hayata yeniden gelmiş gibi hissettirdiğini

belirtmektedir. Huzurevi yaşamını rahat ve huzurlu bulduğunu, huzurevine gelip bir süre burada kaldıktan sonra anladığını dile getirmiştir. Katılımcının görüşleri, aşağıda verildiği gibidir:

“Evet ben kendim kararımı verdim geldim. Çok uzun meseledir esasında ama ben sizi rahatsız etmek istemem anlatarak. En iyisi benim için budur, dedim. Kafam, kalbim daha rahat olacaktı. Geldim buraya oturdum altmış saatim geçti, dedim sanki yeniden dünyaya gelmişim. Bak yeni dünyaya gelmiş gibi hissettim. Yeni bi dünyayı tanımışım yeni insanları, yeni bi hayati tanımışım gibi hissettim, hayat yaşıyorum. Şahsen böyle görüyorum kendi kendimi.” (EK.5)

Sağlık durumunun elverişsiz olması ve bakıma ihtiyaç duyduğu için huzurevine gelmeye karar verdiğini belirten KK6 kodlu katılımcı, görüşlerini şöyle aktarmıştır:

“Ben ameliyat oldum ve bakıma ihtiyacım oldu, bana yer lazım araştırdık önce o dediğim huzurevine sonra Mudanya’da üç gün kalıp, kardeşimin eşi burayı bulunca öyle geldim. Evet benim kararımdı. Sağlık durumumdan dolayı hemen karar verdim.” (KK.6)

Gidecek bir yeri olmadığını, sağlık durumu ve yaşam şartlarının kötü olmasından dolayı bakıma ihtiyacı olduğu için huzurevine mecburen geldiğini belirten EK4 kodlu katılımcı, görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

“Ya şimdi ben gidecek yerim yok, ben kendim böyle istemezdim ama mecbur gidecek bir yerim yok ve bulunduğum ortamda çok kötüydü yani belki ölürdüm orda. Kömürlük gibi bir yerde yani intihar gibi bir şeydi benimki. Dedim ya, çok bir şey düşünecekte bir durumum yoktu o şartlar altında. Hastaydım ayağımda yok ameliyat olmuşum, kestiler. Tek başıma bir şeyler yapmaya çalışıyordum ama nereye kadar yapabilirdim ki, kutu gibi bir yer rutubetli. Daha fazla olmazdı orda.” (EK.4)

Kendi evinden ayrılmayı kimsenin istemeyeceğini belirten EK1 kodlu katılımcı da, bakacak kimselerinin olmaması ve eşinin hastalığından dolayı kendi evlerinde yaşayamadıklarını, bu yüzden huzurevine geldiklerini ihtiyaç mecburiyetiyle ifade etmektedir. Katılımcının görüşleri şu şekildedir:

“İnsan evinden gitmek istemez ki. Bizim oğlan ölünce, bize bakacak kimse kalmadı. Hanımda hasta alzaymır diyorlar adına, o olunca her şeyi unutmaya başladı. Yemek yapamaz oldu temizlik filan yapamıyordu. İki tane torun gelirdi, bakamazdı. Benim elim ayağım tutuyor ama ben de ona bakamadım. İşte buraya geldik mecbur.” (EK.1)

Ailedeki bireylerin çalışma hayatının içinde olması, yaşlının aile içinde bakımını olanaksız hale getirmektedir. Kendi sorunlarını başka bireylere özellikle de aile bireyelerine yüklememek için hassasiyet gösteren yaşlılar bir başka ifade ile kimseye yük olmak istemeyen yaşlılar, bu alanda hizmet veren kurumlardan yani huzurevlerinden yardım istemeye mecbur kalmaktadırlar (Işık, 2002, s. 53). Yakınlarına yük olmak istemediği için huzurevine yerleştiğini belirten KK2 kodlu katılımcının görüşleri, aşağıda verildiği gibidir:

“Eşim ve oğlum sizlere ömür, önce oğlum sonra eşimi kaybettim. Kardeşim de kanserden ölünce kızıyla kaldım. O da genç gezmek tozmak ister sonuçta çalışıyorlar, onlar eşiyile Antalya’ya Kaşa taşındılar, onlara yük olmayayım diye ben de huzurevinde kalmak istedim. Kardeşime sorduğumda, burayı söylediğinde, istersen geldiğinde gidip görelim dediler; ben de yok, siz gördüyseniz yeterli dedim. Kimseye yük olmak istemedim, kimseye ayak bağı olmak istemedim, öylelikle geldim. Sonuçta herkesin bir hayatı var. Benimle uğraşınlar istemedim.” (KK.2)

Aile içinde kendisini istenmeyen kişi olarak gören KK4 kodlu katılımcının, daha az eğitilmiş ve geleneksel kodlarla çevrili olduğu öğrenildiğinde katılımcının, bu kodlara daha fazla bağlılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Huzurevine yerleştikten sonra çocukları ve gelinleri tarafından huzurevine gönderilmeyi kabullenmediği ve onlara kızgınlığını dile getirmesi, geleneksel kodların katılımcının tepkilerine yansıdığını göstermektedir. İlk başta huzurevi fikrinin onu korkuttuğundan ve geldikten sonra da umduğunu bulamadığından bahseden katılımcı, görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“Oğlum istedi, karar verdi; gelinler istemediler, ben de mecbur istedim başka yer kalacak yerim yok. Zorlan mı kalayım evladım, ne yapayım onlar istemeyince? Onlar isteyince ben de istedim artık, tek başıma evde idare ediyordum önce, sonra düşünce kalçamın üstüne kırıncı gelinlerden de hayır görmedim, mecbur istedim n’apiyim? Ben korktum, ürkütüm; Allah biliyor ya eski insanım, dayanmam dedim oraya hakikaten de öyle. Dayanamıyorum hâlâ da dayanamıyorum çünkü burası da umduğum gibi çıkmadı. Kendi evim gibi olsaydı daha mutlu olurdum.” (KK.4)

“Yaşlanan bireylerde ortaya çıkan verimli olamama tedirginliği, yetersizlik duygusu ve başkalarına yük olma korkusu gibi duygular yaşa bağlı gelişen psikolojik değişimlerdir.”(Arpacı, 2005, s. 18-19). Bu bağlamda, yaşlı bireyin huzurevinde kalabilmesi için girişimde bulunan çocukları, diğer aile bireyleri, komşu ya da

Muhtar gibi yakın çevresinde bulunan ve yaşlının durumunu gözlemleyerek kurumsal bakım almasına karar veren kimselerin, yaşlıları yönlendirdikleri ve bu konuda ikna ettikleri görülmektedir. Yaşlının ikna olmasındaki sebepler, yalnızlık, bireyin özbakımını sağlayamama durumu ve varlığıyla çevresine rahatsızlık vermek istememe düşüncesidir. Huzurevine gelmelerinde resmi kurumların veya çevrelerinin desteğini aldıklarını belirten bazı katılımcıların öne çıkan ifadeleri aşağıda verilmiştir.

Huzurevine resmi bir makam aracılığıyla ve huzurevinin iyi olduğunu düşünerek geldiğini belirten KK5 kodlu katılımcı, huzurevine gelmenin kendi kararı olduğunu ve aile bireyinin kaybından dolayı yalnız kaldığı için huzurevini tercih ettiğini şu ifadelerle aktarmıştır:

“Belediye reisi aracılığıyla geldim, söylemişim onun şeyiyle geldim. Ben istedim gelmeyi. Yalnızdım, abim ölünce geldim buraya. İyi diye geldim ama... Memnunum burada ama yine.” (KK.5)

Huzurevine yönlendirilerek gelen bir diğer katılımcı EK6, evini satarak ve daha rahat edeceği düşüncesiyle huzurevine geldiğini, yönlendirilse bile yine kararın kendisine ait olduğunu, bu yüzden yaşam alanına kendisinin karar vermesi gerektiğini vurgulamıştır. Bazı yaşlıların davranışlarından rahatsız olduğunu belirten katılımcı bunun yaşaması gereken bir durum olduğunu kabullenerek kaderi olduğunu şu ifadelerle aktarmıştır:

“Muhtar söyledi ben kabul ettim tabi. Benim kararım önemli çünkü ben yaşayacağım burada. Rahat bi hayat yaşarım hesabına geldim buralara gene rahatım. Ama işte bazı böyle insanlar çıkıyor, ne yapalım? Kaderde bu da varmış. Evi sattım buraya geldim.” (EK.6)

Huzurevine gelmesine yardımcı olan ve huzurevine gelmeden önce de kendisine her açıdan destek olan komşularından bahseden EK16 kodlu katılımcı, destek görmesine rağmen çevresine yük olmak istemediği için huzurevine gelmeye mecbur kaldığını belirterek, görüşlerini şu şekilde aktarmıştır:

“Dedim ya komşularım aracı oldu sağ olsun, ben de tamam dedim. Ayağım kesilmişti hastalıktan, bakacak kimse yoktu, sağ olsun komşularım koruyup kolluyor ilgileniyordu ama mecbur

bi saatten sonra. Önce bi göreyim dedim, beğenmezsem çıkarım dedim, hem ayağımın tedavisini yaptırırım dedim. Hissim gariplik. İnsan ne kadar olsa gariplik hissediyor.” (EK.16)

KK7 kodlu katılımcı, huzurevine gelme kararını oğlunun verdiğini ve huzurevinden ayrılmak istediği zaman yine oğluna danışacağını belirtmiştir. Katılımcının oğluna danışacağını belirtmesi, aile içinde hala kararların diğerlerinden bağımsız olarak alınamadığını ve sorumluluğun yine aile bireylerinde olduğunu göstermektedir. Geleneksel toplumlardaki norm ve değerler, bireylerin yaşamlarında modern döneme rağmen hala önemli bulunmaktadır. Ve bireyler bu norm ve değerlere göre davranmaktadırlar. Huzurevinde kalma kararında oğlunun fikrinin önemini vurgulayan KK7 kodlu katılımcı görüşlerini şöyle aktarmaktadır:

“Yok, Oğlum. O öyle istedi, bütün doktor arkadaşlarının öyle yaşlı anneleri var tavsiye etmişler, çevresi geniş. O İstanbul doğumlu, karısı da ama yirmi senedir burada. Arkadaşları çok, gelinim de gelmiş görmüş, beğenmiş. Evleri de burada hemen çok yakın, her akşam gelirler. Oğlum dediğinde, ben dedim oğlumun dediğini yapıcım ona güveniyorum. İstanbul’u bırakıp geldim, çocuğum sen ne dersen o olsun dedim tabi yani. Onun yüzüne de öyle söyledim. Hâlâ öyle söylüyorum, sıkıldığım, çıkmak istediğim zaman da gene ona danışacağım. Tamam derse çıkacağım buradaki eve ama burada güzel bakılıyor, hemşiresi var şeyi var.” (KK.7)

Hem kendi kararıyla hem de çocuklarının kararıyla huzurevine gelen katılımcıların, huzurevindeki ilişkilere yaklaşımlarının farklı olduğu görülmüştür. Katılımcılar, yaşlılıkla beraber gelişen fiziksel ve fonksiyonel yetersizlikleri sebebiyle, kuruma gelmek isteseler de istemeseler de, ihtiyaçlarından dolayı buna mecbur olduklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla, bireylerin bazıları huzurevinde yaşamaya mecbur oldukları için ilişki kurmanın da mecburi olduğunu düşünmektedirler. Bazı bireyler ise; huzurevinde kalmaya mecbur olsalar da kişiye göre değişen farklı sebeplerden dolayı, ilişki kurmaya mecbur olmadıklarını bildirmektedirler.

Huzurevinde kalan yaşlıların ilişkileri ile ilgili Miroğlu (2013), yaptığı çalışmada, farklı kültürel özelliklere sahip yaşlı bireylerin birarada yaşadığı huzurevinde, yaşlılar arasında samimi bir iletişimin nadiren kurulabildiği, kendi

alıştikları, bildikleri çevreden kopup huzurevine gelen yaşlıların çoğunluğunun buradaki yaşamı alternatifleri olmadığı için kabullendikleri sonucuna varmıştır. Başka bir çalışmanın bulgularına göre (Yaman, 2020, s. 148) de, huzurevindeki yaşlıların çoğunun, huzurevinde kalmayı tercih etmediklerini ancak buna mecbur kaldıklarını belirttikleri görülmüştür. Katılımcıların, çalışmamızın verilerinde, *“gidecek başka yerim yok, kimsem yok, mecburdum”* gibi ifadeleri sıklıkla kullandıkları görülmektedir. Huzurevindeki yaşlıların, huzurevinde kalmaya mecbur oldukları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla yukarıda belirtilen çalışmaların bulgularıyla, çalışmamızın bu tema altında toplanan bulgularının uyuştugu söylenebilmektedir.

Özyer (2016)’in çalışmasında, korunmaya ihtiyacı olan yaşlıların da huzurevinde bulunduğu, ayrıca çoğunluğu oluşturmaya da kendi isteği ile gelip, huzurevinde rahat bir yaşam sürmek isteyen yaşlıların sayısının da fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmamızda ise; bir katılımcı dışında bu yönde görüş bildiren olmamıştır. Bu bir katılımcının, demografik bilgilerine başvurduğumuzda; mesleğinin işçilik ve 14 çocuğunun olduğunu, yaşamının büyük bir bölümünü çalışarak geçirdiğini, yapılan görüşmede belirttiği görülmüştür. Özyer’in çalışmasında da katılımcıların çoğunun çeşitli işlerde çalışıp emekli olan ve çocuklu bireylerden oluştuğu görülmektedir. Konunun sosyolojik boyutu toplumsal değiş/tokuş kuramıyla açıklanabilmektedir. Bu kurama göre; insanlar maddi destek, tanınma, güvenlik ve sevgi gibi belirli ödülleri elde etmek için sosyal ilişkiler kurarlar. Bu ödülleri alanlar, olumsuz deneyimler, yorgunluk ve çaba gibi bir bedel de öderler (Gitmez, 2000, s.67-68). Katılımcıların, aileleriyle kalmak yerine daha rahat bir yaşam süreceklerini düşündükleri huzurevinde kalmayı tercih etmeleri, yaşamlarının büyük bir bölümünü çalışarak geçirmiş bireylerin, yaşlanınca bedelini olumsuz deneyim veya yorgunlukla ödediğini düşündürmektedir.

Özyer’in çalışmasında ayrıca; huzurevindeki yaşlıların büyük kısmının gidecek yeri olmadığı için değil, gidecek yeri olup çocukları/gelinleri tarafından istenmeyen yaşlı profilini oluşturduğu için huzurevine geldikleri sonucuna varılmıştır. Bu çalışma sonuçlarıyla, çalışmamızın bu yöndeki sonuçları karşılaştırıldığında; benzer

sonuçlar bulunmakla birlikte, çoğunluğun cevabı noktasında farklı sonuçların olduğu görülmektedir. Çalışmamızda, bu konuda yöneltile soruya sadece bir katılımcının benzer cevap verdiği, çoğunluğun ise, kalacak yeri olmadığı için huzurevine geldiğini belirttiği görülmüştür. Her iki çalışmanın sonucundaki farklılığı, çalışmaların demografik bilgileriyle açıklamak mümkündür. Özyer (2016)'in araştırmasının çalışma grubundaki katılımcıların genelini, çocukları olan yaşlı bireyler, araştırmamızın çalışma grubunun çoğunluğunu ise; daha çok bekar olan ve çocukları olmayan veya çocukları hayatta olmayan yaşlı bireyler oluşturmaktadır. Araştırmamızda, diğer araştırmadakine benzer yönde sonuç aldığımız bir katılımcının verilerinde, katılımcının 4 çocuğunun olduğu göze çarpmaktadır. Konunun sosyolojik boyutu, şu açıdan önem arz etmektedir: Modernleşmeyle birlikte aile yaşamının değişmesi ve kadının iş yaşamına dahil olması, yaşlı bireylerin evde bakımının sağlanamamasına yol açmıştır. Ayrıca, yaşlının bakımı için gerekli ihtiyaçların karşılanamaması gibi ekonomik temele dayanan sorunların varlığı da, yaşlının huzurevinde yaşaması kararını ailenin vermesinde etken olarak görülebilmektedir. Benzer konuda yapılan araştırmaların elde ettikleri bulgular bize, huzurevinde kalan yaşlı bireylerin huzurevine gelme kararında, etkili faktörün temelde yine, yaşlı bireylerin ihtiyaçlarından doğan mecburiyet olduğu sonucunu vermektedir.

Sonuç itibariyle, huzurevine gelme isteği ve karar aşamasında; gidecek başka yerlerinin olmaması sebebiyle gelen, aile/çevre tarafından yönlendirilen, sağlık sorunlarıyla başedemeyen tek başına yaşayan, yalnız kalmamak için huzurevine gelmek isteyen yaşlı bireylerin, barınma, bakım ve sosyal ihtiyaçlarının sağlanabilmesi için huzurevini mecburen tercih ettiklerini, ihtiyaç mecburiyeti bağlamında ifade etmek mümkündür.

5.1.2. Bugünün Kararı

Modern dönemde, yaşlıların bütün ihtiyaçlarını karşılamamanın yanı sıra, ihtiyaç sahibi yaşlıların korunması, barınma, tedavi ve psikososyal ihtiyaçlarının

karşılanması amacıyla kurulan huzurevi gibi kuruluşlara yerleşen yaşlı bireyin, sosyal destekle birlikte tüm ihtiyaçlarının giderilmesi, hem aile bireylerinin yaşlıya yönelik bakım sorumluluğunun azalması hem de bireyin yaşam kalitesini arttırması yönüyle önemlidir. Bu bağlamda, yaşlı bireylerin huzurevine gelme sebeplerinin, ilişkilerini nasıl etkilediğini belirlemek amacıyla hazırlanan sorulardan; bugün karar vermeniz istense yine huzurevine gelmek ister miydiniz? Neden? Sorusu katılımcılara sorulmuştur. Katılımcılardan alınan verilere göre; huzurevinde yaşama kararından sonra buraya yerleşen yaşlı bireyin, yeni yaşam alanından memnun olmasının ihtiyaçlarının karşılanmasıyla uyumlu olduğu görülmüştür. Ancak, bireyin huzurevindeki yeni rolüne adapte olma ve sosyal süreci, içinde her zaman memnuniyetsizliği, izole olmayı, ruhsal çıkmazı ve mecburiyeti barındırdığı düşünülmektedir.

Araştırmadaki katılımcıların çoğu, kendi evlerinde yaşamının daha iyi olacağından ve kendi evlerindeki konforu hiçbir yerde bulamayacaklarından bahsetmektedirler. Ancak bunun yanında, mevcut koşullarından dolayı huzurevinde kalmaya mecbur olduklarını ve huzurevinden memnun olmak zorunda olduklarını da belirtmişlerdir. Katılımcıların bazılarının bu yöndeki görüşleri aşağıda belirtilmiştir.

Huzurevi yaşamından memnun olsa da kendi evindeki rahatlığı bulamayacağını belirten KK1 kodlu katılımcı, huzurevine bugün gelmesi istense, başka çaresi olmadığı için yine geleceğini şu sözlerle aktarmıştır:

“Gelirdim yine, çünkü başka çarem yok. Burası iyi güzel ama insanın kendi evi gibisi yok. İnsan, evinde daha rahat eder. Yeri gelir çayını yapar, ayağını uzatır, istediği gibi hareket eder. Burada onu yapamıyorsun istediğin zaman.” (KK.1)

Huzurevine gelme isteğinde bugünün kararı sorulduğunda EK3 kodlu katılımcı, yine gelebileceğini ve huzurevinden memnun olması veya olmaması için bir sebep bulamadığını, istediği başka yerlerde olmak istese de bunun mümkün olmadığını ve huzurevinde yaşama kararını mecburiyet bağlamında değerlendirdiği görülmektedir. Katılımcının görüşleri şu şekildedir:

“Gelirdim tabi ki yani burada memnun olmamam için bir neden yok, memnun olmamak gibi bir hakkım da yok, bi de o var yani. Ben, gönül ister ki Hilton'da kalayım değil mi, el bebek gül bebek olsun şimdi ama yok öyle bir şey. Yani ben buraya para da ödeyemem ki.” (EK.3)

Sağlık durumundan dolayı şartlarının iyi olmadığından bahseden EK4 kodlu katılımcı da, gönlünden geçen yerde özgürce yaşamanın mümkün olmadığını ve bu şartlar altında mecburen huzurevine gelmeyi tekrar isteyebileceğini şöyle ifade etmiştir:

“Zaten durumum ortadaydı o şartlar altında, yine gelmem gerekirdi, daha fazla götüremezdim, ondan buradayım ama gönül isterdi ki, kendi başımın çaresine bakabileyim. Özgür bir ruha sahibim çünkü.” (EK.4)

Gidecek başka yeri olmadığı için huzurevine geldiğini aktaran EK2 kodlu katılımcı, şartlarının uygun olması durumunda kararının ne olacağını bilmediğini ancak yine de kendi özgür alanında yaşamayı tercih edebileceğini belirtmiştir. Ayrıca katılımcı, huzurevinde kalmaktan da memnun olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Başka yerim olsa ne olurdu bilmiyorum ama herhâlde yine kendi hayatımı yaşardım. Ama iyi ki gelmişim diyorum yine de.” (EK.2)

Fiziki engelinden dolayı huzurevinde olduğunu belirten EK9 kodlu katılımcı, engelinden dolayı huzurevi dışında zaruri ihtiyaçlarını karşılayamayacağını, şayet iyi olması durumunda yine huzurevi dışındaki yaşamını tercih edebileceğini, ancak şu an çaresiz kaldığını ihtiyaç mecburiyetini vurgulayarak şöyle aktarmıştır:

“Sağlam olsam gelmem. İstedğim gibi bir yaşantım olurdu. Ama bu durumda gelirdim mecburen. Dışarda istediğim gibi bir yaşantı veremem kendime, hizmet edemem. Yemektir bilmem nedir falan filan. Ha baya sağlam kullansam bu protez ayağı filan, o zaman gene gelmem. Ama şu durumda ayağı da kullanamıyorum mecburum, n'apacağımı bilmiyorum.” (EK.9)

Bugün karar vermesi durumunda huzurevine gelme kararının ne olacağı sorulduğunda KK7 kodlu katılımcı, kararının gelmemekten yana olacağını ve huzurevi yaşamını görüp, tattığını ifade etmiştir. Katılımcı, görüşünü şöyle aktarmıştır:

“Yok yok gelmem. Ee tattım işte, gördüm. Çok güzel ev yemekleri var, annelerin yaptığı gibi.”
(KK.7)

Katılımcıların temel ihtiyaçlarının karşılanması ve yalnızlığının giderilmesi, huzurevinden beklentilerini karşılamaktadır. Bazı katılımcılar, huzurevini evleri gibi benimsediklerini ve burada daha iyi koşullara sahip olduklarını belirtmektedirler. KK5 ve EK8 kodlu katılımcıların bu yöndeki görüşleri, aşağıda verildiği gibidir:

“Tabi gelirdim. Yalnızlık zor. Rahatsız, evim gibi.” (KK.5)

“Gelirdim. Burada benim rahatım iyi, elbiselerim olsun bakıcılarım olsun Allah razı olsun iyi. Çok iyi burası. Ne deyiler, beş yıldızlı otel gibi burası.” (EK.8)

Eşinin rahatsızlığından dolayı kendi evlerinde kalamadıklarını, bu yüzden huzurevine geldiklerini ve bugünün kararı olsa, yine şartlardan dolayı mecburen huzurevine geleceklerini ifade eden EK1 kodlu katılımcı, daha önce huzurevleri hakkında olumsuz haberler duyduklarını, ancak bu huzurevi hakkındaki görüşlerinin iyi olduğunu, burada rahat olduklarını şu ifadelerle aktarmıştır:

“Mecbur gelecektik, evde kalamazdık hanım böyleyken. Başka yerlerde duyuyoruz, kötü davranıyorlar yaşlılara burası yine iyi. Bize bir şey demiyorlar. Rahatsız çok şükür halimize.” (EK.1)

Katılımcıların çoğunun evdeki yaşamlarının daha iyi olduğunu düşündüğü ve ihtiyaçlarını giderebilecek imkanlarının olması durumunda tercihlerinin, yine kendi evlerinde, kendi özgür alanlarında yaşamak olduğu görülmektedir. Bazı katılımcılar ise; sağlık durumlarının elverişsizliği sebebiyle öyle bir ihtimali düşünemediklerini, huzurevinin evleri gibi olduğunu ve memnun olduklarını dile getirmektedirler. Emiroğlu, (1995) ve Bilgili, (2000)’ye göre; yaşlıların huzurevlerinde kendilerini soyutlanmış hissettikleri, yalnızlık ve tüketilmişlik duygularına kapıldıkları ve ruhsal sorunlarının arttığı bilinmekte, ayrıca yaşlılar, kurumsal bakımdan yeme, içme, yatma ve temizlik gibi konularda memnun oldukları halde yine de kendi evlerinde kalmayı tercih etmektedirler. Çalışmamızda elde edilen bulgular, yukarıda belirtilen çalışmaları desteklemektedir.

Modern çağla birlikte, değişen yaşlı konumunun günümüz huzurevindeki yansımalarını bu veriler ışığında değerlendirmek gerekirse, modernleşme kuramına değinmek yerinde olacaktır. Kuram'a göre; toplumlar daha modern hale geldikçe yaşlıların statüsünde bir gerileme meydana gelmektedir. Böylece kuram, yaşlı bireylere yaşadıkları statü kaybı sonucunda, yaşamdan geri çekilme haline adapte olma zorunluluğu getirmektedir. Yaşlanan bireylerin, statü durumu ne olursa olsun, toplumun önemli bir parçasını oluşturduğu bir gerçektir. Bu sebeple, yaşlıların bilgi ve tecrübeleriyle geleceğe yön veren birer kültür mirasçısı olarak görülmeleri gerekmektedir. Ancak modernleşme kuramı ile, yaşlı bireylerin bu özelliği gözardı edilmektedir. Baran'a (2003) göre de; kentleşme ve sosyal hareketlilik gibi faktörler ailelerin küçülmesine, parçalanmasına yol açmıştır. Teknolojik değişimler, yaşlıların yaşam deneyimine ya da bilgeliğine az değer verilmesine neden olmuştur. Bunların sonucunda statü ve güç kaybının meydana geldiği belirtilmektedir.

Nitekim çalışmanın veri sonuçlarına göre de; yaşlı bireylerin huzurevine gelme isteği ve kararında, modernleşen toplum dinamiklerine göre hareket ederek bir yaşam alanı bulmaya çalıştıkları ve bu alana uyum sağlamak zorunda kaldıkları anlaşılmaktadır.

5.2. Yaşlı Bireylerin İlişki Kurmada Özgür Davranışı

Huzurevinde kalan yaşlıların, yaşlanma sebebiyle iletişim kurma yetilerinin zayıflaması ve Alzheimer gibi bilinç bozukluğuna neden olan hastalıklara sahip olmaları, onları yalnızlaştırmakta ve yaşlıların sosyal ilişki kurmalarını olumsuz yönde etkilemektedir. “Sosyal ilişkilerde beceri eksikliği, içe kapanıklık, fiziksel veya zihinsel işlevlerdeki eksiklik gibi kişisel özellikler de yaşlılıkta yalnızlığın nedenleri arasındadır.” (Tereci ve Ark., 2016).

Çalışmamızın bu kısmında katılımcılara, huzurevindeki ilişkileri nasıl değerlendirdiklerini tespit etmek amacıyla; huzurevinde kim/kimlerle daha çok görüşüyorsunuz? Neden? Ve O/onlarla neler paylaşıyorsunuz? şeklinde sorular sorulmuştur. Yaşlıların paylaşımdan kaçınmalarındaki başlıca sebepler, kendi yaşam

alanlarından kopmaları nedeniyle psikolojik buhran yaşamaları, yalnızlık, fiziksel ve bilişsel rahatsızlıklarından kaynaklı sağlık durumu farklılıkları ve kültürel farklılıklar, diğerleriyle aynı bakış açısına sahip olmadıkları düşüncesiyle yaşanan ilişki yoksunluğu olarak belirlenmiştir. Yaşlıların, diğerlerinin yaşadığı öfke ve huzursuzluk halinden kaçınmaları, o durum yaşanırken yalnızlık ve sosyal izolasyonu tercih etmeleri, ilişki kurmada özgür davrandıklarını göstermektedir.

Katılımcılardan alınan verilerin sonucunda; paylaşım, yalnızlık ve sosyal izolasyon, ölüm, birlikte ibadet ve huzur, öfke ve huzursuzluk kodları belirlenmiştir. Bu kodlardan, yaşlı bireylerin ilişki kurmada özgür davranışı, tema olarak ortaya çıkmıştır.

5.2.1. Paylaşım

İletişim, bir süreci ifade etmektedir. İnsanların iletişimi ortaya koyabilmesi ve anlamlı bir paylaşımda bulunabilmeleri için, etkileşimde bulunmaları gerekmektedir. Bu bağlamda öne çıkan paylaşım unsuru, bireylerin etkileşimlerinde tercih ettikleri ilişki biçimlerini yansıtmaktadır. Huzurevinde kalan yaşlı bireyler aralarında kurdukları ilişkilerdeki paylaşımı, belirgin eksikliklerle açıklamaktadırlar. Çoğu katılımcı, diğerleriyle paylaşımda bulunamadığını ve bunun sebebini, diğerlerinin sağlık durumunun yetersizliği, birbirini anlamama veya karşıdaki kişiyle kafa yapılarının uyuşmaması olarak ifade etmektedir. Bazı katılımcılar ise; diğer yaşlı bireylerle paylaşacak bir şey bulamadığı için ya da bazı yaşlıların kendilerini olduğundan farklı gösterme çabasında ve uyumsuz oldukları için, herhangi bir paylaşımda bulunmaktan kaçındıklarını ifade etmişlerdir.

Huzurevindekilerin davranışlarını beğenmediği için kimseyle görüşmek istemediğini, çoğunlukla yalnız ya da huzurevi çalışanlarıyla vakit geçirdiğini belirten EK2 kodlu katılımcı, görüştüğü bir kişinin dışında vaktini müzik dinleyerek ve dinlenerek geçirdiğini şu ifadelerle aktarmıştır:

“Yaşar Bey’le görüşüyorum sadece. Başka kimseyle görüşmüyorum. Çünkü kendini burada erkek zanneden bir sürü vasat insan var. Görüşmek istemiyorum o yüzden kimseyle. Onun dışında odama gidiyorum, müziğimi dinliyorum dinleniyorum. Başka bir şey yok, bugün de fasulye ayıkladım,

mutfaktakilere yardım ettim bahçede. Yaşar Bey'le sohbet etmek güzel. Onun dışında kimseyle işim olmaz. Burada gördüğünüz gibi müziğimi dinlerim, dinlenirim, kimse umurumda olmaz.” (EK.2)

İnsanlarla sohbet etmenin aslında onu mutlu ettiğini, ancak sağlık durumlarının yetersiz olmasından dolayı diğerleriyle iletişim sorunu yaşadıklarını belirten KK2 kodlu katılımcı, personelle de sınırlı iletişim kurduğunu ve genel olarak insanlarla vakit geçiremediği için, daha çok uğraştığı örgü nakış işleme gibi etkinliklerle mutlu olduğunu ve onlarla konuşarak iletişim ihtiyacını giderdiğini şu şekilde aktarmıştır:

“İşte bu yanımdaki hanımla, pek dışarı çıkmam çünkü laflarını anlamıyorum. Kulağı da duymadığı için canı isterse konuşuyor, gidiyor. Ben oradan bile çıkmam dışarı, tuvalete giderim. Yüzümü yıkarım, bir iki şöyle bakınırım. Çalışanlar var sohbet ettiğim. Hepsi ile konuşurum, konuşuyorum da, o kadarcık fazla bir samimiyetim yok. Oda arkadaşım ile hiç konuşmayız, şimdi siz sordunuz, o cevapladı o kadar. E o da duymuyor. E hızlı hızlı söyle diyorum, o da benim sesim bu kadar çıkıyor, diyor. İnsanlarla sohbet etmek vakit geçirmek hoşuma gidiyor tabi ama daha çok işimle konuşuyorum, örgü yapıyorum nakış işliyorum, daha çok mutlu oluyorum, onlarla konuşuyorum. İnsanlarla konuşamam ki.” (KK.2)

Farklı davranışlar sergilediklerini düşündüğü insanlarla diyalog kurmaktansa yalnız kalmayı ve paylaşımdan kaçınmayı tercih eden EK4 kodlu katılımcı, diğerlerinden beklediği davranışların olumsuz olduğunu ve bundan rahatsızlık duyduğunu şu ifadelerle belirtmiştir:

“Buradakiler kendilerini böyle başka bir süs veriyorlar başka bir şey yapıyorlar, onun için kimseyle böyle bir diyalogum yok yani. Ya yemek masasında oturuyoruz mesela yüz yüze ama, insanlardan uzak durmaya çalışıyorum buradaki insanlardan yalnız kalmayı daha çok yeğlerim. Buradaki adam, şimdi akşam yukarda insanlar yatıyor gece on iki, oradaki bayanla konuşuyor kat görevlisi ile yüksek sesle konuşuyor. Rahatsız ediyor herkesi. Özür dilemeyi de bilmiyor. E bu adamla ben nasıl arkadaş olayım, nasıl diyalog kurayım?” (EK.4)

Huzurevinde konuşacak kimseyi bulamadığını aktaran KK3 kodlu katılımcı da, yaşlıların çoğunun zihinsel rahatsızlığı olduğunu ve samimiyet kurmak istemediğini belirtmiştir. Katılımcı, huzurevine geldiği zamanlarda yaptığı bazı etkinlikleri de bir süre sonra yapmadığını şu ifadeleriyle düşündürmüştür:

“Yok ki kim ile konuşcan herkes ayzaymır. Ne konuşcan kız onlar ile. İşte üst katta bi İnci Hanım var, aşağıda da bir bey var onunda karısı ayzaymır. İşte oraya oturuyorsun 1-2 havadan sudan tamam zaten. Ne konuşcam başka, sen nasıl oldun nasıl gittin öyle şey sevmem ben. İnsansa karşındaki iki muhabbet edeceksin. E burada kim ile etcen muhabbet herkes ayzaymır bide onların içine girip de bi samimiyet kurmak istemiyorum yani ben. Oturuyorum biraz bir kahve içiyorum işte kitap falan okuyordum geldiğim zamanlarda ondan sonra, o kadar.” (KK.3)

Huzurevinde yaşlılık olgusunu inceleyen Erdağ (2022), çalışmasında; huzurevindeki yaşlıların çeşitli sağlık sorunlarının, birbirleriyle olan iletişimlerini sınırlandırabildiği, özellikle işitme sorunları yaşayan veya bilişsel kapasitesinde demans gibi bazı hastalıklar sebebiyle azalma olan yaşlıların, diğer yaşlılar ile olan iletişimlerinin olumsuz etkilenebildiği sonucuna varmıştır. Bu araştırma sonuçlarıyla örtüşen çalışmamızın veri sonuçlarında, huzurevindeki yaşlı bireylerin aralarında bir paylaşımda bulunabilmeleri için sağlık durumlarının ve kültürel düzeylerinin benzer olması gerektiği, katılımcılar tarafından sıklıkla vurgulanmaktadır.

Kimseyle görüşmediğini, muhatap olmadığını ve kimsenin işine karışmadığı gibi kimsenin de onun işine karışmasını istemediğini, ayrıca diğerleriyle paylaşacak hiçbir şeyin olmadığını dile getiren EK7 kodlu katılımcının, çalışmada bir önceki kod olan huzurevine gelme isteği ve kararı sorusuna verdiği cevapta, gelmek istemediğini ve zorla getirildiğini vurgulamaktadır. Katılımcı, huzurevine gelmeden önceki yaşamına, evine özlem duyduğunu ve arkadaşlarıyla olan ortamını ve ilişkilerini huzurevinde bulamadığını belirtmiştir. Bu katılımcının, bir yıldır huzurevinde olduğu ve diğer yaşlılarla ilişki kurmaktan şiddetle kaçındığı görüşmelerde ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu durum, çalışma alanında gözlemlenerek de veriler desteklenmiştir. İlişkilerde paylaşımda bulunduğunu belirten ve 10 yıldır huzurevinde kalan katılımcı KK5 ise; huzurevine gelme isteği ve kararı sorusuna cevaben, huzurevine kendi isteğiyle geldiğini ve memnun olduğunu belirtmiştir. Sonuç olarak; yaşlı bireylerin huzurevine gelme sebebi ve sosyal ilişkiler kurma isteği arasında bir ilişkinin olduğu söylenebilmektedir. Ayrıca, yaşlıların huzurevinde kaldıkları sürelerin de ilişki kurma isteğinde belirleyici olabileceği görülmektedir. Katılımcıların paylaşım konusundaki görüşleri, aşağıda belirtilmiştir.

Huzurevinde kimseyle görüşmediğini ve paylaşımda bulunmak istemediğini belirten EK7 kodlu katılımcı, bunun sebebini diğerleriyle farklı bakış açılarına sahip olmaları ve bu yüzden paylaşılacak bir şeyin olmadığıyla açıklamaktadır. Katılımcının görüşleri şu şekildedir:

“Görüştüğüm hiçbir kişi yok. Kimseyle muhatap olmak istemiyorum. Ben kimsenin işlerine karışmak istemem. Kimse istediğim gibi değil. Ben yani herkesle konuşurum ama kafama göre değiller. Paylaşacak hiçbir şey yok ki. Paylaşmak da istemiyorum konuşmak da.” (EK.7)

Huzurevinde herkesle görüşebildiğini, sınırlı sayıda insanla daha sık görüştüğünü, ancak hasta olan yaşlılarla görüşemediğini belirten KK5 nolu katılımcı, ilişkilere yaklaşımını insanları genel olarak sevmesiyle açıklamaktadır:

“Yok görüşmediğim yok, insanları severim ben, görüşürüm herkesle. Bi şuradaki arkadaşla görüşüyoruz daha çok. Diğerleri, hasta onlar ondan görüşemiyoruz. Herkesle iyiyim.” (KK.5)

Huzurevinde kalan yaşlıların birbirini kıskandığını ve iletişim kuramadığını belirten KK4 kodlu katılımcı, bu duruma anlam veremediğini şu ifadelerle aktarmıştır:

“Bir şey paylaşamıyorum ki burada bir husus var herkes birbirini kıskanıyor. Ama nasıl lazımsa ne ödeşemiyorlar burada ne paylaşamıyorlar bilmiyorum. Mesela sen geldin bak, Allah, kuduruyorlar niye bana geldin niye onlara gitmedin. Bilhassa bu karşımdaki kadın.” (KK.4)

İleri derecede bilişsel bozukluğu olan yaşlı bireylerin olduğunu ve onları görünce üzülebileceğini düşündüğü için ilişki kurmadığını dile getiren KK7 kodlu katılımcı, diğerleriyle karşılaştığında, elini sallama hareketiyle iletişim sağladığını aşağıdaki ifadelerle dile getirmiştir:

“Hayır canım görüşmüyorum, gitmiyorum zaten. Karşıda zaten daha ağırlar var, benim içim götürmez. Yok, görüşmüyorum. Elimi sallıyorum böyle yürürken görsünler o kadar. Ağır, ağır kalkamayanlar var. Bi tanesi geçen gece bağırtıyor itfaiye itfaiye, çok susamış, hay Allah. Anne, baba diye bağıranı mı dersin, böyle işte. Hastalar...” (KK.7)

Paylaşım konusunda görüşlerini belirten KK1 kodlu katılımcı, oda arkadaşıyla ilişki kurmak istese de onun sağlık durumunun buna engel olduğunu, Allah korkusu olduğu için ona yardım edip, onunla iletişim kurduğunu ve iki kişilik bir odanın

sorun yaratabildiğini, çoğu zaman ilişki kurmaktan kaçındığını aşağıdaki ifadelerle belirtmektedir:

“Bir insanda koşulsuz sevgi ve Allah korkusu olmalı. Bunlar olmazsa burada kimse kimseyle konuşmaz. Burada geçinemez, bir şey paylaşmaz. Mesela çünkü birbirimize bakıyoruz benim odamda biri var. Ben ona bakıyorum ama kendisi gözleri görmüyor ona bakıyorum. Allah korkusu Olmazsa onu horlarım sen körsün niye benim yanımdasın derim. Çoğu zaman hasta oluyor mesela hep aşağılarda dolaniyorum. Farkında mısın Pek yukarı çıkmam. Hem moralin bozulmasın diye hem onu rahatsız etmek istemiyorum. Anladın mı yani sorun oluyor iki kişi bir odada yaşamak sıkıntı veriyor bazen.” (KK.1)

Ayrıca, diğer yaşlılarla iletişim kurmaya çalışan ve paylaşımı önemseyen yaşlı bireylerin, daha sosyal oldukları ve uyumlu ilişkiler kurmaya çalıştıkları görülmektedir. Etkileşimler sonucunda ilişkilerini geliştirip sürekli anlamlandıran bireylerin, kendileri hakkında bir kimlik ve başkalarına karşı empati geliştirmeye başladıkları ve bunu toplumsal roller üzerinden gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır. Nitekim, bu yönde görüş bildiren katılımcıların, diğerleriyle ilişkilerini anlamlandırırken kendilerine yapılanları, yaşam deneyimlerine göre değerlendirdikleri görülmektedir. EK5 ve EK9 kodlu katılımcılar, görüşlerini şu şekilde belirtmişlerdir:

“Kimse yoktur görüşmem dediğim. Herkesle görüşürüm. Konuştuğun zaman bilgi alırsın. Burada herkes benim kardeşimdir. Buraya gelen herkes benim baş tacımdır.” (EK.5)

“Konuşuyorum, fikirlerini alıyorum görüşlerini alıyorum, onlara teşhis koyuyorum. Ha bu böyle görmüş, bunu biliyor, böyle yaşantısı var falan. İnsanlar değişik değişik yaşantıları var, onun ona göre bir yaşantısı var, ona göre bi kurnazlığı var, akli var falan filan. Onları işte kafamda değerlendirme yapıyorum. Mesela dedim ki ben şimdi Bursa’da yetiştim, İstanbul’da Muharreme takıldım, çeşit çeşit insanlar gördüm. Şimdi o adam köyde yaşamış, hayvancılık yapmış hayvanlara bakmış. İşte aramızda baya bi mesafe var. O onu görmüş öyle yaşamış. İşte onları ben kafamda kurgu yapıyorum. Tabi o da insan onun yaşantısı başka benimkisi başka.” (EK.9)

Diğer yaşlılarla iletişim kursa da, paylaşımda bulunamadığını belirten EK3 kodlu katılımcı, öğretmen kimliğine sahip bir başka yaşlının dışında kimseyle sohbet edemediğini, belirli bir kültürel seviyenin iletişimin doğal akışını sağladığını ve

insanın bu şekilde sohbet ettiği zaman sıkılmadığını, aksine mutlu olduğunu ifade eden katılımcı, görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“Meral Hanım öğretmen bir kadın, iletişim kurmasını bilen bir kadın selam vermeyi, hâl hatır sormayı bilen biri. Diğer dediğim kişiler de aynı, hâl hatır sorarlar. Düşünüyorum da başka yok burada yalnızım. Konuşacak sohbet edecek birileri olduğunda sıkılmaz insan yani mutlu olur. Mesela nasıl ki sizinle sohbet ediyoruz belli bir kültürel seviyeye sahip olan insanla sohbet etmek güzel, sıkılmıyor da insan. İletişim kurmak için mücadele etmiyorsun, orda doğal akışında gerçekleşiyor. Öyle oluyor yani ama buradaki insanlar için ne diyebilirim ki, öyle olmuyor.” (EK.3)

Katılımcılardan bazılarının, huzurevindeki diğer üyelerle hem kültürel hem de sağlık durumu farklılıklarından dolayı paylaşımda bulunmadıkları ya da paylaşımda bulundukları kişi sayısını sınırlı tuttukları belirlenmiştir. Bazı katılımcıların, eğitim durumu ve paylaşımda bulunma arasında bir ilişki kurdukları görülmektedir. Paylaşımdan kaçınan bazı katılımcıların ise, kendi özel alanlarında kitap okuyarak, müzik dinleyerek, TV izleyerek, resim, yaparak veya uyuyarak diğer üyelerden izole olduklarını belirttikleri görülmektedir.

İletişimde sosyal olmanın, selamlaşmanın, saygılı olmanın, kültürel seviyenin çok önemli ve yaşamın doğal akışında gelişmesi gereken bir şey olduğunu vurgulayan EK3 kodlu katılımcının; sadece bir kişiyle sohbet ederek iletişim ihtiyacını giderdiğini ifade etmesi dikkat çekmektedir. Katılımcının, diğer sakinlerle iletişiminin genel olarak iyi ve paylaşıma açık olduğu gözlenmiştir. Ayrıca verilerde katılımcının, diğer bir çok katılımcı tarafından sohbet etme ve ilişki kurma, anlayışlı olma özellikleriyle adının, sıkça kullanıldığı görülmektedir. Bu katılımcının, etkileşimde bulunduğu kişilere yönelik yüklediği anlam farklılık gösterse de, davranışına etkisinin ilişkilerden beklentisi yönünde olduğu söylenebilir. Katılımcının, 4 yıl gibi uzun bir süredir huzurevinde bulunması da ilişkilerdeki uyumunu açıklayabilecek bir unsur olarak görülebilmektedir. Zira, sağlık durumu iyi olan ve diğerleriyle iletişim kurmaktan sıklıkla kaçınan ve uyumlu ilişkiler geliştiremeyen yaşlı bireylerin 1-2 ay ya da en fazla 1 yıldır huzurevinde kaldıkları gözlenmiştir. Bu bağlamda, bireylerin huzurevinde kaldıkları sürenin, uyumlu ilişki

kurumları üzerinde bir etkisinin olduğu söylenebilmektedir. Ayrıca dikkati çeken bir noktada şudur ki: Katılımcı huzurevine gelmeden önce serbest çalışan ve insanlarla aktif iletişimde olduğu işlerle meşgul olmuş ve sosyal bir yaşamı tercih etmiştir. Erdağ (2022) çalışmasında; yaşlılık dönemi öncesinde daha bağımsız bir yaşam tarzı benimsemiş olan yaşlıların, huzurevi yaşamına uyum sağlamalarının daha kolay olabildiği ve geleneksel toplum yapısı gereği daha çok ev dışında olan, çalışıp para kazanma sorumluluğundan dolayı erkek bireylerin, toplumda daha fazla sosyalleştiği sonucuna varmıştır. Söz konusu çalışmanın sonucu, bu yönüyle çalışmamızın sonucunu desteklemektedir. Ayrıca, çalışmamızın yapıldığı huzurevinde kalan kadın bireylerin sayısının, erkek bireylerden genel olarak fazla olduğu görülmektedir. Buna rağmen, erkek bireylerin sosyal ilişkilerle ilgili tutum ve davranışlarının, kadınların tutumuna göre daha olumlu ve iletişim odaklı olduğu gözlenmiştir. Konu ile ilgili, erkek bireylerin huzurevine gelmeden önceki yaşamında daha aktif bir ilişki ağı içerisinde olduğu anlaşılmaktadır.

“Süreklilik teorisine göre; bireyler zamanla kişiliklerinin bir parçası haline gelen ve yetişkinlik sürecinde edindikleri becerileri, birtakım alışkanlıkları, ilişkileri ve tercihleri yaşlılık döneminde de devam ettirme eğilimini göstermektedirler.” (Lök, 2010). Süreklilik teorisi, bireyin dünyaya gelmesiyle başlayan sosyalleşme sürecinin, yetişkinlik dönemindeki yaşam biçimi, sosyal sınıfı ve tüm yaşamındaki edinimleri gibi özelliklerin çerçevesinde devam ettiğini belirtmektedir. Huzurevindeki yaşlı bireyler, yaşam boyu edindikleri alışkanlıklarını, ilişki biçimlerini ve davranışlarını, huzurevinde de sürdürmek istemektedirler ancak diğer yaşlıların bu duruma uygun olmadığını belirli sebeplere dayandırarak açıklamakta ve paylaşımı bu yönde ifade etmektedirler. Blumer (1969), bireylerin yaşadığı tüm bu değişimleri etkileşim faktörüyle açıklamaktadır. Kişilerin, kendi ilgileri doğrultusunda nesnelere yükledikleri anlamlar üzerinden harekete geçtiklerini vurgular. Huzurevindeki yaşlı bireylerin, sosyal süreçlerindeki etkileşimlerinde, onlara uygun olduğunu düşündükleri davranış ve ifadelere, kendi yükledikleri anlam çerçevesinde hareket edip, ona göre yanıt vermektedirler. Ayrıca bireyler, atfettikleri

anlamanın yeni etkileşimlerle değişebileceğini göstermektedirler. Huzurevindeki yaşlıların, istedikleri zaman birbirleriyle iletişim kurup paylaşımında bulunmaları, aksi durumda iletişimden kaçınmaları buna örnek verilebilmektedir.

5.2.2. Yalnızlık ve Sosyal İzolasyon

Bakım hizmetleri alan yaşlı bireylerin kişisel hareket kabiliyetini sınırlayan fiziksel bozuklukları olduğundan ve etkinliklere katılmak ve ilişkiler kurmak için, genellikle başkalarının yardımına güvendiklerinden, sosyal izolasyon ve yalnızlığı daha sık yaşadıkları görülmektedir. Ayrıca yaşlı bireylerin, yaşlanma sürecinin getirdiği gerilemelerden kaynaklı yalnızlık ve izolasyon durumu, bazen bilinçli tercihleri, bazen de doğal ortamdaki etkileşimleri sonucunda, istemleri dışında gelişen bir tutum olarak karşımıza çıkmaktadır. “Sosyal iletişim, sağlıklı bir yaşamın parçasıdır. Sosyal iletişimin azalması durumunda duygusal ve sosyal yalnızlığın arttığı görülmektedir.” (Birinci ve Ark., 2017). Huzurevinde kalan yaşlı bireyler, yalnızlık ve sosyal izolasyonu yaşamalarındaki etkenin, daha çok diğerlerinin fiziksel ve ruhsal rahatsızlıklarından kaynaklanabilecek davranışları ile ilgili olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca bazı yaşlılar da, diğerlerinin davranışları hakkında, rol yaptıkları ve anlayıştan yoksun oldukları yönünde görüş bildirmektedirler. Katılımcılardan EK2, bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“Rahatsız mı oluyorsun konuşmayacan. Bak ben rahatsız olduğum insanla nasıl konuşmuyorum, yanlarına yaklaşıyorum. Sen de konuşmayacan kardeşim. Benim küpe takmam, aksesuarımın olması seni niye rahatsız ediyor. Ben de senin şalvar giymenden rahatsız oluyorum, başörtü bağlıyorsun nefret ediyorum, gerçek bu. Bir şey diyor muyum? Olmuyor yani. Yoksa ben niye o kadar kişi varken burada ben tek başıma oturayım. Odamda da öyle, başka biri de olsa yalnız kalmak isterim, çünkü ben rahat etmek isterim, O rahatsız olur, rahat etmek ister, ben rahatsız olurum. Yalnız kalmak daha iyi.” (EK.2)

Yalnız kalmanın daha iyi olduğunu belirten bir diğer katılımcı olan EK4, huzurevinde kalan kişilerin, temel ihtiyaçlarının karşılanması noktasında, aslında akıllıca davrandıklarını ancak sosyal ilişkilerinde, bilinçli olarak akli dengelerinin

yerinde olmadığını düşündürecek davranışlar sergilediklerini, bu yüzden ilişki kurmadığını, yalnız kalmayı tercih ettiğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Bu insanlar buradaki insanlar yemeğe içmeye gelince akıllılar, onun dışında deli taklidi yapıyorlar bence, akli dengesi bozuk gibi davranıyorlar. Ama ihtiyaçlarını giderirken akılları o zaman yerinde. Ama işlerine gelmedi mi bir suç işledikleri zaman yaygara koparıyorlar. E ben bu adamla nasıl arkadaşlık yapacağım onun seviyesinde bir insan değilim ki. Yalnız kalmak iyidir o yüzden, yüz göz olmuyorsun, kafan rahat oluyor.” (EK.4)

Rahat etmek için, diğerleriyle ilişkiler kurup, paylaşım yapmaktan genel olarak kaçınan sosyal izolasyon ve yalnızlığın daha iyi olduğunu ve bu durumun kendi tercihleri doğrultusunda geliştiğini ifade eden EK2 ve EK4 kodlu iki katılımcının, bazı sorulara da benzer cevaplar verdiği görülmüştür. Katılımcıların demografik bilgileri bu noktada dikkat çekmektedir. Şöyle ki: Her iki katılımcı da huzurevine yakın zamanda gelmiştir. EK2 kodlu katılımcı 2 ay, EK4 kodlu katılımcı da 1.5 ay önce huzurevine geldiğini belirtmiştir. Ayrıca, bir katılımcının gelmeden önceki mesleği tiyatroculuk iken, diğer katılımcının sokak sanatlarını icra ettiği demografik bilgilerinde göze çarpmaktadır. Katılımcılar, öfke ve huzursuzluk konusunda yöneltilen soruya, her ikise de sinirli bir yapıya sahip oldukları cevabını vermiş ve diğer yaşlıların, kendilerini olduklarından farklı gösteren davranışlar sergileyerek, aslında menfi ilişkiler geliştirdiklerini ancak, yaşlıların istedikleri takdirde ilişkilerde iyi olabildiklerini benzer ifadelerle belirtmişlerdir. Bireyler, dışardaki sosyal ilişki deneyimlerine dair fikir ve davranışlarını huzurevinde de sürdürmek istemektedirler. Ancak, etkileşimlerin artmasıyla bu davranışların zamanla değişebildiği gözlenebilmektedir. Huzurevinde 10 yıldır kalan ve huzurevine gelmeden önce terzilik mesleğini icra eden KK5 kodlu katılımcının, paylaşım ile ilgili belirttiği “...görüştüğüm yok, insanları severim ben...” ifadeleri uzun süre huzurevinde yaşayan bireylerin, ilişkilerinde daha uyumlu ve sosyal olduklarını düşündürmektedir.

Yalnızlığı tercih etme sebeplerini, diğerlerinin psikolojik rahatsızlığından kaynaklı tutumlarına bağlayan EK3 ve EK5 kodlu katılımcılar, ilişkide anlayış

aradıklarını, yalnızlığı okuyarak giderdiklerini, kitap okumanın insanı iletişimden ve sosyal yaşamdan koparmadığını, okumanın her şeyin üstünde ve en iyi arkadaş olduğunu benzer ifadelerle dile getirmişlerdir. Bu katılımcılar, huzurevine gelmeden önce de gerek roman gerekse dini kitaplara yakın ilgi duyduklarını ve çok okuduklarını, özellikle belirtmişlerdir. Demografik bilgileri değerlendirildiğinde, EK3 ve EK5 kodlu bu katılımcıların, yaşlarının 72 olduğu görülmektedir. Yaşam doyumunu başarılı bir şekilde gerçekleştiren bireylerin, ilişkilere daha olumlu yaklaştıkları bilinmektedir. Katılımcılardan birinin, çeşitli işlerde çalışmış işçi olduğu, diğerinin de işçi kimliğiyle insanlarla içiçe olduğu işleri icra ettiği görülmüştür. Her iki katılımcının da sosyal ilişkilerinin gelişmiş olduğu, görüşme verilerinden anlaşılmakla birlikte, alanda gözlenmiştir. Ancak, katılımcıların diğerleriyle ilişki kurmada olumlu yaklaşım sergileseler bile, iletişimde belirli bir kültürel seviyeyi aradıkları da anlaşılmaktadır. Bu iki katılımcı, görüşlerini şöyle aktarmıştır:

“Buradaki insanlar genelde psikolojik durumu iyi olmayan insanlar, onlarla neler paylaşabilirsiniz ki. Yalnız kalmanın öncelikli sebebi bu. Ben bu yaşuma kadar binlerce kitap okudum. Burada da artık öyle, çünkü kitap okumak insanı iletişimden koparmaz. Sosyal yaşamdan koparmaz.” (EK.3)

“Anlayışlı kişiler ayrıdır anlamayan kişilerde ne kadar desen de havadır. En iyi dostun en iyi arkadaş okumaktan başka ben üstün görmemişim. Ben kendi şahsımı diyorum. En iyi arkadaşın ilim alimdir, alim demek toplum demektir. Bugün her bi kişiden bir söz aldığın zaman bir kitap oluyor. Ama kişilerin yanında oturduğun zaman bakıyorsun ki, hepsi bu kulağından giriyor bu kulağından çıkıyor. Bi beyne yerleşen bir şey yoktur ha. Gerçekten tek başına kaldığın zaman kafan daha rahattır. Çünkü her kişiyle konuştuğun zaman her birisi bir şey söylüyor, biri acız olursa bir şey olursa ben kimseyle şey olmayayım.” (EK.5)

Huzurevinde, herkesle konuştuğunu, ancak derdini anlatacak kimsenin olmadığını belirten EK6 kodlu katılımcı, huzurevine gelmeden önceki yaşantısında arkadaşlarıyla, uğraştıkları işlerin yoğun olmasına rağmen yine de sohbet edebildiklerini, huzurevindeki sakin yaşama rağmen iletişimin olmadığını, bu yüzden yalnızlığın iyi olduğunu, şu ifadelerle aktarmaktadır:

“Ben konuşuyorum herkesle ama benim derdimi anlatacak kimse yok. Eskiden arkadaşlarım vardı muhabbet sohbet ederdik, İş güç vardı ama konuşurduk. Burada öyle değil, o yüzden kimseyle burada samimi olmak istemem. Yalnız başıma daha iyi.” (EK.6)

Katılımcılardan EK8 ve EK9 ise; diğerlerinin tutum ve davranışlarından rahatsız oldukları için ve kendi kafa yapılarına uygun bulmadıkları için ilişki kurmadıklarını, bazı yaşlıların da hasta olmalarından dolayı muhabbetlerinin olmadığını ve sonuç olarak yalnız kalmanın daha doğru olduğunu belirtmektedirler. Her iki katılımcının görüşleri şu şekildedir:

“Dedikodu sevmem. Öle şahıslar var ki, muhabbetin ilk kelimesine küfürle başlarlar. Ben onu sevmem, kaçırım oradan. Benim çayımı içmeyen adamdan, onu masamdan kovalarım ve yahut da ben kendim terk ederim. Bunlar sürekli hasta olduğu için olmuyor muhabbet. Hele burada bir tane var, adama tek kelime konuşturamaz. Adamlar suskun, ben biliyormuşum, bencilli gibi yani. Ben öle hissediyorum onlardan. O yüzden uzak kaçıyorum ben çoğundan.” (EK.8)

“İşte, insanı tanırsın zaten. Fesat oldu mu, şeytan oldu mu, anlarsın zaten sokulmazsın. Rahmani olmadı mı, sokulmazsın yani. Ben öyle yapıyorum, rahmani olmayanlara hiç sokulmuyorum. Öylesi adamla konuşmaktansa, yalnız başıma takılmak daha iyi geliyor.” (EK.9)

Huzurevindeki yaşlı bireylerin, kendi evlerinden ayrılarak huzurevine gelmeleriyle yaşadıkları ortam değişikliği ve yaşlanmayla birlikte sık sık yaşadıkları duygu durum değişikliğinin, ayrıca diğerleriyle kurulamayan ilişki durumlarının, onların yalnızlık duygusuna kapılmalarına ve bu duygunun yarattığı iletişim eksikliğine neden olduğu anlaşılmaktadır. Bireylerin, ilişkilerden tatmin olamadıkları ve yalnız başına kalmayı tercih ettikleri görülmektedir. Ayrıca bazı katılımcılar, toplulukta izole olmanın kendileri için en doğru seçim olduğunu belirtmektedirler.

Yaşlıların kimisi toplumdan izole gibi görünse de yalnız hissetmeyebilir kimisi ise toplumla iç içe görünmesine rağmen kendisini yalnız olarak algılayabilir (Akçay, 2015, s. 90). Araştırmada katılımcıların yalnızlık ve sosyal izolasyona yönelik tutumları, Akçay'ın bu görüşünü desteklemektedir. Katılımcılardan KK5 kodlu katılımcının, aile bireylerinin vefatından dolayı, yalnız kaldığı için huzurevine geldiğini belirttiği, huzurevine gelme isteği ve kararına yönelik soruya verdiği

cevapta görülmüştür. Ve katılımcı paylaşım sorusunda, herkesle görüştüğünü ve insanları sevdiğini belirtmiştir. Ancak, aynı katılımcının, huzurevi ortamında toplulukta bulunup pek konuşmadığı, çoğu zaman yalnız kalma eğilimi gösterdiği araştırmacı tarafından gözlenmiştir. Yaşlı bireylerin bu tür davranışlarının altındaki sebepleri, ya yalnızlık korkusunu yaşamamak için toplulukta bulunmak ya da yalnızlığı kabullenmiş olup, topluluk içerisinde izole olmak gibi psikolojik sebepler olarak görmek mümkündür. “Bireyler başkalarıyla kurduğu iletişimi; zorunlu veya yaratılmış ihtiyaçları giderme, arzuları ve istekleri yerine getirme, kendimizi ve başkalarını tanımlama, kimlik oluşturma, ilişki tanımlama, pazarlık, çatışmaları önleme, sosyal bilgi kazanma gibi amaçlar doğrultusunda gerçekleştirmektedir.” (Erdoğan 2011, s. 267-269). Çalışmamızda yaşlılar, huzurevinde kendilerine göre belirledikleri sebeplerin ilişkilerini etkilediğini ifade etmektedirler. Ancak huzurevi ortamında bir şekilde etkileşimde bulundukları kişilerle bir iletişim şekli belirlemekte ve bunu bir amaca yönelik gerçekleştirmektedirler. Çoğunlukla bu ilişkilerin sürekli ve kalıcı olmadığı görülmektedir. Bu konuda yapılan bir araştırma da; Huzurevi sakinlerinin birbirleriyle kurdukları ilişkilerin ileri düzeyli samimi ilişkiler olmadığı; arkadaşlıkların huzurevinde yapılan gündelik rutin işlere bağlı olarak kurulduğu sonucuna varmıştır (Taş ve Şaldırdak, 2021, s. 374). Çalışmamızın bulgularıyla uyumlu olan bu çalışmalar göstermektedir ki, yaşlı bireyler huzurevinde ilişki kurma ihtiyacı duymaktadırlar ve gündelik hayatta bu ilişkileri anlık gerçekleştirmektedirler ancak, bu ilişkiler sürekli ve içten olmamaktadır.

Yalnızlık, kişilerarası ilişkilerin ve sosyal açıdan iletişimin yetersiz olması sonucu ortaya çıkan duygu durumudur (Yılmaz ve Altınok, 2009). Konak ve Çiğdem (2005),’in huzurevinde kalan yaşlılarla yaptığı çalışma sonucunda, katılımcıların büyük çoğunluğunun huzurevi şartlarından memnun oldukları fakat huzurevinde kalmaktan dolayı mutsuz oldukları; çünkü yalnız hissettikleri ve ilgi görme ihtiyacı duydukları ifade edilmektedir. Maden (1990)’e göre de toplumla ilişkiler, aracı kişilerle gerçekleştirilmektedir. Yaşlı, sosyal çevreyle ilişkilerinde etkinliğini yitirmekte ve yaşamdan çekilme psikozuna girmektedir. Araştırmamızın veri

sonuçlarıyla da örtüşen bu çalışmalarda, huzurevinde kalan yaşlı bireylerin yalnız kalması veya izolasyonu tercih etmelerindeki nedenlerin; kişisel ihtiyaçlarının sağlandığı huzurevinden memnun olsalar dahi, sosyal ihtiyaçlarına yönelik tatmin olamama duygusu ve bunun sonucunda yaşadıkları iletişimsizlik durumu olduğu görülmektedir.

Toplumsal kuramlardan "geri çekilme kuramı"na göre ise; yaşlanan bir kişinin, aktif bir yaşamdan sonra fiziksel ve zihinsel olarak yorulduğu için artık dinlenmeye ihtiyacı vardır. Bu teoriye göre; yaşlanmayla birlikte sosyal ilişkilerin ve faaliyetlerin azalmasının nedeni sosyal çevre değil, bireyin kendisidir. Araştırmanın verilerine göre, katılımcıların çoğu, sağlık durumu iyi olan diğer yaşlılarla iletişim kurmak istemektedirler. Huzurevinde, yaşlanmadan kaynaklı fiziksel ve zihinsel sağlık sorunları bulunan yaşlı bireylerin, sosyal ortamdan geri çekilmeleri bir bakıma mecburi ve doğal karşılanmaktadır. Nitekim, bu sorunları olmayan sağlıklı yaşlı kabul edilen bazı katılımcıların, ilişki kurma ihtiyacının olduğunu, ancak ilişkinin istedikleri doğrultuda olmaması nedeniyle yalnız kaldıklarını ve izole olduklarını belirttikleri görülmektedir. Bu görüşler; gerekli biyolojik ve sağlık koşullarının dışında, yaşlıların psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarının da orta yaşlılarla aynı olduğunu, yaşlı insanların, orta yaşlı aktivitelerine devam etmek ve vazgeçmek zorunda kaldıkları hobilerini sürdürmek istediklerini öne süren "aktivite kuramı"nı destekler niteliktedir.

5.2.3. Ölüm

Çalışmamızda katılımcıların çoğu, ölümü yaşamın bir parçası olarak görüp kabullendiklerini belirtmişlerdir, ancak ölüm olgusuna yaklaşımın bireylere göre değiştiği görülmüştür. Yaşam ve ölümün, yaşam döngüsünün doğal birer parçası olarak algılanmasının ve bunu korkusuzca içselleştirebilmenin kişinin psikolojik iyilik halinin devamlılığının sağlanmasında temel faktör olarak karşımıza çıktığı belirtilmektedir (Saygılı, 2011). Psikolojik açıdan iyilik halinde olan yaşlı bireylerin, ölüm faktörünü yaşamın son evresinde olağan bir durum olarak kabul etmesi ve

çevrelerinde yaşanan ölümler sonucunda bir bilinç geliştirmeleri, bu yaşlıların ortak bir paydada buluştukları algısını yaratmaktadır. Ancak diğer yandan, huzurevindeki ilişkilerden memnun olmayan ya da bu yüzden yalnızlıktan sıklıkla bahseden katılımcıların, ölümün kaçınılmaz olduğu gerçeğine tutunmakla birlikte, sürekli yaşadıkları duygudurum değişikliğinden dolayı, huzurevindeki sosyal ilişkilerden kaçındıkları ve ölümü istedikleri görülmektedir. Katılımcıların ölüm ile ilgili öne çıkan ifadeleri aşağıda verildiği gibidir.

Ölümün her insanın karşılayacağı bir durum olduğunu belirten EK1 ve EK3 kodlu katılımcılar, ölümün varlığını bilerek ve düşünerek ilişkilerde daha olumlu ve iyi yönde davranış sergilenmesi gerektiğini, aksi durumda ölümden sonra pişmanlık yaşanabileceğini şu şekilde aktarmışlardır:

“Ölüm hepimize var, bugün birinin gönlünü kırarsın, niye konuşuyon dersin, sonra ölür yarın o, dersinki ben niye böyle yaptım, pişmanım dersin. Onun için gülüm, ölüm var dersin susarsın. Bir şey yapmazsın artık.” (EK.1)

“Bir şey diyeyim mi, her insan bir gün, hani dinde de geçer, her nefis bir gün ölümü tadacaktır diye. Hepimiz göreceğiz onu buradaki herkes görececek, onun için kimsenin kimseye üstünlüğü yok. Gerek yok bir şeye. Ne zaman ölürüz Allah bilir, tabi vakit tamamlanınca tek tek gideriz buradan. İnsan olalım yeter, artık başka ne bekleyebiliriz ki, değil mi yani?” (EK.3)

Ölümü güçlü arzuladığını dile getiren iki katılımcıdan biri olan KK2 kodlu katılımcı, artık yaşanacak bir şeyin kalmadığını, yaşanmış ömrün onun için yeterli olduğunu ve bundan sonra gençlerin yaşaması gerektiğini belirtmiştir. Diğer katılımcı KK4 ise; Huzurevine, çocukları tarafından yaşlı olduğu ve istenmediği için atıldığını dile getirmiş, yaşama dair memnuniyetsizliğini de, ölümü bekleme mecburiyetiyle açıklamıştır. Katılımcıların, ölüm hakkındaki görüşleri şöyledir:

“Ah be güzel kızım ne var herkes birbirini anlasa ölüm var ya, bana bazen giderken diyorsun ya öğretmenim sağlıklı ömür dilerim diye, ben ömür istemem artık yeterli benim için kuzum, günüm gelsin gitmek isterim. Çünkü yaşayacağımı yaşadım yeterli, inşallah siz gençler yaşayın artık sağlıklıyla.” (KK.2)

“Aman be yavrum, ölüm yok mu var, kimisi evinde ölür; kimisi burada, kimisi dışarda sokakta. Kim bilir, Allah'ım ne yazar. Bekliyorum bakalım, atarlar böyle buraya sonra, yaşlısın derler atarlar,

mecbur ölümü beklersin sende n'apacaksın? Benim nerem memnun olsun, hiç şuradan da memnunum diyemem, zordan duruyorum. Allah da biliyor ya, ölümü bekliyorum. Gelinlerin yanında yapamayacağıma göre burada da yapamıyorum.” (KK.4)

Her iki katılımcının demografik bilgileri ve ölüm ile ilgili görüşlerine bakıldığında; katılımcıların yaşının ve yaşam doyumlarının dikkat çektiği görülmektedir. 92 yaşındaki KK2 kodlu katılımcı ölüm için, artık yaşanacak bir şeyin kalmadığını, yeterli olduğunu belirtmiş; ölümü, sükunetle kabullendiğini ifade etmiştir. Kaba'ya (2019) göre; genel olarak hayatını iyi bir şekilde değerlendirdiği duygusuna sahip olan kimseler, ölümü sükûnetle kabullenme tutumunu göstermektedirler. Katılımcının da ölüm ile ilgili tutumunda, yaşam doyumunu sağladığına yönelik ifadeleri bunu destekler niteliktedir. 85 yaşındaki KK4 kodlu katılımcı ise; ölüm hakkında, ölümü beklemekten başka çaresinin olmadığını belirtmiş ve umutsuzca, mecburi bir ölüm beklentisini vurgulamıştır. “...birey ailesinden uzaklaştığı için kendini soyutlanmış ve yalnız bırakılmış hissedebilir. Böylece önce ölümle yüzleşmenin sonra da insanlar tarafından terk edilmenin getirdiği yoğun korku bir arada yaşanır.” (Kaba, 2019). Yaşam doyumuna ulaşan yaşlı bireylerin ölümü olumlu bir yaklaşımla, yaşam doyumuna ulaşamamış bireylerin ise, olumsuz bir yaklaşımla istediği görülmektedir. Ayrıca, yaşlıların ölüm isteğinde yaşın önemli bir etkisinin olduğu görülmektedir.

Ölümü, Allah'ın emri olarak kabul eden ve ölümün vaktinin belli olduğunu dile getiren EK5 kodlu katılımcı, insanların, dinin emrettiği gibi iyilik yapması ve ilişkilerini ona göre şekillendirmesi gerektiğini şöyle aktarmıştır:

“Bak hocam, Allah'ın yanında her şey güzeldir. Ölüm Allah'ın emridir bizlere. Günü vakti yeri saati bellidir. Bız bilemeyiz. Onun için herkes İslam'ın emri ile iyilik yapsın, iyilik yapsın ki ameli salih olsun. Kötülükten bir şey çıkmamış kimseye. O ona der, sen niye böyle yaptın, o biri der sen niye böyle yaptın. Bu hayat değil. Kardeş gibi yaşamak var, hepimiz öleceğiz. Allah iyi ölüm versin hepimize inşallah.” (EK.5)

EK2 kodlu katılımcı ise; çocuğunun ölümünden sonra ölümü farklı anlamlandırıp, ölümden sonra çocuğuyla biraraya geleceğini ve ölümün herkesin yaşayacağı bir durum olduğunu şu ifadelerle belirtmiştir:

“Zaten bir kızım vardı öldü, ondan sonra eşimden ayrıldım. Bir gün kızımın yanına gideceğim zaten, yaşıma da geliyor, olacak bu. Hepimiz yaşayacağız bir gün.” (EK.2)

Huzurevine gelmenin ölümden beter bir durum olduğunu dile getiren EK7 kodlu katılımcı, huzurevi yaşamına adapte olamadığını ve bir şey yapmadan sükunetle ölümü karşılayacağını şu sözlerle belirtmiştir:

“Bu saatten sonra ölümü beklersin ki. Zaten buraya gelmek ölümden beterd. Şimdi n’apacaksın, ölüm gelip seni alacak diyorum. Bekliyorum, bir şey yapmıyorum onun için.” (EK.7)

Katılımcıların bazıları için yok oluş fikri, bireysel ilişkilerde iyi halin gerekliliği noktasında anlamlıdır. Katılımcılar bu düşünceleriyle, yok oluştan sonra telafi sürecinin mümkün olmadığını ve yaşanmış olumsuz ilişkilere yönelik pişmanlığın görülebileceğini belirtmektedirler. Ölüm yaşanmadan, dini öğretilerden de yola çıkarak süreci idrak edip, davranışlarını bu yönde geliştirmenin iyilik halini yaratacağını dile getirmişlerdir. Bu konuda Kaba (2019, s. 32); artık hayatının sonbaharını son demlerini yaşayan yaşlı bireylerin, din sayesinde ölmeyi, yaşamayı ve bunların gerekçelerini daha iyi idrak ettiğini, geçmişiyile alakalı değerlendirmeleri yapabileceğini ve geçmişte yaptığı hatalardan pişmanlık duyarak onları telafi etme çabası içerisinde olabileceğinden bahsetmektedir. Dini açıdan ölümü tanımlayıp, değerlendirme yapan katılımcıların, bireysel olarak, ölümden önce ilişkilerde dikkat edilmesi gerekenlere ve ölümden sonraki duygulara vurgu yaptıkları görülmektedir. Katılımcıların çoğunda ise; ölümün herkes için kaçınılmaz olduğu düşüncesiyle bir bekleyiş ve dinginlik haliyle dinsel inanca bağlılık söz konusudur. Genellikle ölümün belirli bir zamanının olduğu ve yaşlılığın da gereği olduğu ifade edilmiştir. Ulusal literatüre bakıldığında, yapılan çalışmaların çoğunda dindar bireylerde daha düşük seviyede ölüm kaygısı olduğu görülmüştür (Tanhan, 2007; Öztürk, 2010). Miroğlu’nun (2009, s. 85) araştırmasında da; Allah inancı ve ahiret inancı gibi dinsel öğelerin, yaşlılarda oluşan ölümün olumsuz etkilerinin ciddi boyutlara taşınmasını

engellediği sonucuna varılmıştır. Çalışmaların sonuçlarının, araştırmamızdaki ölüm ile ilgili sonuçla örtüştüğü görülmektedir. Çalışmamızda katılımcıların dini ölüm bilgisi ve Yaradan algısına yönelik söylemleri benzerlik göstermektedir. Çoğunlukla katılımcıların ölümden korkmadıklarını ve ölümü Allah'ın isteği ve emri olarak gördüklerini, ayrıca yaşlıların ölümü anlamlandırmasında bireysel olarak farklılıklar olsa da, sonuç olarak ölümün kaçınılmaz olduğunu kabul ettikleri görülmüştür. “Kişi, ölümün kaçınılmaz olduğunun bilincindedir. Bilemediği şey ise; ölümün nasıl ve ne zaman olacağıdır.” (Kızılkaya ve Koştı, 2006).

Eşlerini, çocuklarını veya yakınlarını kaybetmiş olan ya da onlarla beraber yaşayamayan katılımcılar, ölümü daha sık düşündüklerini, ilişkisizlik faktörüyle artık yalnız olduklarını ve hayatın onlar için bitmiş olduğu düşüncesiyle, ölüme hazır olduklarını dile getirmişlerdir. Yaşlanmanın, bireyin ruh halinde yarattığı duygu durum değişikliği ve bireyin huzurevinde yaşadığı yalnızlık hissi, yaşlının ölüme bakışını belirlemektedir. Yaşlanmanın beraberinde getirdiği kronik hastalıkların, bilişsel yeteneklerde azalmanın, fiziksel yetersizlikler ve günlük yaşam aktivitelerini (GYA) yerine getirmede yaşanan güçlüklerin, yaşlı bireylerin ölüme karşı bakış açılarını etkilediği belirtilmektedir (Ersanlı ve Kalkan, 2008; Yelboğa, 2017). Araştırmamızın verilerinde öne çıkan kodlardan biri olan ölüm kavramının huzurevindeki yaşlılar üzerindeki etkisi, bu konuda yapılan çalışma sonuçlarında belirtilen etkiyle benzerlik göstermektedir. Katılımcıların huzurevi ortamında yaşadıkları psikolojik veya sosyal durum farklılıklarının, söylemleri üzerinde etkili olduğu da gözlenmektedir.

“Dini yaşama duygusu ve ona karşı gösterilen saygı ve hürmet aslında yaşlılık sürecinde insanların yaşayabileceği farklı bireysel ve toplumsal problemlere karşı (kaygı, yalnızlık, çaresizlik, işe yaramaz vb.) bir savunma mekanizması olarak kullanılabilir.” (Kaba, 2019, s. 32). Çalışmamızdaki sonuca yönelik, katılımcıların demografik bilgilerine bakıldığında; ölüm faktörünü düşünerek insan ilişkilerinde daha hassas ve iyimser olunması gerektiğini dile getiren katılımcıların genelinin erkek olduğu ve insanlarla birarada olabilecekleri çeşitli meslekleri (tiyatrocu,

fotoğrafçı, işçi vs.) icra ettikleri görülmüştür. Ayrıca bu katılımcıların, ölümü ve insan ilişkilerini din perspektifinden ele alarak değerlendirdikleri gözlenmiştir ve bu gözlemler, görüşmelerden alınan verilerle desteklenmiştir.

5.2.4. Birlikte İbadet ve Huzur

Yaşlılık döneminde, ölüm gibi temaları anlamlandırma gereksinimlerinden dolayı, dini yönelim birey için önemlidir. Yaşamın son evresi olarak görülen yaşlılıkta, yaşlanan bireyin Allah ile bütünleşeceği inancıyla ve ona olan güvenli teslimiyetle ibadete yöneldiği görülmektedir. Son yıllarda yaşlılık ve ibadet konularında yapılan araştırmalar, bunu destekler niteliktedir. Bu çalışmalarda dine yönelimin, güvenli bir alan olarak görülerek, yaşlandıkça yaşamdan kopan bireylerin, hayata tutunmalarına ve geçmişten bu yana zihinlerinde olan bir sürece kolay adapte olmalarına destek olduğu belirtilmektedir (Özbolat, 2016). Yaşlı bireylerin ibadet ve huzur faktörünü, hayata tutunmada motivasyon kaynağı olarak kabul ettikleri ve bunun kaçınılmaz olan ölümü yaşama fikrine alışmalarını sağladığı bilinmektedir. Dini inancın, kişilerin davranışlarını ve ilişkilerini etkilemesi yönüyle psikolojiyle bağlantılı olduğu ve sosyal bir gerçeklik olduğu üzerinde durulmaktadır. Bir yaratanın varlığını kabul etmek, inanan bireyin hayatındaki en önemli motivasyon kaynağı olarak görülmekte ve psikolojik sorunları olan bireylerin o varlığa inanması, onlara iç huzur ve güven sağlamaktadır. Ayrıca, bu motivasyona sahip olan kişilerin ilişkilerde daha uyumlu olduğu görülebilmektedir.

Yaşlıların birlikte ibadet etmeye yönelik düşünceleri, hem psikolojik durumlarına hem de sosyal kişiliklerine göre değişmektedir. Her bireyin dine yönelme şekli farklılık göstermektedir. Katılımcılara, birlikte ibadet etmek sizi huzurlu hissettiriyor mu? Sorusu yöneltildiğinde, ibadet ve benzeri etkinliklerle bir araya gelmek istemediklerini ve bunun sebeplerini farklı bakış açılarıyla belirttikleri görülmüştür. Bu farklılıkların dayanak noktasını; bireylerin, ruhsal, fiziksel rahatsızlıkları ve bireysel algıları oluşturmaktadır. Huzurevindeki yaşlı bireylerin

sosyal ilişkilerini de pekiştiren birlikte ibadet etme eylemi hakkındaki görüşlerini katılımcılar, farklı açılardan ifade etmektedirler.

Huzurevinde birlikte ibadet eyleminin yapılmadığını ve herkesin ibadetini ayrı yaptığını belirten EK1 kodlu katılımcı, bireylerin birbirlerine müdahale etmemeleri için, ibadetin ayrı yapılmasının doğru olduğunu düşünmektedir. Katılımcı görüşlerini şöyle aktarmıştır:

“Ayrı yapıyor herkes. Öyle olsun daha iyi. Kimse kimseye karışmaz daha iyi. İbadet öyle olur.”

(EK.1)

Kişilerin birlikte ibadet etme hususunda samimi olmaları gerektiği vurgusunu yapan EK2 ve ibadetin öğretici olması gerektiğini belirten EK9 kodlu katılımcılar, görüşlerini bireylerin kişilik özellikleri üzerinden yorumlamaktadırlar. Katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“Herkesin ibadeti kendinedir, kimisi gösterişi sever. Samimilerse hoşuma gider. Benim burada bildiğim bir tek Yaşar Bey namaz kılıyor. Yaşar Bey de güzel insan.” (EK.2)

“Onları seviyorum ben, ibadet edenleri. Bi yandan öğretmeli ibadet, öğretmiş olanlar sağ olsunlar. Allah nur içinde yatırsın, gelmiş geçmişleri. Benim öğretenim olmadı. Ben yani din üzerine pek fazla bilgim yok yani. Kendime kadar bir şeyler biliyorum. Şimdi burada görüyorum ben namaz kılanları, şey edenleri, onlara yani iyi gözle bakıyorum. Ama bazıları da biliyor ediyor ama gene şeytanlık yapıyor. Burada da gördük.” (EK.9)

Birlikte ibadetin, kişinin kendi yaklaşımından ibaret olduğunu belirten katılımcı EK3, ibadetini tek başına yaptığını ve ibadetin onu huzurlu hissettirdiğini şöyle ifade etmiştir:

“Valla onun için bir şey diyemeyeceğim. Ben kendim namazımı kılıyorum, ibadetimi yapıyorum. Beş vakit namazımı kılmaya çalışıyorum falan. Huzurumu sağlıyor. İbadet illa kalabalıkta olacak bir şey değil. Herkesin kendi inisiyatifindedir. Burada namazgahımız var ne diyorlar ona mescit var. Gidiyorum oraya beş vakit namazımı kılıyorum.” (EK.3)

Birlikte ibadete yönelik görüşlerini, kişilerin davranışları üzerinden yorumlayan KK6 kodlu katılımcı inanç ve ibadetin kişinin bakış açısıyla ilgili ve sadece kişiyi bağlayan bir durum olduğunu şu ifadelerle aktarmaktadır:

“Onlar beni hiç etkilemiyor. Allah’la kendi arasında. Kalbiyle akli arasındadır. Kaba tabiriyle, beş vakit yatıp kalkmakla olmuyor. Zaten benim ailem Bektaşî kökenli. Mesela babam da demişti; bizim Cem’lere götürüyüm, yok dedim, benim dini inancım kendime göre. Ne sizinkine uyuyor, ne Sünnilerin kurallarına uyuyor. Yani Allah’la senin aranda. Allah’a inanırım, Ateist değilim ama bu kadar.” (KK.6)

Fiziksel durumunun, birlikte ibadet etmeye uygun olmadığını belirten iki katılımcıdan biri olan EK8 kodlu katılımcı, birlikte ibadetin iyi bir şey olduğunu, Allah’ın emirlerini yerine getirmek olduğunu ve insanların sohbet etmesini sağlayacağını belirtmiştir. Yaşlıların, ibadet etmekten başka işinin olmadığını vurgulayan katılımcının görüşleri aşağıda verildiği gibidir:

“Çok iyi bir şey o. Benim bacağıım böyle olmasa, ben de giderdim ama işte bacağıım böyle gidemiyorum camiye burada. Yoksa çok iyi bir şey beraberce herkesin namaz kılması, Allah’ın dediklerini yerine getirir, sonra sohbet edilir, yaşlıların başka işi olmaz ki.” (EK.8)

Fiziksel durumundan dolayı, birlikte ibadet etkinliğine katılamadığını belirten bir diğer katılımcı EK6’ da, birlikte ibadet etmenin iyi bir şey olduğunu, bireylerin birlikteliğinin, konuşup muhabbet etmelerini sağlayacağını ifade etmiştir. Ancak katılımcı, bunun için kişilerin uygun olmaları gerektiğini şöyle belirtmiştir:

“Ben bu durumdayım, edemiyorum ama görmedim hiç burada, yok. İyi bir şey birlikte ibadet etme. Birlikte ibadet et, konuş, muhabbet et, iyi bir şey bu ama muhabbet uyarsa iyi olur, uymazsa bir şey olmaz.” (EK.6)

Birlikte ibadete, fiziksel engel durumlarından dolayı uygun olmadıklarını dile getiren iki katılımcının, birlikte ibadeti önemseydiği ve bireyler arasındaki ilişkilerin gelişmesini sağlayacağını belirtmeleri şu noktada dikkat çekicidir: Birlikte ibadete sıcak bakmayan, ibadetin daha çok, bireysel olarak gerçekleştirilmesi gerektiği yönünde görüş bildiren katılımcıların çoğu, sağlıklı bireylerden oluşmaktadır. Diğer yandan, sağlık durumu birlikte ibadete uygun olmayan katılımcıların, “Bu durumda olmasaydım ben de camiye giderdim” gibi ifadeleri, onların birlikte ibadete istekli olduklarını göstermektedir. Her iki görüş değerlendirildiğinde: Katılımcıların çoğunun, ibadet etmenin bireysel bir durum olduğunu ve öylesinin daha iyi

olacağını, bazı katılımcıların ise, toplulukla yapılan ibadetin iyi olacağını ve ilişkileri geliştireceğini ifade ettikleri görülmektedir. Bu durumu, huzurevindeki yaşlı bireylerin, etkileşimde bulundukları alana dair yargılarıyla açıklamak mümkündür. Şöyle ki: Huzurevindeki yaşlı bireyler, görüşmelerde çeşitli sebeplerden dolayı, genel olarak birbirleriyle iletişim kuramadıklarını ve ilişkiden kaçındıklarını, yalnızlığı tercih ettiklerini ya da yalnız olmak zorunda kaldıklarını sıkça dile getirmişlerdir. Bireysel olarak yaşanan bu izolasyon durumunun, yaşlı bireylerin birlikte ibadet etmesini sağlayacak topluluğa engel olacağı açıkça görülmektedir. Zira, huzurevi içinde gerçekleştirilemeyen bir birlikteliğin cami veya başka bir alanda gerçekleştirilmesi bu açıdan kolay görünmemektedir. Katılımcıların ifadelerindeki: *“Ayrı yapıyor herkes, kimse kimseye karışmaz. Daha iyi bu. Kimisi gösterişi sever.”* gibi söylemleri bir bakıma, yaşlıların birlikte ibadet etmelerinin önündeki engelleri tanımlamaktadır denebilir.

“Simmel’in toplumslaşma kavramı, bireyler ve toplum arasında oluşan etkileşimin bir biçimi olarak tanımlanmaktadır. Ne tek başına bireyler, ne de toplum toplumslaşmayı mümkün kılmaktadır. Onu mümkün ve gerçek kılan ilişkiler, karşılıklı etkileşimlerdir.” (Aslan, 2016, s. 200). Simmel’in bu görüşünden hareketle, topluluğun etkileşim ve ilişkiler yoluyla gerçekleşebileceği ancak bireylerin buna gönüllü ve hazır olmaları gerektiği de görüşme verilerinden anlaşılmaktadır.

Katılımcılardan bazıları, fiziksel sağlığı yerinde olmayan kişilerin ibadetinin uygun olmadığını ve Yaradan nezdinde kabul olmayacağını belirtmiştir. Ayrıca, huzurevinde o ortamın mevcut olmadığını dile getirmişlerdir. Birlikte ibadet eylemine bu açıdan bakan EK7 ve EK4 kodlu katılımcılar, görüşlerini şu şekilde aktarmıştır:

“Buradaki yapılan ibadet kabul olmaz. İşte anlattığım ortam yok burada, o ortamda bulunabilecek kişiler yok. Herkes engelli ya da huysuz.” (EK.7)

“Vallahi yani burada herkes Müslüman elhamdülillah, yanlış anlamayın ama Allah'ını bilen insanlar çoğu ama belki içimizde Hristiyan da olabilir, Yahudi de olabilir. Ama dindar değiller tabii,

neden çünkü çoğu şey, mağdur insanlar. Öyle namaz kılacak bir şeyleri yok. Fiziksel durumdan dolayı da. Dindar değiller yani, bende değilim, ben de dahil dindar değiller.” (EK.4)

Huzurevine geldiği ilk dönemde ibadetini sürdürdüğünü, ancak bir süre sonra ibadet etmeyi azalttığını belirten ve bunun sebebini canının istememesiyle açıklayan KK3 kodlu katılımcı, bu durumu diğer yaşlılarda da gözlemlediğini şu ifadelerle aktarmaktadır:

“Bak şimdi, bende geldiğim zaman Kur'an'ımı getirmiştım. Yasin'i, Kur'an'ı burada nereye getiricen. Bi zamanlar kılıyordum öyle oturduğum yerde, ondan sonra aa baktım gitti kılamiyorsun. Mesela, bu falan hep kılıyordu oturduğu yerde.Sonra birçok insana dikkat ettim geliyorlar, geldikleri günlerde kılıyorlar. Ondan sonra bırakıyorlar. Ortamdan mı canı istemiyor. Benim canım istemiyor mesela yattığım zaman gece dualarım var bir sürü, hep onları okurum.” (KK.3)

Katılımcıların bazıları, dinin gereği olan ibadetin, samimi ve içten duygularla yaşanması gerektiğini ifade etmektedir. Bazı katılımcılar ise, diğer bireylerin ibadet hususunda samimi bir yaklaşım sergilemelerini beklemektedirler. Koca'nın (1994), huzurevinde yaptığı araştırmanın sonucuna göre; dinsel pratiklerini yerine getiren yaşlıların uyum düzeyleri yüksek çıkmıştır. Araştırmamızda da bazı katılımcıların, tek başına ibadet etmeyi tercih etseler de ilişkilere bakışlarının olumlu olduğu gözlenmiştir. Ayrıca yaşlıların, ibadet etmenin morallerini yükselttiğini ve onlara huzur verdiğini ifade ettikleri görülmüştür. Katılımcıların bazıları için birlikte ibadet etmek, huzurlu olmayı ve sosyalleşmeyi sağlayan bir motivasyon kaynağı iken, bazı katılımcılar için ise, dini algılarına göre Allah ile kul arasında olması gereken özel bir alan olarak kabul edilmektedir. Uluslararası literatüre bakıldığında yapılan bir çalışmada; dini davranışların ve maneviyatın yaşla birlikte değiştiği, bazılarının önemi azalırken bazılarının öneminin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda bu çalışmada, dini görüş ve inanç gibi maneviyatın da kişinin kendi kararına bırakılması gerektiği üzerinde durulmuştur (Malone ve Dadswell, 2018). Huzurevinde yapılan bir çalışmanın sonucuna göre ise; yaşlılık her zaman dindarlığı olumlu yönde etkileyen bir faktör olmayabilir. Bu dönemde dini ilgisi zayıflayan veya tamamen kaybolan birçok insan da mevcuttur (Kaba, 2019). Çalışmamızdaki bazı katılımcılara

göre; huzurevinde fiziksel engeli bulunan yaşlıların durumları, ibadetlerine engel teşkil etmektedir. Bazı katılımcılar ise; huzurevine gelmeden önce rutin olarak yaptıkları ibadetleri, huzurevine geldikten sonra yapmayı bıraktıklarını veya sınırladıklarını belirtmişlerdir. Bu verilere göre de, belirtilen çalışmaların sonuçlarıyla araştırmamızın veri sonuçlarının uyumlu olduğu görülmektedir.

5.2.5. Öfke ve Huzursuzluk

Öfke ve huzursuzluk gibi duyguların, çeşitli nedenlerle bireylerin psikolojik durumlarında yaşanan değişikliklerden meydana geldiği ve bireylerin davranışlarına farklı biçimlerde yansıdığı kabul edilmektedir. Bireylerin stres ve kaygı yaşadıklarında ortaya çıktığı düşünülen öfke hali, huzursuzluğa neden olan bir çok olumsuz etkiyi içinde barındırmaktadır. “Kaygı, endişeli düşünceler, gerginlik, fiziksel değişiklikler ile birlikte ortaya çıkan bir duygu olarak tanımlanmaktadır. Öz yeterliliği düşük olan bireylerde kaygı gibi olumsuz etkiler görülmekte ve olumsuzluk motivasyonu etkilemektedir. Birey yaşanan bu etkiler sonucunda kaçınma, çaresizlik, geri çekilme gibi etkiler sergilemektedir.” (Çiçek ve Almalı, 2020).

Huzurevinde kalan yaşlı bireylerin ilişkileri nasıl değerlendirdiklerine yönelik; sinirli/kavgacı insanlar size ne hissettiriyor ve ne tür davranışlar sizi daha çok öfkelenendirir? Soruları yöneltildiğinde katılımcıların; korkma, kaçınma, tepki verme ve genel olarak tepki vermeme şeklinde cevaplar verdikleri görülmüştür. Huzurevinde kalan yaşlı bireylerin, yaşadıkları kaygı ve stres gibi olumsuz duyguların yarattığı öfke durumu karşısında, farklı tepkiler vermektedirler. Bireyler, öfkeli bireylerin karşısındaki tutumlarını, fiziksel rahatsızlıkları nedeniyle veya ezilme ve yetersizlik duygularını yaşama korkusuyla, ya durumdan kaçınarak ya da kişiye aynı tepkiyle karşılık vererek gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir.

Öfkenin yarattığı tepki şeklini, kendi özellikleriyle değerlendiren bazı katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Ben de sinirli olduğum için, şey yapmıyorum. Sinirliyimdir bakma, agresifimdir. Ama ben aslında çok kolay bir adamım. Eşimle çok affedersin kavga ederdik, kanepenin bir köşesine o otururdu, öbür köşesine ben. Eşim başlardı mesela kızım babana söyle meyvemi getirsin. Ben de kızım söyle çok canı çektiyse kendisi getirsin. Bizim kavgamız bile böyleydi yani. Ama burada dengesiz insan çok, dedikoduları çok ama bir şey istemeye gelince onlardan iyisi yok. Demek ki iyi olabiliyorlar isteseler.” (EK.2)

Öfkeli kişi karşısındaki tepkisini kendi özellikleriyle açıklayan bir diğer katılımcı KK1, yaşamı boyunca edindiği tecrübelerden yola çıkarak davranışlarını şekillendirdiğini şu ifadelerle aktarmıştır:

“Ben de sinirli biriyim, kimsenin işime karışmasını istemem, istemediğim için de ben de sinirli kişilerin işine karışmıyorum, uzaklaşıyorum. Bana karışırsa haddini bildiririm, ezdirmem kendimi. Çünkü ben çok ezildim iyi niyetimden. Kaçarım, yani önce bi de bakarım üstüme geliyor mu, gelirse ben de karşılığını veririm.” (KK.1)

Tutum ve davranışlarını, kişilerin davranışlarına göre şekillendiren ve öfke tutumunda kişiye aynı şekilde karşılık verebileceğini belirten EK4 kodlu katılımcı görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

“Şimdi bendede biraz var o sinir, adam haksızlık yapıyorsa yani, karşılık verebilirim. Böyle sessiz kalmam yani rahatsız olduğum için. Karşımda iki kişi olsa onu yapsa izlerim bakarım, haklıya haksıza. Haklıdan yana olurum her zaman. Daha çok böyle insanlardan kaçmayı yeğlerim, muhatap olmamayı, yüzüne dahi bakmamayı çünkü sokakta binlerce var onlardan. İstemediğin kadar.” (EK.4)

Öfke halinde yaşanan huzursuzluğa dair tutumunu, karşıdakiyle muhatap olmama şeklinde ifade eden EK5 kodlu katılımcı, öfkeli halin kişiye bir şey kazandırmayacağını ve her iki tarafı da üzecek bir tutum olduğunu şu şekilde aktarmıştır:

“Kişinin morali de bozuk oluyor, karşıdakinin de moralini bozuyor. Sonradan akli başına geldiği zaman eyvah diyor, keşke ben bunu ona demeseydim ama iş işten geçiyor. Ben o insanla muhatap olmuyorum asla ve hırsla hiçbir zaman bir yere varılmaz. Dengesi yerinde olana kadar kişi hırsla konuşmaz.” (EK.5)

Öfke karşısındaki tutumlarını, daha çok durumdan korktukları için kaçınma davranışıyla açıklayan KK4, KK2 ve KK6 kodlu katılımcılar, bu durumu, kendilerini yalnız hissetmeleri ya da yaşlı ve engelli olmaları sebebiyle, yaşadıklarını ezilme korkusu ve çaresizlik duygularıyla belirtmişlerdir. Katılımcıların ifadeleri aşağıda verildiği gibidir:

“Korkarım, yaşlı kadını, ayaklarım, yürüyemiyorum, nasıl kaçacağım, kaçamam ki susarım. Bir şey demem. Mecburum çünkü. Kimsem yok, huzursuzum zaten.” (KK.4)

“Korkuyorum. Korkuyorum çünkü aşağı katta kalıyorduk ilk geldiğimde. Mavi gözlü bir hanım vardı. Böyle uzun boylu. Önce bana tutturmuş öldürecem seni. Kalk o yataktan, o yatakta ben yatacağım. Bir müddet sonra o yatakta beraber yatacağız, pat diye kapıyı açıyor korkuyorum. Ben kapıyı kapatırken o böyle dolaşıp balkondan içeri giriyor. Bunu ben iki sene çektim. Huzursuz oldum. Korkarım yani yavrum öylesinden.” (KK.2)

“Valla ben kavgacı insanlardan uzak dururum. Dediğim dönemde bile ben üst katta kavgalı falan oldu mu, benim elimi ayağımı titretirdi.” (KK.6)

Öfkeli tutum karşısındaki tepkilerini güçlü bir korkuyla açıklayan bu üç katılımcının, kadın oldukları ve fiziksel rahatsızlıklarından dolayı yürüyemedikleri için kendilerini savunmasız hissettikleri, ayrıca bu katılımcıların başkalarının yardımına ihtiyaç duydukları görülmüştür.

Öfke ve huzursuzluk konusunda KK3 kodlu katılımcı, diğerinin öfkesi karşısında göstereceği davranışın, kişinin davranışıyla aynı olacağını dile getirmiştir. Katılımcının görüşleri aşağıda verildiği gibidir:

“Valla ben öylelerinin yanına hiç gitmem. Ya bana dalaşırsa ben de dalaşırım onunla, yoksa hiç ilgilenmem. Huzurumu bozamam.” (KK.3)

Katılımcıların bazılarının, kendilerinin de içinde bulunduğu gergin ruh halini kabul etseler de, diğerlerinin yaptıklarından rahatsızlık duyabildiklerini ya da öfke ve huzursuzluğu yaşamalarındaki nedenin, diğerlerinin eylemleri olduğunu belirttikleri görülmüştür. Katılımcıların bazıları ise, diğerlerinin öfkeli tutumlarından korktuklarını ve fiziksel engel durumlarından dolayı savunmasız kalabildiklerini

belirtmişlerdir. Ayrıca bazı katılımcılar da agresif tutum sergileyen bireylere karşı, kendilerine yönelik bir tavır alındığında tepki verebileceklerini, savunmalarının kendilerini korumaya yönelik olduğunu dile getirmişlerdir.

Huzurevinde kalan yaşlı bireylerin gözlemlenebilen davranışlarının, söz konusu olan öfkeye yönelik tepkilerinin yalın şekilde açıklanabilmesi için, öfkeye dair yaşadıkları öznel deneyimlerin ve gizli davranışlarının da dikkate alınması gerekmektedir. Bireyler, öfkeli davranış karşısındaki tutumlarını, onların diğerlerinin gözünde zayıf, savunmasız görünmesini engellemek veya yalnız olduğunu iç dünyasında kabullenen bireyin, bunun üzerinden baskı kurulabileceği düşüncesiyle harekete geçerek belirlemektedirler. Davranışlarını, etkileşimde bulundukları süreçte, o olguya atfettikleri anlam üzerinden şekillendirmektedirler. Böylece bireyler, sosyal ilişkilerde etkileşimde bulundukları bireylere yönelik tepkilerinde, doğrudan tepki vermek yerine ilişkide bulunduğu bireyin ona yönelik davranışlarını yorumlamakta ve o doğrultuda hareket etmektedirler.

Toplum ve bireyi birbirini tamamlayan bir yapı olarak gören Cooley' e göre; etkileşim içerisine girdiğimiz diğer insanların bize karşı davranış ve tutumları, kendi benliğimizi anlatan bir ayna vazifesi görmektedir. Bu ayna sayesinde güzel, çirkin, saygılı ya da saygısız, hoşgörülü ya da hoşgörüsüz olduğumuzun çıkarımını yaparak kişiliğimize yönelik değerlendirmelerde bulunuruz (Özkalp, 2004, s. 82). Bu açıdan katılımcıların, yöneltilen soruyu algıladıklarında, öncelikle kendi benliklerine ve bakış açılarına göre kişilik yapılarını tanımlamaları, karşılarındaki kişinin tutumunun bireyin benliğini açıkladığını söyleyebilmek mümkündür.

5.3. Huzurevindeki Yaşlı Bireylerin İlişki Kurmalarını Etkileyen Faktörler

İletişim, birçok açıdan incelenebilecek karmaşık bir olgudur ve kişilerarası ilişkiler için bir ihtiyaç olması yönüyle önemlidir. İlişkilerde iletişim, sözlü veya sözsüz olabilmektedir. Sözlü iletişim, kişinin duygu ve düşüncelerini karşısındakine sesli bir şekilde ifade etmesidir. Sözsüz iletişim ise, söylenmek istenenin jest, mimik

ya da vücut dilini kullanarak, diğerleriyle kurduğu ilişki durumu olarak ifade edilir. Bu iletişim türünün; duyguları yetkin bir biçimde dile getirmek, kişiler arasındaki ilişkileri tanımlamak, kültürlere göre biçimlenmek ve güvenilir iletiler sağlamak gibi ortak özelliklerinin bulunduğundan bahsedilmektedir (Zıllıoğlu, 2010, s. 159-162). Bu bağlamda, kişiden kişiye değişebilen bir iletişim türü olan sözsüz iletişimin, kişinin anlamı inşa etme sürecini içine alan ve diğerleriyle etkileşimi sonucunda geliştirdiği ilişkilerini de yansıtmaya sebebiyle, farklı açılardan tanımlamalara açık olduğu söylenebilmektedir. Fakat bireyin davranışlarının altında yatan sebepler biyolojik, psikolojik ve de sosyolojik kökenli olmasından dolayı interdisipliner çok yönlü araştırmalara ihtiyaç olduğu bilinmektedir (Koç, 2004, s. 203-228). Yaşlı bireyin toplumsal rol değişimi ve yaşadığı sosyal, fiziksel ve bilişsel gerilemeler, kişiler arası iletişimine yansımaktadır. Birey, öznel deneyimlerinden yola çıkarak anlamlandırdığı nesnelere yönelik anlamı, yeni etkileşimler sonucunda yeniden yapılandırmakta ve bu durum, süreklilik arz eden bir sosyal süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. “Birey, kültürel değerler ile mekânsal bağ kurarak ve diğer bireyler ile etkileşim içerisine girerek sosyal uyumu gerçekleştirebilir. Yaşlı bireyin bu konuda bir çaba göstermemesi, yaşamdan ve sosyal etkileşimden uzaklaşmış bir şekilde davranması yaşlı bireyin sosyal uyum sorunu yaşadığı anlamına gelebilmektedir” (Öztop ve Akkurt, 2016).

Çalışmamızda yapılan gözlemler ve görüşme verileri, huzurevinde kalan yaşlı bireylerin çoğunun, diğer bireylerle etkileşimlerinin olmaması veya sınırlı olması sebebiyle sosyal uyum sorunu yaşadıklarını göstermektedir. Yaşlıların ifadelerinde, ilişki kurmaya yönelik uyum sorununu farklı sebeplere dayandırdıkları da görülmektedir. Bu konuda, daha sık diğerlerinin sağlık durumlarının yetersizliğine vurgu yapan katılımcılar, durumun ilişki kurmaya engel olan en etkili faktör olduğunu dile getirmektedirler.

Huzurevi gibi bakım sağlayan kuruluşlarda yaşlı bireylerin, iletişim şeklinin sözlü olmasının yanında, çoğu zaman sözsüz olabildiği bilinmektedir. İletişim ihtiyacını karşılayan yaşlı birey, daha sosyal ve psikolojik olarak iyi hali yaşarken,

iletişimde doyuma ulaşmayan yaşlı birey; çoğunlukla huzursuzluk, gerginlik, yalnızlık, çaresizlik duygularını yaşamaktadır. Çoğu, iletişim kurarak veya kendi başına bir iletişim biçimi olan sessizlik haline geçerek, iletişimde kalabilmektedir. Yaşlı birey için bazen, sessizlik bile karşılanmamış acil bir ihtiyaç anlamına gelebilmektedir. Örneğin, huzurevinde fiziksel engeli bulunan bir yaşlı bireyin, bakım vereni tarafından günlük bakımında yapılan bir eksikliğe karşılık, çaresizlik hissederek alınganlık yaptığı, gergin davrandığı veya tamamen sessizliğe büründüğü görülebilmektedir. Bir kişi iletişim kurma biçimindeki herhangi bir değişiklik ile, sinirlenmiş, ajite edilmiş, hatta kızginken, aşırı sessiz ve içine kapanık olmaya kadar, bir iletişim biçimi geliştirebilir.

Huzurevindeki yaşlı bireylerin ilişki kurmalarını etkileyen faktörler temasında, iyi hissetmek ve selamlaşma kodları belirlenmiştir.

5.3.1. İyi Hissetmek

Huzurevindeki yaşlıların aralarındaki iletişim biçimlerinin sözlü veya sözsüz olabildiğinden önceki başlıklarda bahsedilmiştir. Sözsüz iletişim, yaşlanan bireylerin kurduğu ilişkilerde en çok başvurdukları iletişim şeklidir. Yaşlı bireyler, huzurevinde ilişki kurarken, gerek fiziki gerekse psikolojik ve bilişsel gerilemelerinden dolayı birbirlerinin davranışlarına yönelik farklı tepkiler verebilmektedirler.

Goffman (s. 76-77)'a göre; dünya genelinde davranışlarla ilgili sağduyuya dayalı fikir aldığımız iki tür performans olduğu söylenebilir: İlki içten, dürüst ve samimi gerçek performanslar, diğeri de düzmece performanslardır. Bir performansın başarısı, büyük ölçüde seyircinin oyuncuların içtenliğine inanabilmeleri anlamına gelmektedir. Yaşlı bireylerin, iletişim doyumu için birbirlerinden beklenti ve istekleri olabilmektedir ve bunları, aralarında ifade etme biçimlerinin değişebildiği görülmektedir.

Huzurevinde kalan yaşlı bireylerin kurdukları ilişkileri ve personelin davranışlarının ilişkilerini nasıl etkilediğini tespit etmek amacıyla katılımcılara; huzurevinde kalanların ve personelin hangi davranışları kendinizi daha iyi

hissetmenizi sağlıyor? Şeklinde iki soru yöneltmiştir. Katılımcılar, sözlü ya da sözsüz olan iletişimle, huzurevinde kalan diğer yaşlılardan ve huzurevi personelinin bekledikleri iyi hissettiren davranışların; dürüstlük, anlayış, sakinlik, güler yüzlülük, sevgi, saygılı olma ve selamlaşma olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcılardan KK2 ve EK2, diğerlerinden bekledikleri güler yüz ve saygının onlar için yeterli olduğunu ve başka bir şey beklemediklerini, ayrıca bu durumun onlarda memnuniyet yaratacağını şu sözlerle aktarmışlardır:

“E güler yüzlü olsunlar, saygılı olsunlar, yeter. Çalışanlarla zaten çok samimiyiz. Öyle hemen ilgilenirler.” (KK.2)

“Çalışanlar için de aynısı. Anladıklarında iyi gelir. Saygı göstermeleri tabi, Allah razı olsun ilgileniyorlar hanımla da. Seviniyorum. Yaşlıyız zaten, çok şey beklemeyiz. Güler yüzlü olsun, bi de biraz konuştular mı, tamam. Başka ne isteyeceiz.” (EK.2)

Huzurevindeki ilişkilerde saygı duymanın önemine değinen katılımcılardan EK4, bunun karşılıklı olması gerektiğini ve güler yüzlü olmanın kişiye rahatlatıcı bir etkisinin olduğunu şu sözlerle aktarmıştır:

“... Birbirlerine saygı duysunlar, mesela ben kimseyi rahatsız etmek istemem, herkese kibar davranmak isterim, herkese karşı iyi olmak isterim. Onların da bana karşı saygılı olmasını isterim. Onlarla güler yüzlü olmak isterim. Hem burada kalanlar hem çalışanlar için karşıdaki insan sana güler yüzlü davranıyorsa rahatlatıcı yani rahatlatıyor. Açık yani sana. Güler yüz iyi hissettiren bir şey surati asık bambaşka bir şey, güler yüz bambaşka bir şey.” (EK.4)

Personelden güler yüz ve tatlı dille samimi iletişim kurmalarını bekleyen EK8 kodlu katılımcı, bunun kendisi için yeterli olduğunu ve ona iyi hissettirdiğini, bu duygunun karşılıklı olduğunu düşündüğünü şu ifadelerle aktarmıştır:

“Şikâyetim yok. Güler yüz, tatlı dil. Bu olsun, ben başka bir şey istemem. Bana o yetiyor. Burada bir tane hemşerim vardı, burada çalışıyordu görevi çıktı gitti, daha ta kapıdan girerken benim güllerim açıyor, nasıl mutlu oluyorum. Sonra bir tane daha var o da aynı, gönüllü çalışıyor hasta bakıcıydı. Yani ne bilim, ben öle bi rahatlıyordum ki, içim açılıyor, ondan da aynısını biliyorum. Güler yüzle hâl hatır sormak başka.” (EK.8)

Huzurevinde kalan bireylerden biri dışında, kafa yapılarının uyuşmadığını düşünerek kimseyle konuşmadığını, ancak personelin davranışlarından memnun olduğunu dile getiren EK2 kodlu katılımcı, diğerlerinden ayırdığı bir kişiyle yaşadığı iletişimsizlik sonucundaki deneyimini, şöyle ifade etmiştir:

“Zaten ben gözlemlerim hepsini. Yaşar Bey’le konuşuyorduk. İlk günden devam etti, ben Yaşar Bey, o İlhan Bey diye. Sonra bir kırgınlık girdi aramıza ben sordum; abi dedi sen konuşmuyordun. Ben de o konuşmuyor zannediyordum. Çok basitmiş yani. Olgun, beyefendi bir adam o da. Personelin hepsinin tüm davranışları iyi. Yani gözümüze içine bakıyorlar bir şey istiyor muyuz diye. O nasıl davranıyorsa, ben de öyle davranıyorum ona. Zaten diyorum ya hangi birimde çalışırsa çalışsın buranın personelini çok sevdim. Nasıl o adamlara karşı tersim, mesela nedir, Yaşar Bey benim babamın oğlu mu değil ama kafama uygun bana göre. Sohbeti var şeyi var. Ama bunlarda o yok.” (EK.2)

Huzurevinde kalan yaşlıların ve huzurevi personelinin hangi davranışlarının onu iyi hissettirdiği sorusuna, diğer yaşlıların sessizlikleri, personelin ise sakinlikleri cevabını veren ve iletişimde sessiz ifadeleri tercih ettiğini düşündüren EK5 kodlu katılımcı, konuya yönelik yaklaşımının sebeplerini yaşadığı deneyimle şu şekilde aktarmıştır:

“Sessizlikleri... Bak hiç kimseden ses gelmiyor, herkes kendi halinde. Oturuyorlar, televizyonlarını izliyorlar. Orda birinci katta engelliler vardır, hem beyinden hem gücünden. Herkesin de huyu bir olmaz çünkü herkes farklıdır. Herkesin birbirine anlayışlı olması lazım, hastadır ağrısı sızısı var. Çalışanlar, artık neden ise gelenek mi budur ve yahut da korku yok ben onu biliyorum, örnek veriyorum ben gözümle gördüm. Tabağımı götürüyorum yemek doldurmak için, oradaki kişi diyor amca gel sen otur ben sana getireyim. Ben de diyorum ki hani rahatsız etmemek için ben götürüyüm, size de bi yardımda bulunayım. Yok. Hoşuma giden onlar. Bir hanımefendiye görüyorum hep yemek veriyorlar, o kadar sakince veriyor izliyorum. Yani hoşuma giden sakinlikleri, sakin dediğim mülayimlikleri. Bi de idarecidirler. Hiçbirinden bana şikâyet hakkı gelmemiş daha.” (EK.5)

Huzurevindeki bazı yaşlıların, fiziksel ya da psikolojik etkenlerden dolayı diğer yaşlılarla olmasa da, bakım veren personelle ilişki kurmayı istediklerini, personelden yaşlıların bulunduğu odaların fiziki şartlarını düzenlemelerini ve bireysel ihtiyaçlarının giderilmesini beklediklerini, ayrıca bunların sağlanması durumunda yaşlıların kendilerini iyi hissettiklerini belirttikleri görülmektedir.

Huzurevinde kalanlarla iletişim kurmadığını ancak personelin ihtiyaçlarını gidermesi ve kendisiyle az da olsa yakınlık kurarak iletişimde olmasını önemseydiğini ifade eden KK4 kodlu katılımcı, görüşlerini şöyle aktarmıştır:

“Diğerleriyle çok münasebetim yok zaten. Çalışanlar da ya bana burayı derli toplu temiz pak yapan, bana iyi davranan, hem yemeğimi hanım hanım getiren hem afiyet olsun diyen, böyleleri de var. Ben severim yavrum, ben herkese hoş davranırım, bana da hoş davranılmasını severim. İnsanız be evladım! Kötülükten kim ne kazandı biz kazancız. Benimle konuşmaları bi hâl hatır sorsunlar, nasılsın iyi misin? Bu kadar ama yok konuşmuyorlar bazıları, arada bir işte.” (KK.4)

Pek az kişi dışında diğerleriyle, sağlık durumları elverişli olmadığı için ilişki kuramadıklarını belirten KK6 ve KK7 kodlu katılımcılar, personelle ilişki kurabildiklerini ve onlardan saygı ve sevgi gördükleri için mutlu olduklarını dile getirmişlerdir. Katılımcıların görüşleri aşağıda verildiği gibidir:

“Buradakilerle pek muhabbetim olamıyor, daha önce dediğim bir iki kişi dışında, hepsi hasta çünkü. Personel de valla hepsi, hepsi iyi davranıyor bana. Konuşuyoruz yani. Yeri geliyor sevgililerini konuşuyoruz, yeri geliyor işte ne bileyim o anki mevzu ne açılırsa. Saygılı, sevgi dolu olmaları pek tabi mutlu eder. Mesela Semra hemşireyi seviyorum, bana kitap bile getirdi. Onun için ben de önce onun kitaplarını bitirdim sonra kendiminkilere geçtim.” (KK.6)

“Dedim ya kalanlarla pek görüşemiyorum ama işte herkes lafını söyleyebilse güzel olurdu. Burada öyle bir şey yok, o burayı silen kadın bile gelir gelmez günaydın der, hemen işini yapar iyi yani, elemanları da iyi maşallah. Şimdi mesela paldır küldür girsinler o hoşuma gitmez ama iyi akşamlar veya günaydın deseler mutlu olurum tabi. İhtiyacım olduğunda çağırdığımda, geliyorum dedikten sonra gelmeleri lazım. O beni mutlu eder. Saygılı olmaları mutlu ediyor.” (KK.7)

Huzurevinde kalanlarla sınırlı da olsa muhabbet ettiğini, ancak daha fazlasının mümkün olmadığını dile getiren KK3 kodlu katılımcı, personelin yaklaşımında gördüğü sevginin onu mutlu ettiğini şu şekilde aktarmıştır:

“Diğerleriyle, hâl hatır sorarsın, iki samimi muhabbet edersin, o kadar işte. Şimdi Allah var çocuklar her istediğini yapıyorlar yani, bi o bir tane tuhaf vardı, o da gitti zaten. Muhabbetleri var, bak resimler bile var, hep koynuma gelip yatıyorlar, seviyorlar beni. Seviyorum çocukları, mutlu oluyorum, iyiler sağ olsunlar.” (KK.3)

Huzurevinde kalan diğer yaşlılarla iletişiminin olmadığını belirtenlerden biri de EK7 kodlu katılımcıdır. Huzurevi personelinin, işini en iyi şekilde yapmasıyla iyi olabileceğini ve onun takdirini kazanacağını, bunun dışında personelin işini düzgün yapmasının, personelin kendisine de faydalı olacağını şu sözlerle dile getirmiştir:

“Saygılı davranması lazım. Saygılı davransa, herkesle iyi görünümlü olur. İşim olmaz zaten bu buradaki adamlarla. Ya çalışanlar işini düzgün yaparsa, o iyidir. İşini layıkıyla yaparsa, kendine faydası var. Benim için, bana ne kadar iyi iş yaparsa onu överim, başka faydası yok.” (EK.7)

Katılımcıların, ruhsal iyilik hallerini belirleyen etkenlerin çoğunlukla, sesli ya da sessiz olarak ifade ettikleri beklentilerinin diğerleri tarafından görülmesi, anlaşılması, içten bir samimiyetle güler yüz ve saygı beklentisi, ilişki kurmanın ilk ve tek şartı olarak algıladıkları selamlaşma davranışının gerçekleştirilmesi olduğu, sahada gözlenmekle beraber, araştırmamızın verilerinde de öne çıkmaktadır. Yaşlılar, onları huzurlu kılan ve iyi hissetmelerini sağlayan davranış kalıplarını kendileri belirlemekte ve diğerlerinden beklentilerini bu yönde açıklamaktadırlar. Ayrıca huzurevindeki yaşlı bireylerin, birbirlerine karşı geliştirdikleri davranışların ve huzurevindeki personelin onlara yönelik davranışlarının, onların iyi hissetmelerine etkisini benzer cevaplarla vermektedirler. Yaşlı bireylerin görüşlerinin, psikolojik ve sağlık durumlarına göre değiştiği görülmektedir. Baybaş'ın (2017, s. 144) huzurevindeki araştırmasında, yaşlanan bireylerin iletişim kurmaya yönelik ihtiyaçlarının azalmadığı hatta bazı durumlarda aksine artabildiği, ayrıca bu durumun yaşanmasında kişinin sosyal, psikolojik ve sağlık durumunun belirleyici bir etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmanın bulguları bu yönüyle çalışmamızın bulgularıyla hem benzerlik göstermekte hem de bazı noktalarda ayrılmaktadır. Çalışmamızın yapıldığı huzurevindeki yaşlı bireylerin ilişki kurma tutumunda, iletişimden çoğunlukla kaçındıkları, yalnızlık ve izolasyonu tercih ettikleri ve bunu sıklıkla vurguladıkları görülmüştür. Huzurevindeki yaşlıların çoğunluğunun iletişim ihtiyacının azaldığı görüşmeler sonucunda belirlenmiştir ve belirtilen çalışmanın bulguları ile çalışmamızın bulguları bu açıdan uyumlu bulunmamıştır. Ancak bireylerin iletişim tutumları yaşamalarındaki sebeplerin yine sosyal, psikolojik ve

sağlık sorunlarından kaynaklı olması çalışma bulgularıyla örtüşen kısım olarak göze çarpmaktadır. Yaşlanan bireylerde sıkça görülen duygudurum değişiklikleri de yaşlıların iletişim ihtiyacı bilgisine ulaşmayı zorlaştırabilmektedir. Sonuç olarak; yaşlanan bireylerin, huzurevi yaşamında sosyal çevrelerini oluşturan diğer yaşlılar ve personelle iyi ilişki kurmalarını etkileyen faktörleri psikolojik, sosyal ve sağlık durumlarına göre değerlendirmek gerektiği anlaşılmaktadır.

Erikson'un Psikososyal Kuramı'na göre; benlik bütünlüğünü sağlayan yaşlılar, genç nesille iletişim halinde olmak ve bilgeliklerini onlarla paylaşmak isterler. Bu istek, samimi ziyaretlerle, danışmanlıkla, gençlere sponsor olmakla, anılarını not tutmak veya mektup yazmakla, bir toplumda liderlik rolünü üstlenmekle gerçekleştirilebilmekte ve yaşlı kişinin yaşam memnuniyeti sağlanmaktadır (Kalkan, 2008). Araştırmamızdaki verilerin sonucunda; katılımcıların, onlara bakım veren personelle iletişim halinde olmak istediğini, selam vermelerinin bile mutlu ettiğini, onlardan sevgi ve saygı gördüklerini, ayrıca onlara yaşam deneyimlerini aktarmanın, iyi hissettirdiğini belirttikleri görülmektedir. Yaşlı bireylerle yakınlık kurmak, bir bakışla iletişimde olmak, kullanılan jest ve mimikler, dokunma gibi sözsüz iletişimde olmak, ilişki kurmalarını etkileyen önemli faktörler olarak görülmektedir. Aynı zamanda onlarla gerçekleştirilen bir muhabbet ya da onlara yöneltilen bir soru ilgilerini artıracak ve ilişki kurmayı pozitif yönde etkileyecek bir ortamı sağlayacaktır. Özellikle profesyonel bakıcılığın bir gerekliliği olarak iletişimde doğru tutumun önemli bir rol oynadığı; ayrıca, profesyonel bir bakıcının, iletişim süreçlerinde bilinçli ve duyarlı olması gerektiği vurgulanmaktadır (MEB, 2014, s. 7-11).

Çalışmanın veri sonuçlarına göre Erikson'un kuramına yaşlı ilişkileri açısından bakıldığında; huzurevindeki yaşlı bireylerin genç nesille anılarını ve tecrübelerini paylaştıklarında yaşam memnuniyetinin sağlandığı yönündeki yaklaşımını desteklediği; ayrıca, yaşlı bireylerin sosyal süreçlerinde edindiği rolleri sürdürmek istedikleri görülmektedir. Bireyler, etkileşimler sonucunda yeni rol ve davranışlara anlamlar yüklemekte ve diğerleriyle o yönde ilişki kurmaktadır. Örneğin, yaşlı

bireyler bakım veren personelden bekledikleri performansı bulduklarında, onları iyi olarak nitelendirmekte ve onlardan memnun olduklarını dile getirmektedirler. Ancak bireyler, personelden beklentileri yönünde karşılık alamadıklarını düşündüklerinde, personelin iyi olmadığını ve onlarla sınırlı ilişkiler kurulması gerektiğini dile getirebilmektedirler. Bu da sonuç itibarıyla bizlere, sosyal etkileşimlerle ortaya çıkan anlam ve sembollerin, kişilerin düşünce ve davranışlarını şekillendirdiğini göstermektedir.

5.3.2. Selamlaşma

“İki kişinin ilişki içinde olduğu hem bireysel hem de toplumsal bir süreç olan iletişim süreci psiko-sosyal bir süreçtir. Bunun nedeni sosyal gerçeklerin kişilerin bireysel yaşamından geçerek şekil alması ve toplumsal sonuçların kökeninde bireysel davranışların yer almasıdır.” (Cüceloğlu, 2000, s. 13). Kişilerin, düşünce ve duygu dünyasının, diğerleriyle olan ilişkilerine etkisi ve bu ilişkiler yoluyla sosyal gerçekliği tanımladıkları, bireysel olarak anlamlandırdıkları sosyal gerçekliğin, toplumsal boyutta yer bulduğu bilinmektedir. İnsanın davranışlarını alışkanlıklar, gereksinimler ya da toplumsal normlar da yönlendirebilmektedir. İnceoğlu (2000, s.79), davranışların, insanın bireysel ihtiyaç ve gereksinimlerinin, inanç ve tutumlarının ya da içinde yaşadığı toplumun kültürel, sosyal durumu ve aile gibi faktörlerin etkileriyle oluştuğunu belirtmektedir.

Toplumun sosyokültürel normlarına göre şekil alan davranışlardan biri de, selamlaşma eylemidir. Selamlaşma, toplumların yaşayışları çerçevesinde gelişen, farklı şekillerde ortaya çıkan bir iletişim şekli olarak bilinmektedir. Bireyler, sosyal yaşamda tanışma ve kaynaşma için, karşılaşma anlarında kendilerine ait selamlaşma biçimlerini kullanmaktadırlar. Ayrıca bireyler, bu selamlaşma biçimleriyle tüm farklılıklarına rağmen birbirlerine yaklaşmakta ve bütünleşmeyi sağlamaktadırlar. Huzurevinde kalan yaşlıların, ilişki kurmalarını etkileyen faktörlerden biri olarak öne çıkan ve katılımcıların önemle üzerinde durduğu selamlaşmanın, bireylerin kendilerini iyi hissetmelerini ve diğerleriyle ilişkilerinin gelişmesini sağlayan önemli

bir davranış şekli olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların selamlaşmayı öne çıkaran ifadeleri şu şekildedir:

“...Bir hâl hatır sormaları, selamları, bunlar mutlu eder beni.” (KK.1)

“Ben isterim ki insanlar birbirine selam versin, güler yüzlü olsun, anlayışlı olsun, saygılı olsun, sempatik olsun, kibar olsun.” (KK.4)

Huzurevindeki personel ile her zaman selamlaştığını ve personelin saygılı olduğunu dile getiren katılımcı KK7, selamlaşmanın, muhabbeti açan bir unsur olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Buradaki çocuklar saygılı canım, selam verirler; merhaba, günaydın, iyi akşamlar der mutlaka gelince. Aile terbiyesi almışlar belli. Valla sevdim ben. Ben de selam veririm tabi, mutlu olurum. Selamlaşmak güzeldir. Muhabbeti açar yeri geldiğinde yavrum.” (KK.7)

Diğer yaşlılarla sadece selamlaşabildiklerini, selamlaşma eyleminin dışında bir sohbetin mümkün olmadığını belirten EK8 ve EK5 kodlu katılımcılar, diğerleriyle iletişimlerinin sadece selamlaşmadan ibaret olduğunu şu ifadelerle aktarmışlardır:

“... Mesela biri geliyor yanından geçiyor hiç sessiz sedasız işini yapıp gidiyor. Selam veriyor, o içinden gelen bir şey, insanın içinde olan bir şey o. Çay muhabbeti yaparız, çok hoşuma gider. Ama burada o insanlar çok yok. Oturup da sürekli muhabbet edeceğim insanlarım yok. Selam selam, merhaba merhaba.” (EK.8)

“Herkesle konuşurum selam veririm ama çok fazla muhabbet etmem. Selam veririm ayaküstü hâl hatır bazen o kadar, merhaba merhaba.” (EK.5)

Bazı katılımcılar, selam vermenin toplumsal bir kültür olduğunu, selam verilince alınması gerektiğini ve aynı çatı altında bulunulduğu için selam vermenin zorunlu olduğuna dikkat çekmişlerdir. Ancak, bazı yaşlıların selam vermekten kaçındığını, bu yüzden karşılaştıkları insanların tavırlarına göre selam verme eylemini gerçekleştirdiklerini KK6 ve EK1 kodlu katılımcılar, şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Tabi ki selam, selamlaşmak gereklidir, toplumumuzda bir kültürdür. Öyle büyüdük hepimiz. Mesela ben aşağı inerken karşılaştığım, hasta olmayan, anlayan insanlara selam vermeye çalışıyorum

ama yüzlerine bakıyorum önce. Çünkü bazıları vermek istemiyor. Bir şey diyemiyorsun, o da o kadar biliyor. Çalışanlarla selamlaşırız ama. Konuşur onlar.” (KK.6)

“Ben konuşurum selam veririm, kimseyle sorun yapmam. Selam verince, selam almak isterim. Kimisi var vermez. Bir daha vermem. Konuşursa konuşurum ama.” (EK.1)

Diğerleriyle aynı çatı altında ve sürekli etkileşimde oldukları için selam vermenin gerekli, aynı zamanda mecburi bir iletişim olduğunu düşünen EK4 kodlu katılımcı, iletişimin karşılıklı olması gerektiğini ve bazı insanların bu eylemi tek taraflı düşündüğünü şu ifadelerle aktarmıştır:

“Aslında mecbursun görmeye sonuçta aynı çatı altında yaşıyorsun. Ne olursa olsun, adam karşına çıkıyor. Adam sana selam vermiyor, senden selam bekliyor. Konuşmuyor ama senden konuşmanı bekliyor. Nasıl olur bu diyalog. Şöyle oturuyorsun adam geliyor sana hiç selam vermiyor, o yüzden sen de ona vermiyorsun. Ama bakıyor selam verecek mi diye, e sen selam vermiyorsun ki kardeşim bizde verelim. Anladın mı yani?” (EK.4)

Bir ortama girildiğinde selam vermenin, gerekli ve sosyal yaşamın içinde olan bir eylem olduğunu, ayrıca selamlaşmanın medeni insanların iletişim şekli olduğunu dile getiren EK3 kodlu katılımcı, sosyokültürel açıdan büyüklere selam vermenin, saygı unsuru olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, kendisine selamın verilmemiş olmasını, saygı gösterilmeye layık görülmediği düşüncesiyle değerlendirmiştir. Katılımcı, konu hakkındaki görüş ve deneyimlerini şu ifadelerle aktarmıştır:

“Orda oturuyorduk ya işte yanımıza geldiler hani, bi selam verir adam ya. O tekerlekli sandalyedekini getiren kişi burada çalışan şoför. Şimdi ben ondan 10-15 yaş büyüğüm yani. Belki de 20-25 yaş büyük. Çok önemli bu. İletişimin başlangıcıdır bu. İşte merhaba dersin, günaydın dersin, tüneydin dersin. Bunların olması gerekir. O zaman söyleyecek bir şey bulamadığımdan ben de susuyorum. Sosyal yaşam böyle bir şeydir. Medeni insanların iletişim şekli bu. Karşılaştıkları zaman birbirlerine selam vermelidirler. O zaman beni selam vermeye layık görmüyorlarsa e niye ben konuşayım. Niye canım sıkılsın, zaten canım sıkılmış selam vermediği için. Meral Hanım var işte, onunla konuşuyoruz. Öğretmen bir kadın iletişim kurmasını bilen bir kadın, selam vermeyi, hâl hatır sormayı bilen biri.” (EK.3)

Selam vermenin önemine değinen katılımcı EK9, selamlaştığını ancak bazı yaşlıların selam vermek istemediğini, yaşlıların bunu önemsemeleri gereken yaşta

olduklarını belirterek, yaşlılıkta bireylerin yaşam deneyimleriyle hareket etmeleri gerektiğine dikkat çekmektedir. Huzurevindeki yaşlıların, selam vermek istememe nedenini anlamadığını dile getiren katılımcı, görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“Selam verirler, ben de selamlaşırım, bazıları vermek istemez belli, ben selam veririm ama hoşuma da gitmez bi yandan selam vermemesi. Anlamıyorum ki neden selamlaşmaz bu insanlar, hepsi de yaşını almış insanlar. Bunu bilmeleri lazım.” (EK.9)

Selam vermenin yaşlı birey için sosyokültürel bir değer ve anlam taşıdığı, diğerleriyle ilişki kurmada iletişimin başlangıcı, önemsenmenin, saygı ve değer görmenin anlamı olduğu, ayrıca bireyin görünür olma beklentisini karşıladığı, katılımcıların verdiği cevaplardan anlaşılmaktadır. Katılımcılar, birbirleriyle yakın ilişki kurmak isteseler de istemeseler de, kurum içinde karşılaştıklarında birbirlerine selam vermeleri gerektiğinin önemine değinmektedirler. Bazı katılımcılar, selam vermek istese de karşıdakinden karşılık almadığında selam vermediğini ya da selam verse bile karşılık alamadıkları için vazgeçtiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcıların bazıları, selamlaşmanın, kültürün bir gereği olduğunu ve toplum normlarına göre bunun zaten bilinmesi ve gereğinin yapılması gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir.

Selamlaşmanın, bireylerin iyi hissetmeleri üzerinde de olumlu etkiler yarattığı (Yılmaz, 2012), sevginin yanı sıra, çevremizdeki insanlara saygı göstermenin ilk adımının da selamlaşma olduğu ifade edilmektedir. Çalışmamızda dikkat çeken noktalardan biri de, katılımcıların ilişki kurmalarını etkileyen faktörleri belirlerken, hem iyi hissetmek hem de selamlaşma konusunda, saygı ifadesini sıklıkla kullanmalarındır. Yaşlı bireylerin, saygı gördüklerinde iyi hissettiklerini ve selamlaşmanın arka planında bireye saygının olduğunu bilmeleri bizlere, ilişki kurmada toplumsal olarak bu gerçekliğin var olduğunu düşündürmektedir. Zira, Türk toplumunun geleneklerinde yaşlının, saygı unsuru olarak görüldüğü bilinmektedir. Toplumun, belirli normlar ve davranışlar üzerinden açıkladığı bu gelenek çerçevesinde, yaşlı bireylerin duygu ve düşünceleriyle kalıplaşmış bir tavıra sahip olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bu konuda örnek vermek gerekirse;

çalışmamızdaki EK3 nolu katılımcı, selamlaşma konusunda “...Şimdi ben ondan 10-15 yaş büyüğüm yani. Belki de 20-25 yaş büyük. Çok önemli bu. İletişimin başlangıcıdır bu. ...zaten canım sıkılmış selam vermediği için.” ifadelerini kullanarak, huzurevindeki bir personelle yaşadığı deneyimi aktarmıştır. Katılımcının demografik bilgilerine bakıldığında, 72 yaşında olduğu görülmektedir. Geleneksel toplum yapısından gelen yaşlı bireylerin, modernleşmeyle birlikte değişen yaşlı algısını, yaş ölçütü üzerinden yine geleneksel bakış açısıyla değerlendirdikleri anlaşılmaktadır. “Yaşın selamlaşma üzerine etkisi ise daha çok Türklerin görgü ve ahlak kuralları ile ilişkilidir. Çünkü Türk geleneklerine göre her zaman küçüğün büyüğe saygı göstermesi gerekmektedir. Selam vermenin de muhataba bir saygı ifadesi olduğunu düşünürsek, Türk toplumunda küçüğün büyüğe daha önce selam vermesi lazım gelir.” (Kalkan, 2012, s. 198). Çalışmamızda katılımcıların, diğerlerinden beklediği ve EK3 kodlu katılımcının, büyük olarak küçüğünden beklediği selam verme eyleminin, toplumsal kültürle açıklanabileceği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, bu konuda belirtilen çalışmanın bulguları ile çalışmamızdan alınan bulgular benzerlik göstermektedir.

Selamlaşma ve tanışma eylemleri, anlamların ortaya çıkmasında, önemli etkileşim unsurlarını da içerisine almaktadır. Çünkü, sosyolojik bir analiz için geniş bir perspektif sunan bu tür farklı etkileşim biçimleri, ortak sembolleri ve anlamları ortaya çıkarmanın yanında, farklı toplumsal yapılardaki etkileşim biçimlerini de değerlendirmemize olanak sunar.

Literatürde, selamlaşma konusunda yapılan araştırmaların sonuçlarıyla uyumlu olan bu çalışmanın veri sonuçlarına göre; yaşlanan bireylerin iletişim süreçlerinin, diğer insanlara göre daha değişken yapıda olduğu ve iletişimlerinin bireysel anlamlı kalıplara göre devam ettirildiği görülmektedir.

Kalınkara (2014), sembolik etkileşimcilikte, öne çıkan kavramlardan birinin anlam olduğunu ve sembollerin ortak anlamının, birlikte yaşamın varlığı ve bireylerin, birbirlerinin farkında olarak yaşamalarının sonucunda geliştiğini ifade

etmektedir. Bu durumun, iletişimin kolay kurulmasını ve bireylerin birbirlerini anlamalarını sağladığı, ayrıca bu şekilde bireylerin, birbirleriyle etkileşime girmeleri sonucunda anlamı inşa ettikleri ifade edilmektedir. Blumer (1969), eylemlerin, karşılıklı ve başkalarının eylemlerini açıklamanın veya tanımlamanın sonucu ve bu şekilde yapılandırılmış bir davranış biçimi olduğunu belirtmektedir. Bir kişinin tepkisinin, başka bir kişinin davranışına doğrudan verilen bir tepki değil, o davranışa yüklenen anlama dayalı bir tepki olduğunu öne sürmektedir. Dolayısıyla, sembolik etkileşimcilik bağlamında ve araştırmanın veri sonuçlarına göre; huzurevinde kalan yaşlı bireylerin ilişki kurmalarını etkileyen faktörlerde, bireylerin aralarındaki etkileşim sonucunda inşa edilen anlama yönelik selamlaşma ve iyi hissetmek gibi kavramları önemli bulduğu görülmektedir. Aynı zamanda her etkileşim, her birey için aynı ölçüde değerli olmamaktadır. Zira yaşlı bireyler için iyi hissetme faktörü, bu noktada daha anlamlı olabilmektedir. Değer verilen ve önemli bulunan bireylerle olan etkileşimin, anlamın inşası açısından daha fazla etki yarattığı söylenebilmektedir. Etkileşimin en önemli boyutunu, yakınımızda bulunan, bizim için önem taşıyan insanlarla gerçekleştirdiğimiz ilişkiler oluşturur. Gündelik hayat içerisinde en fazla iletişim içerisine girdiğimiz, yüz yüze ilişkiler içerisinde bulunduğumuz bireylerin, benliğimiz hakkındaki düşüncelerini daha fazla önemseriz (Gökulu, 2019, s. 188).

5.4. Huzurevindeki Yaşlı Bireylerin Çatışma Haline Bakışı

Huzurevindeki yaşlı bireylerin aralarında kurdukları ilişkiler, her zaman bir bütünleşme yoluyla gerçekleşmemiş, bazen aralarında çatışmalar da görülmüştür. “Toplum, temelde rekabet eden grup ya da çıkarların meydana getirdiği bir sistemdir. Çatışma olgusu rastgele ortaya çıkmaz, toplumsal etkileşimler sürecinde belli koşullar çerçevesinde oluşur. Sınırlı kaynakların, sınırsız istek ve ihtiyaçları karşılayamaması nedeniyle rekabet ve çatışmayı doğurmaktadır.” (Kızılçelik, 1994, s. 406). Yaşlılar, huzurevinde kendi evleri gibi benimsedikleri odalarını, huzurevinin fiziki şartlarından dolayı arkadaşlarıyla paylaşmak zorunda kaldıkları için çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar.

Katılımcılardan elde edilen veriler sonucunda, huzurevindeki yaşlı bireylerin çatışma haline bakışı teması içerisinde öne çıkan kodlar şunlardır: Binanın etkisi ve yaşlının gözüyle personelin yaklaşımı.

5.4.1. Binanın Etkisi

Huzurevindeki yaşlı bireylerin, huzurevinin fiziksel özelliklerini nasıl değerlendirdiklerini tespit etmek amacıyla katılımcılara; huzurevinde kalanlarla çatışma yaşamınızda binanın etkisi var mı? Sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar, binanın fiziki özelliklerini değerlendirmenin yanı sıra, bazen aralarındaki iletişimsizlik, bazen yalnız kalma isteği, bazen de sağlık durumu farklılıklarından dolayı, oda arkadaşlarıyla çatışma yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Odadaki bireylerin, çeşitli sebeplerle anlaşımadıkları için aralarında çatışma yaşandığını ve odanın, kişi sayısı artınca küçüldüğünü belirten KK1 ve KK3 kodlu katılımcılar, görüşlerini şu ifadelerle aktarmışlardır:

“Aslında çok küçük bir bina değil ama odada birbirine uygun olmayan yani karakterimiz farklı olabiliyor, kafalarımız uymadığı için geçinemiyoruz. Anlaşımadığımız çok şey oluyor, oda dar geliyor. Odalar sayı artınca küçülüyor.” (KK.1)

“Hayır, alakası yok bence. Aslında kişi çoğalınca dar geliyor bence yoksa küçük değil bina.” (KK.3)

Binanın bireylerin çatışma yaşamalarına bir etkisinin olmadığını belirten EK2 kodlu katılımcı, çatışmaların kişilerin kendilerinden kaynaklandığını ve huzurevinde tüm ihtiyaçlarının karşılanmasına rağmen bireyin bunun farkında olmadığını şu ifadelerle aktarmıştır:

“Hiç sanmıyorum, Kendi rahatsızlıkları onların. Yani istiyorlar ki her şey onların istediği gibi olsun. Düşünmüyorlar ki, senin evinde her gün çay kahve mi yapılıyordu? Meyve mi veriyorlar, elbisen her gün ütüleniyor mu, her istediğin oluyor muydu? Bizde ayrı ayrı yapıyor çocuk burada. Zaten öyle bir düzen olsa evinde, seni buraya göndermezler.” (EK.2)

Odadaki arkadaşlarının sağlık durumlarının ilişki kurmak için yetersiz olduğunu, onlardan memnun olmadığını ve bu durumun aralarında çatışma yarattığını dile

getiren KK4 kodlu katılımcı, oda arkadaşının kendisine uygun olması durumunda iletişim kurabileceğini şu ifadelerle aktarmıştır:

“Yok kızım binadan odadan ne olacak iyi o, ben buradakilerden memnun değilim, yanıma gelenlerden. Veriyorlar, akli yetmeyen yanıma anlaşıyoruz, dengimi verseler ya iki laf etsek, orda çatışıyoruz işte.” (KK.4)

KK2 ve KK6 katılımcılar da, bireylerin çatışma yaşamalarında binanın etkisinin olmadığını, çatışmanın kişilerin tutum ve davranışlarından kaynaklandığını şu ifadelerle dile getirmişlerdir:

“Yok bina ile alakası yok, kişinin kendisi ile alakalı, benim yaşadığım onunla alakalıydı mesela. Binada bir şey yok yani yeterli, iyi.” (KK.2)

“Hayır yok bence, binada bir sorun yok, kişilerin kendi sorunu var.” (KK.6)

Bina konusunda diğerleriyle aynı görüşte olan bir diğer katılımcı EK3, binada herkesin ihtiyaçlarının karşılandığını ve bunun yeterli olduğunu, kişinin kendisinden kaynaklanan uyumsuzluğu, kendi evinde bile olsa yaşayabileceğini belirtmiştir. Katılımcı görüşlerini şu şekilde aktarmıştır:

“Yok Sanmıyorum. Herkesin yatağı var odası var kaldığı, yemekler güzel, üstü başı yıkıyor, üstler tertemiz, başka ne yapılabilir ki. E evde de aynı şeyi yaşıyordur adam, buradaki olumsuzluğu yaşıyorsa, evde de aynı olayı yaşıyordur.” (EK.3)

Binanın geniş ve rahat olduğunu dile getiren EK4 nolu katılımcı, huzurevinin dışına çıkışın yasak olmasının kendisi için sorun olduğunu şu ifadelerle dile getirmiştir:

“Ya bina baya geniş ee rahat bahçesi de rahat, tek sorun dışarıya çıkışın yasak olması. Bir de gece mesela gelmiş bağılıyor adam orda, canım sıkılıyor aşağı inmek istiyorum bana diyor ki yasak inmek. Ya dışarı çıkmak oturmak isterim.” (EK.4)

Binanın çatışmaya etkisini, çıkarılan gürültüler üzerinden binanın yapısının şekli ve yapı malzemeleriyle açıklayan EK5 kodlu katılımcı, kişilerin bilerek gürültü yapmadıklarını, gürültünün binanın yapısından kaynaklı olduğunu şu görüşleriyle ifade etmiştir:

“Hayır. Şimdi binanın etkisi nasıldır anlatayım. Bina, tuğla ve yahut da piriket ve de kerpiç olan evlerden pek fazla ses çıkıyor. Anlatabildim mi. E şimdi aşağıda ve yahut yanda konuştuklarında yankı yapıyor çok ses çıkıyor, yani onlar mecburi oluyor. Yani bilerek değil, rahatsızlıktan değil, binadan malzemedен, yankıdandır. Bazıları bilmiyor; vay bu bağırtıyor diyor, yok yankı yapıyor asıl.” (EK.5)

Yaşlı bireyler genellikle, aralarında yaşadıkları çatışmalarda binanın etkisinin olmadığını, daha çok kişiler arasındaki olumsuz ilişkilerin çatışma yaşamada etkili olduğunu belirtmektedirler. Katılımcılardan bazıları, odaların küçük olduğunu belirtse de, bunun fiziki olarak küçük olmasından ziyade, odadaki birey sayısının artışıdan dolayı küçük görünüp, yetersiz olabildiğini düşünmektedirler. Bazı katılımcılar ise; odanın geniş veya darlığını belirleyen sebepleri, insanların aynı mekan içerisindeki uyumsuzluğu, birbirini anlayamaması ya da oda arkadaşlarıyla sağlık durumlarının farklı olmasından kaynaklı olarak iletişim problemi yaşamaları olarak belirtmişlerdir.

5.4.2. Yaşlının Gözüyle Personelin Yaklaşımı

Araştırmanın bu bölümüne dek, huzurevinde kalan yaşlı bireylerin aralarında kurdukları ilişkilere yönelik veriler değerlendirilmiştir. Bu bölümde ise bireylerin, huzurevi personelinin yaklaşımlarına bakış açılarının nasıl olduğunu belirlemek amacıyla; huzurevinde kalanlarla çatışma yaşadığınızda çalışanlar nasıl davranmaktadır? sorusuna verdikleri yanıtlar bulunmaktadır. Huzurevinde kalan yaşlı bireyler, personelin davranışlarına dair görüşlerini şu şekilde aktarmışlardır:

Katılımcılardan KK1 ve EK2, huzurevinde kalan bireylerin aralarında çatışma yaşandığında, personelin uzlaşma sağlanması için onlara telkinde bulunduğunu, sorunun yönetime aktarılmasını ve çözüm mercinin sonuç itibarıyla yine onlar olduğunu belirttiklerini şu ifadelerle aktarmışlardır:

“Bir şey olmuyor etkileri. Biz kaç kez gittik odalarına bir şey olmadı, geçip gidin dediler bize. Bize sabredin diyorlar. Biz de sesimizi çıkaramıyoruz. Belki de başka çözümü olmadığı için bizi gönderiyorlar.” (KK.1)

“Sorunu gelip anlat bize diyorlar, beraber çözelim diyorlar. Şey diyorlar, İlhan abi orada herhangi bir şey tartışma, tartışırsan da önce bize gel. Bak şu şöyle yapıyor de, biz çaresini buluruz diyorlar. Ben de tamam diyorum. Allah'a şükür öyle bir şey olmadı bir olaydan başka.” (EK.2)

Personelin huzurevine geldikleri zamanlarda onlara daha çok ilgi gösterdiğini ancak, daha sonra ilginin biraz azaldığını belirten EK1 kodlu katılımcı, bu konudaki düşüncesini şöyle aktarmıştır:

“Bir şey demiyorlar geçinin diyorlar. Başlarda çok iyiydi biliyon mu geldiğimizde, ooo hepsi benle hanımın gözünün içine bakıyordu, ilgileniyordu. Yine ilgileniyorlar da eskisi gibi değil.” (EK.1)

Personelin, yaşlı bakımında her zaman toleranslı davrandığını ancak bazen herkese yetişemeyeceğini veya her durumda olumlu davranamayacağını, sosyal yaşamlarındaki imkansızlıklarının onların huzurevindeki davranışlarına etki edebileceğini, bu yüzden personele anlayış gösterilmesi gerektiğini belirten EK3 kodlu katılımcı görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“İşte aslında biliyor musun bunlar beni aşan şeyler, neden? Buradaki çalışan insanlarda problem olabiliyor. Çünkü onlar da rahatsız olabiliyorlar, sosyal yaşamın içinde edinilen imkana sahip değiller. Herkese böyle güzel davranmasını bekliyorsun. Onlar da olumlu davranıyorlar. Hastanın yaptıklarına bakıyorsun, onların yaptıklarını normal karşılamak lazım. Kimse mükemmel değil, bunlar her yerde olabilecek şeyler. Yaşlıların bulunduğu yerde mutlaka bir şey çıkar yani. Ama burada genelde bakıcılar falan hastalara toleranslı davranıyorlar çok.” (EK.3)

Bazı katılımcılar, çatışma durumunda personelin yaklaşımının olumlu ve çözümçül olduğunu, iş yoğunluğuna rağmen müdahalenin hemen yapıldığını ve bu durumdan memnun olduklarını belirtmektedirler. Katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“Çözüm bulurlar genelde gördüğüm kadarıyla. Benim yaşadığım bir mevzuda işte o hanımı aldılar başka yere götürdüler. İlgilendiler, çözümü böyle buldular.” (KK.2)

“İyi davranıyorlar. Çözüyorlar sorunu, iyiler yani. Başka n'apacaklar, o kadar işin arasında bi de onla mı uğraşırlar?” (EK.6)

Yaşlıların çatışma yaşandığında, her personelin yaklaşımının farklı olduğunu ve o durumda, sorun yaşanmaması için personelin yaşlıları sürekli takip ettiğini ve bunu iyi bir şey olarak gördüğünü EK7 kodlu katılımcı şu şekilde dile getirmiştir.

“Bazıları olumlu bazıları olumsuz görüyor. Bazı kişiler genelde anında müdahale ediyor. O odaya bakıyor devamlı, gözlüyor sorun çıkar mı diye. İyi o.” (EK.7)

Personel tarafından kendisine karşı ayrıcalıklı davranıldığını, diğer yaşlıların çoğunun hasta ve ihtiyaçlarının fazla olmasından dolayı, personelin iyi olmasına rağmen herkese yetişemeyerek zorlanabildiğini belirten KK6 kodlu katılımcı, görüşlerini şu şekilde aktarmaktadır:

“Bana özel davranıldığını hissediyorum, açıkçası. Valla şimdi buradakiler normal insanlar olmadığı için açıkçası, gözüktüyor zaten. Şimdi bunlara normal dersek Allah çarpar. Şimdi biri bağıyor anne diyor, burada çalışanlar anne rolünü alıyorlar, abla diyor abla rolünü alıyorlar. Gerçekten iyi davranıyorlar. İnsancıl davranıyorlar. Yani kolay bir şey değil. Üstelik onların yaptığı iş de kolay değil. Bunca yatalak, akli başında olmayan insan var. Üstünü başını parçalayanlar...” (KK.6)

Sinirlendiği zaman bağırdığını ve çatışma yaşadığında, kişiye karşı kendisine verilen tepkinin verilmeyip tek taraflı uyarının yapıldığını ve buna üzüldüğünü dile getiren EK8 kodlu katılımcı, görüşlerini şöyle aktarmıştır:

“Şimdi ben sinirlendiğim zaman bağırarak zorunda kalıyorum. Böle bir şey var; bana sus diyorlar ona hiçbir şey demiyorlar. Benim kafamda üzülen burası. Niye ötekine de bak sen çok konuştun rahatsız ediyon milleti sen sesini çıkarma demiyorlar ona. Buradan rahatsızlık görüyorum, başka bir şey yok yani.” (EK.8)

Personelin, huzurevinde ağır hastaların olması ve iş yükünün fazla olması nedeniyle herkese anında yetişemediğini, ancak uyumlu davrandığını KK7 kodlu katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

“Birkaç kişi bağıyor mesela, dedik ya biri bağırdı itfaiye diye susamış bağıyor, bunlar da hemen hoppadana gelemiyorlar. Alt alıyorlar bu kadar kişinin altını alıyorlar bilmem napıyorlar. Bunlar bağırır da geliyoruz bilmem ne teyze diyorlar geliyorlar. Kızlar uyumlu geçimli. Benim fikrim...” (KK.7)

EK9 kodlu katılımcı ise; kişiler arasında yaşanan çatışma durumlarında personelin onlara olumlu ve anlayışla yaklaştığını ve kişilere arabuluculuk yaptıklarını şöyle aktarmıştır:

“Burası mı, burada hepsi iyi niyetli. Olumlu davranıyorlar. Mesela kavga ettiğini farz edelim burada birinin, onlar arabuluculuk yapıyorlar, konuşturuyorlar birbirine dargın bırakmıyorlar, barıştırıyorlar. Yani iyi gözle bakıyorlar, hepsi iyi niyetlidir.” (EK.9)

Görüşmeler değerlendirildiğinde bazı katılımcılara göre; aralarında meydana gelen çatışma durumuna karşı, bazı personellerin davranışları olumlu, bazı personellerin davranışları da olumsuz yöndedir. Olumsuz yönde görüş bildiren bazı katılımcıların, sağlık ve psikolojik durumlarının değişken olduğu gözlenmekle beraber, personelin her durumda olumlu ve iyi olması gerektiğini, bunun onların görevi olduğunu ve kusursuz olmaları gerektiğini belirttikleri görülmektedir. Ayrıca bu yönde görüş bildiren katılımcıların personelle olan ilişkilerinin, ihtiyaçlarının giderildiği ölçüde geliştiği gözlenmiştir. Bu, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarının farkında olmayan katılımcıların aksine, ihtiyacın farkında olan ve personelle iletişim kurmaya önem veren, personelin yaklaşımlarını olumlu karşılayan katılımcıların eğitim veya sosyo-ekonomik seviyelerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. İki değişkenin birbiriyle ilişkili olabileceği ve kişilerin geçmiş yaşam deneyimlerinin, beklentileri üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir. İlişki kurmanın, bir ihtiyaç olduğunun farkında olan ve bu ihtiyaca yönelik beklentisi olan katılımcıların, başarılı yaşanmaya çalışan bireyler olduğu göze çarpmaktadır.

Katılımcıların, personele yönelik görüşlerinde, genel bir memnuniyetin söz konusu olduğu görülmektedir. Ancak bazı katılımcıların, görüşlerinin her personel için geçerli olmadığını da ifade ettikleri görülmüştür. Katılımcılar çoğunlukla, diğer bireylerin hastalık durumlarından dolayı, personelin sorumluluğunun fazla olduğu ve herşeye rağmen iyi oldukları yönünde görüş bildirmişlerdir. Personelin çatışma halinde gösterdiği davranışların, katılımcıların çoğu tarafından çözümcul bulunduğu anlaşılmaktadır.

5.5. Huzurevinde Kalan Yaşlının Kişisel Alan Tercihi

Huzurevi, yaş alan bireylerin fiziksel, ruhsal, ekonomik ya da sosyal yoksunluklarından dolayı yalnız yaşayamaması, ilgilenecek bir ailesinin ve yakınının olmaması durumunda yaşlı bireylere toplu bakım şeklinde hizmet veren, yeme, içme, barınma ve sosyal yaşam sağlayan yatılı kurumdur. Çalışmanın huzurevi başlıklı kısmında huzurevlerinin yönetmelikteki fiziki şartlarına ayrıntılı yer verilmiştir. Burada kısaca değinmemiz gerekirse; kurumda, yaşlı bireyler için gerekli olan tüm fiziki şartlar, huzurevi yönetmeliklerine göre düzenlenmekte ve yasalarla güvence altına alınmaktadır.

Huzurevlerinde kalan yaşlıların, kendi evlerindeki gibi bir düzen ve konforu bulma arayışı süreklilik arz etmektedir. “Kişi aidiyet duygusunu yitirdiğinde bulunduğu mekânlarla duygusal bir bağ kuramaz, bu mekânlara kendisinden bir iz bırakamaz, diğer bir deyişle kişiselleştiremez, dolayısıyla kişisel bellek ve mekân arasında geçmişten geleceğe sürekli bir ilişki kurabilmek neredeyse olanaksızlaşır.” (Tunçok, 2010). Yaşlının bakımı gibi genellikle yaşlının edilgen olduğu durumlar sebebiyle, yaşlının evinden, alıştığı ortamdaki, kendi isteği dışında ayrılması belki bakım ile ilgi sorunlarını çözecektir fakat yaşlının yaşamından memnun olmasını sağlayamayacaktır. Yaşlı zorunluluk olarak tercih ettiği kurumsal bakımda evine özlem duyarak günlerini geçirecektir (Tufan, 2003, s. 135). Yaşlı bireylerin, anılarına özlem duyarak yaşaması ve geçmişle sürekli bir benzerlik arayışı, huzurevi yaşamına ve sosyal ilişkilerine yansımaktadır. Yaşlı bireylerin, etkileşimde bulundukları mekan veya kişilere yönelik geliştirdikleri anlam, ilişki biçimlerini belirlemektedir. Örneğin, yaşlı bireyler uyum sorunu yaşadıklarında, edinimlerine dair algılarıyla hareket etmektedirler. Yaşlıların, odalarına yönelik tercih haklarını, sosyokültürel ya da psikolojik bağlamda, bireysel ve toplumsal açıdan edindikleri deneyimlerle açıklamaktadırlar.

Huzurevindeki yaşlı bireylerin, huzurevinin fiziksel özelliklerini nasıl değerlendirdiklerini tespit etmek amacıyla bir takım sorular yöneltilmiştir. Katılımcılardan elde edilen verilere göre, huzurevinde kalan yaşlının kişisel alan tercihi teması içerisinde yer alan kodlar şunlardır: Oda düzeni, değişim tercihi.

5.5.1. Oda Düzeni

Huzurevindeki fiziki olanaklar, yaşlıların sağlık ve sosyal koşullarına göre sağlansa da, yaşlı bireyler kendi ev ortamındaki fiziki şartları aramakta veya diğer yaşlılarla yaşadıkları iletişim ve ilişki problemlerinden dolayı, bulundukları ortamın fiziki şartlarını olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirmektedirler. Bu açıdan görüşmecilere odanızın düzeni sizi rahatsız ediyor mu? (Darlık/genişlik) sorusunu sordüğümüzda; katılımcıların çoğu oda düzeninden memnun olduklarını dile getirmiştir. Bir katılımcı biraz memnun olduğunu, bir katılımcı ise, oda arkadaşının sağlık durumundan dolayı odada kontrolü sağlayamadığını ve bu yüzden memnun olmadığını ifade etmiştir.

Bazı katılımcılar, memnun olduklarını ve herhangi bir rahatsızlık duymadıklarını şu şekilde aktarmışlardır:

“Yok ya öyle bir rahatsızlığım yok yahu, gayet iyi normal boyutta odalar. Öyle bir rahatsızlık söz konusu değil. Memnunum.” (EK.3)

“Memnunum, yok oda güzel ne yapacaksın yeter bu kadar.” (KK.4)

“Yok hiç rahatsız etmedi, rahat ve ferahtır. Huzurludur.” (EK.5)

Oda değişiminin huzurevi ile yaşlı bakım bölümü arasında yapıldığını belirten EK1 kodlu katılımcı, huzurevinin fiziki şartları ve amacının farkında olarak, bunun gerekli bir şey olduğunu şöyle dile getirmiştir:

“Yok hepsi bol, hepsi geniş de işte, ağır hasta gelince oraya onu alıyorlar, bizi yukarı çıkarıyorlar. Ondan değişiyor hep.” (EK.1)

Oda arkadaşının sağlık durumundan dolayı odasında istediği gibi hareket edemediğini ve bazen yalnız kalmak istediğini KK1 kodlu katılımcı, şöyle aktarmıştır:

“Bazen dediğim gibi kendi başıma kalmak istiyorum ama odada başka biri olunca olmuyor, oda yetmiyor dar geliyor, odamı havalandırmak isterim sürekli açamam. Çünkü oda arkadaşım hep

hasta modunda dedim ya. Ben de gülsuyu kolonya sıkıyorum mis gibi kokuyor ama havalandıramıyorum.” (KK.1)

Odasının balkon manzarası olmadığını ve kendisinden daha yaşlı insanların olmasının bazen sorun olduğunu belirten EK4 kodlu katılımcı, odasının sorun olmadığını aslında oda arkadaşından dolayı böyle düşündüğünü şu şekilde dile getirmiştir:

“Valla önünde balkon vardı manzaralıydı, burası hiç iyi değil ya. Yaşlılar var yaşlılar, adam kalkıyor gece bi gürültü duysa iki saat konuşuyor 78 yaşında Parkinson hastası. Her gün bana diyor ki, herkesin odasında televizyon var bizim odada yok diyor. Her gün kafamın etini yiyor. Bizim odada televizyon yok herkesin odasında varmış. Bu yüzden dar oda bana. Yoksa geniş hepsi odaların.” (EK.4)

Huzurevinin belirli şartlara sahip olduğunu ve bu durumda yaşlının her zaman her şeyi istediğı gibi yapamayacağını, ayrıca şartlara dayanmak zorunda olduğunu mecburiyet bağlamında dile getiren KK6 kodlu katılımcı, görüşlerini şöyle belirtmiştir:

“Buranın şartları bu. Yani benim için en güzel şartları ayarlamaya çalıştılar, açık ve net. Yani illa televizyon istedim, televizyon kondu. Bir de bir ara, Hatice Hanım bana dedi ki, bir tane tek kişilik oda var, geçireyim mi seni oraya, sonra düşündüm dedim şimdi orda televizyon yoktur. Yok yok dedim, ben burada iyiyim. Burada o oda arkadaşım vardı. Ama istediğın gibi her şey olmuyor, bazen şartlara göre dayanmak zorundasın.” (KK.6)

Huzurevlerindeki odalar, yaşlıların kendi mekânları, evleri gibi gördükleri özel alanlardır. Bu yüzden hem ortak kullanım alanları olması hem de sağlık durumlarının benzerliğı-farklılığı nedeniyle odaların diğır yaşlılarla birlikte paylaşılması, çeşitli sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Katılımcılar, genellikle kişisel alanlarının düzeninden memnun olduklarını belirtmektedirler. Katılımcıların bazıları, odaların yeterli genişliğe ve iyi bir düzene sahip olduğunu belirtmelerinin yanı sıra, odalarını paylaştıkları diğır yaşlılarla olan sağlık durumu farklılıklarının veya olumsuz ilişki durumlarının sorun teşkil ettiğinden bahsetmektedirler. Yaşlı bireylerin oda düzeni ile ilgili ifadeleri, katılımcıların demografik bilgileriyle değerlendirildiğinde; huzurevi yaşamına dair görüşlerini az memnun ve memnun

olmama yönünde aktaran katılımcıların, kadın katılımcı oldukları göze çarpmaktadır. Özellikle geleneksel toplum modelindeki geniş aile yaşamında, evin kontrol sağlayanının çalışmayan ev hanımı olması, katılımcıların görüşlerini bu bağlamda değerlendirmeyi gerektirmektedir, denebilir. Kadının evin düzenini, tertibini ve mekan aidiyetiyle hakimiyeti sağlaması, yaşlandıktan sonra kaldığı başka bir mekanda, edindiği rolü sürdürmek istemesini gerektirebilmektedir. Ancak, sürdüremediği ve bırakmak zorunda kaldığı rolün yarattığı memnuniyetsizlik duygusunu, ilişkiler veya bulunduğu mekan üzerinden açıklayabilmektedir. Oda düzeninden memnun olduğunu dile getiren kadın katılımcıların, bireysel olarak tercih haklarını, yine kendi hakimiyetleri yönünde kullanmak istedikleri, görüşme aşamasındaki sessiz iletişim yöntemlerinden olan el, kol, mimik hareketlerinde gözlenmiştir ancak, veri kaynağına aktarılamamıştır. Ancak, sesli olarak ifade ettikleri görüşleri, ne olursa olsun yine de düzenden memnun oldukları yönündedir. Katılımcıların bu görüşlerini, kontrol edemedikleri ortama mecburen veya kendi istekleri ile, uyum sağladıkları şeklinde değerlendirebiliriz.

5.5.2. Değişim Tercihi

Arpacı (2005), yaşlı açısından konutun, başta aidiyet ve güven duygusunun yaşandığı bir mekân olduğunu, ayrıca konutun bireylere gizlilik, bağımsızlık, ev içerisindeki yaşantı ve objeler üzerinde kontrol imkânı sağladığını ve yaşlılıkla ortaya çıkan fiziksel, sosyal ve psikolojik değişimlerin bu duruma uygun bir sosyal çevre ve fiziksel mekân gerekliliklerini arttırabildiğini ifade etmektedir (Arpacı, 2005, s. 55). Huzurevinde kalan yaşlıların, konut üzerindeki aidiyet duygularının bireye göre zaman zaman değiştiğinden bahsedilebilmektedir. Yaşlı bireyler, benimsedikleri asıl mekan olan evlerinden sonra geldikleri huzurevinde, o aidiyet duygusunu geçte olsa hissetmekte ve bulundukları mekan üzerinden sorumluluk geliştirmektedirler. Huzurevindeki kendi odaları veya oda arkadaşlarına yönelik tercih haklarını kullanmak istemeleri, bizlere yaşlıların bulundukları mekan üzerinde kontrolü sağlamak istediklerinin bilgisini vermektedir.

Görüşmelerin bu kısmında yaşlı bireylere bulundukları odaları değiştirme isteklerinin olup olmadığı, sebepleri ve tercihin kime ait olduğu gibi bir takım sorular sorulduğunda; bu isteklerini gerçekleştirmelerindeki tercihin kendilerine ya da kurum yönetimine bağlı olduğunu belirtmişlerdir. Bireylerin odalarını değiştirme isteklerinin sosyal ilişkileri, sağlık durumu farklılıkları ve psikolojik durumlarına göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Katılımcıların biri dışında geneli, oda değiştirme tercihinin kuruma ait olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde aktarmışlardır:

“Yok onlar karar verdi, ben de bir şey demedim. Onlar isterse değiştirilir. Benim öyle şey için şeyim yok. İstemem.” (EK.1)

“Hayır benim tercihim değildi. Dediğim gibi onlar istedi onların tercihiydi, ben de değiştirdim. Öyle gerekiyorsa onu yapıyorsun. Ne diyebilirsin ki. Ayrıca yani değiştirsem ne olacak ki olması gereken oluyor zaten. Yani öyle bir derdim yok.” (EK.3)

Oda değiştirme kararını kurumun verdiğini belirtenlerden biri olan KK2 kodlu katılımcı, yöneticinin kararlarına güvendiğini ve onu sevdiği için kararını onayladığını şu sözlerle dile getirmiştir:

“Hayır ben istemedim onlar istedi uygun gördü. Arzu Hanım öyle istedi ben Arzu Hanımı seviyorum, makul kadın doğru kararlar veriyor. O ne derse o. Bana dedi ki yukarı çıkacağız sana yine aynı bu odayı vereceğim üst katta. Siz nasıl isterseniz öyle olsun dedim.” (KK.2)

Oda değiştirme tercihinin kendilerine ait olmadığını belirten bir diğer katılımcı KK1, değiştirmek isteseler bile huzurevi yönetiminin kurallarına göre hareket edildiğini ve karara uymaya mecbur olduklarını belirtmiştir. Ayrıca katılımcı, iki kişinin odadaki ortamda farklı isteklerinin olabileceğini ve bazen dinlenmek istediğini ancak oda arkadaşından dolayı bunun mümkün olmadığını şu ifadelerle aktarmıştır:

“Hayır bizim tercihimiz değil kurumun tercihi değiştirmek. Onlar nasıl isterse nasıl uygun görürse öyle olur. Biz gidip söylesek bile onlar uygun olanı yapıyorlar. O zaman tek kaldığım için oda değiştirmek istemedim ama onlar istediği için gitmek zorunda kalıyoruz. Şimdiki odam için evet değiştirmek isterim çünkü iki kişinin bir odada kalması zor oluyor. Herkesin kendine göre istekleri

var. Oda arkadaşımın gözleri görmediği için rahat hareket edemiyor. Ben ona yardımcı oluyorum. Bazen kafamı dinlemek istiyorum ama o olduğu için dinleyemiyorum.” (KK.1)

Huzurevinde kalan sağlık durumu iyi ya da diğerlerine göre daha iyi olan yaşlılar kurumun huzurevi kısmında, sağlık durumu iyi olmayan ya da sağlıklı ama fiziksel engeli bulunan yaşlılar da bakımevi kısmında kalmaktadırlar. İki bölümde de yaşlıların olumlu veya olumsuz yönde gelişen sağlık durumları sonucunda kaldıkları bölüm değiştirilebilmektedir.

Sağlık durumundan dolayı oda değişikliği yaşadığını aktaran EK4 kodlu katılımcı, oda değişikliğinin kendi kararı olmadığını şu ifadelerle dile getirmiştir:

“Yok ben tercih etmedim, onlar istedi huzurevi kısmı olduğu için o oda, şimdiki bakımevi kısmı, bacağım böyle olduğu için oraya aldılar, ben istemedim yani. E şimdi bakıyorum orda yine benim odam daha iyi yani öbürlerine göre, öbürleri daha kötü, şu anda benim oda daha iyi bir ortamda. Ona katlanmak zorundayım çünkü benim için iyi yani.” (EK.4)

Bazı katılımcılar, oda tercihlerinin kuruma ait olduğunu belirtmenin yanı sıra, onlara tercihlerinin sorulması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Odalarına gelen kişilerin sağlık durumlarının birbirlerine uygun olmadığını ve kişilerin benzer özelliklerinin olması gerektiğini, ilişki kurma bağlamında aktarmaktadırlar.

Odalarını değiştirme tercihinin kendilerine sorulmadığını belirten KK3 kodlu katılımcı, görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

“Hayır hayır hayır. Sormuyorlar ki zaten, geliyor alıyor götürüyor bunu, oradakini alıyor başka yere götürüyor. Soran yok yani senin tercihini sormuyorlar. He şöyle isterim ön taraf, ben burada bak kara duvarlara bakıyorum. Ön tarafta ağaçlar falan var ya, oraya gitmek isterdim ama iki kişilik odaya, orda genelde üç kişilik oda var.” (KK.3)

Oda arkadaşlarının genel olarak kendi kafa yapısına uygun bireyler olmadığını aktaran KK4 kodlu katılımcı da, oda değiştirme tercihinin kendisine ait olmadığını ve odasındaki arkadaşlarının sağlık durumlarının ilişki kurmalarına uygun olmadığını şu ifadelerle aktarmıştır:

“Yok be kızım nerde, bir oraya bir buraya atıyorlar, canları nasıl isterse. Bize soran mı var burada. Değiştiririm ama nereye gideyim, yok yer yok. Kim gelirse deli akıllı alıyorlar içeri. Kim geliyorsa herkesi birbirine karıştırıyorlar. Hiç olmazsa benim kafa dengim birisi olmalı değil mi. Üç kişiyiz mesela üçümüzün de kafa dengi olması, aynı yaşta olsak ne bileyim tadına doyulmaz.” (KK.4)

Odasını değiştirdiğini ve bunun kendi kararı olmadığını belirten EK8 de, oda arkadaşlarıyla ilişki kurmak istediğini, ancak kendisine benzer özellikteki insanlarla bunun mümkün olabileceğini şöyle dile getirmektedir:

“Bir defa değiştim, onlar karar verdiler, ben kendim karar vermedim yani. Şimdi şöyle; benim yanımda sakın bir olacak, konuşkan biri olacak, muhabbet eden biri olacak, ben öle istiyorum. Öyle olsa değiştirmek isterim.” (EK.8)

Bulunduğu yerden memnun olduğunu belirten EK5 kodlu katılımcı, ortamdaki temel ihtiyaçlarının kurum tarafından giderildiğini ve bunun onda yarattığı memnuniyeti, huzurevinde kalanların sağlanan bakımı hakedip haketmediği ölçüsünde değerlendirmektedir. Katılımcının görüşleri şu şekildedir:

“Hayır tahmin ediyorum ki ben gelince o oda boştu onun için oraya geçtim. Yani karşıdaki odaya. Hayır değiştirmek istemem benim yerim iyidir memnunum yerimden. Temizliyorlar burada bir şey eksikse, Allah razı olsun çalışanlar söylüyorsun getiriyorlar. Buranın bakımı çok iyidir. Biz bunu hakkettik mi, ben kendim şahsen bunu hakketmemişim diyorum. İyidir.” (EK.5)

Oda değiştirme tercihinin kuruma ait olduğunu belirten bazı katılımcılar ise; odalarını değiştirme isteklerinin olmadığını çünkü huzurevinin fiziki şartlarından dolayı isteselerde uygun bir yer bulamayacaklarını belirtmiş; bulundukları yere alışmak zorunda olduklarını mecburiyet bağlamında değerlendirmişlerdir. Katılımcılardan EK6 ve KK6, görüşlerini şöyle aktarmışlardır:

“Hayır, onlar değiştirmiş. Yok istemem. Buradan oraya da gitsem yine aynı, belki oraya gitsem belki kötüyle karşılaşırım. Mecbur alışıyorsun. Şimdi burası kendi evine benzemez.” (EK.6)

“Hayır istemem. Dediğim gibi buranın şartları iki kişi, üç kişi, mecbur yani. E şimdi ben burada tek gibi yaşıyorken niye isteyeyim.” (KK.6)

Odasını değiştirmenin kendi tercihi olduğunu belirten EK2 kodlu katılımcı, oda arkadaşıyla yaşadığı problem sebebiyle odasını değiştirmek istediğinde, bu isteğinin huzurevi yönetimi tarafından yerine getirildiğini şu ifadelerle aktarmıştır:

“Değiştirdim evet başka birini verdiler odaya. İşte o adamı. Ben çift kişilik odada tek yatıyordum. Ben dedim bu adamla aynı odada yatmam. Sevmiyorum adamı nasıl yatayım. Abi dedi iki kişilik oda, o zaman beni tek kişilik odaya ver dedim. Tek kişilik odaya aldı beni, o diğer odada kaldı. Dediğim gibi, öyle gerekti tek odaya verince ben de hemen kabul ettim.” (EK.2)

Yaşlıların tercihini göz önünde bulundurmayarak huzurevinde kalmasına karar veren kişilerin onları düşürdükleri edilgen konumdan dolayı yaşlılar, kendilerini yenilmiş ve huzursuz hissetmektedirler. Huzursuz olan bireyler, daha ilk baştan toplumsal olarak yaşlıya atfedilen, karar alma/verme mekanizmasını yitirmiş, güçsüz, vasıfsız ve bağımlı birey algısıyla kendilerini baskı altında bulmaktadırlar. Kendi kararlarını verme özgürlüğünün olabileceğine inansalar da, onların toplumca kabul edilen yaşlı konumlarından dolayı bunun mümkün olmadığını kabul etmektedirler. Bazı yaşlılar, bireysel ve toplumsal olan, yaşlının sosyal alandan çekilmiş olduğu algısını kabul etmekte ve karar mekanizmasının her zaman onların dışında olduğu düşüncesine kapılmaktadırlar. Bazı yaşlılar ise, bu algıyı reddetmekte ve karar almanın kişinin bireysel hakkı olduğunu ve mecburiyetten dolayı buna göz yumduklarını, ayrıca başkaları tarafından yaşlıların tercihleri dikkate alınmayıp karar alınsa da, bu kararların geçici olabildiğini ifade etmişlerdir.

Çalışmada, huzurevinde kalan yaşlının kişisel alan tercihi temasına dair veri sonuçlarında; katılımcıların oda düzeni ve değişim tercihi ile ilgili öne çıkan ifadelerinin, başarılı yaşlanmanın özerklik kavramını yansıttığı görölmektedir. Özerklik, kişinin günlük hayatıyla ilgili kendi kurallarına ve tercihlerine göre, nasıl yaşadığıyla ya da yaşamak istediğiyle ilgili kendi kişisel kararlarını alabilme ve bunlarla baş etme yeteneği olduğu bilinmektedir. Huzurevindeki yaşlıların, tercihlerinde bağımsız olabilmesi, çeşitli sağlık sorunlarından dolayı her zaman mümkün görünmese de yaşlanan bireyin, bağımsız olma isteğini her koşulda sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Çoğu yaşlıya göre, huzurevi kurumunda yaşlıların refahı

için belirlenen kurallar özgürce hareket etmelerini engellemektedir. Bu konuda Goffman'ın (1959) birinci benlik görüşü, bireyin zgr bir şekilde kendi imajını ifade edemeyeceğini; toplumsal norm, kural ve düzenin onun eylemlerini büyük ölçüde kısıtlayacağını; bireyin sadece toplumun senaryolarını yerine getirmeye çalışan sahnedeki oyuncu olduğunu; bu yüzden katı olan rolleri yapmaya çalışan aktör olduğunu belirttiği görülür (Yikebali, 2018). O'na göre bireyler, izlenim yöntemiyle kendi özgürlüklerini belirli bir düzeyde tecrübe edebilmektedirler. Huzurevindeki yaşlıların, kendi alanları üzerindeki zgr seçimlerinin sınırlı olması, bu açıdan açıklanabilmektedir.

Dolayısıyla araştırmanın veri sonuçları; katılımcıların kişisel alan tercihinde kendi kararlarını verebilmelerinin önündeki engellerin, kurumun yaptırımından dolayı pasif durumda olmalarından kaynaklandığını, bundan dolayı huzursuz olsalar da durumu mecburen kabul ettiklerini göstermektedir. Ayrıca, katılımcıların çoğunun kendi kararlarını almak istedikleri ve bunun kendilerine verilmesi gereken bir hak olduğunu düşündükleri, huzurevi ortamındaki tutum ve davranışlarından da anlaşılmaktadır. Tercihleri doğrultusunda karar almaları, bizlere onların nasıl yaşamak istedikleri konusunda ipucu vermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Geçmişten günümüze artarak gelen yaşlı nüfusun, küresel bir sorun haline gelen ve yaşlı bireylerin tüm süreçlerine etki eden bir gerçeklik olduğu bilinmektedir. Toplumsal dinamiklerle değişen aile kurumunda kendine yer bulamayan, barınma, bakım ve sosyal ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik hizmet veren huzurevi ve yaşlı bakım merkezlerine yerleşen yaşlıların, burayı yeni yaşam alanı olarak benimseyerek sosyal ilişkilerini sürdürebilmelerinin, çeşitli nedenlere bağlı olduğu görülmektedir. Yaşlı bireyler, alıştıkları bir ortamdan ve alıştıkları insanlarla olan ilişkilerinden ayrılarak, daha önce hiç görmedikleri bir ortama gelmekte; ayrıca bu ortamda, hiç tanımadıkları insanlarla ilişki kurmak zorunda kalmaktadırlar. Yeni yaşam alanında hayatını sürdürmek durumunda olan yaşlı bireylerin, farklı yaşam deneyimlerine sahip olmaları nedeniyle, ilişki kurmaya yönelik yaklaşımları birbirinden farklı olabilmektedir.

Huzurevleri, modernleşmeyle aile yapısındaki değişimler sonucunda statü kaybı yaşayan yaşlı bireylerin, güvenebilecekleri bir liman olarak düşünülebilmektedir. Her ne kadar günümüzde, huzurevi kurumları giderek yaygınlaşan bir hal alsa da yaşlı bireyler, burada kalma işine hiç sıcak bakmamaktadırlar. Modern toplum anlayışının, geleneksel toplum anlayışındaki yaşlı statüsünü bertaraf etmesiyle, aile içerisindeki yaşlının yaşam alanını değiştirme kararı, yaşlının aile fertlerine veya çevresinin inisiyatifine bırakılmıştır. Aile yaşamının değişimi, aile bireylerinin kaybı, kişinin tek başına kalması, çocuklarının olmaması, fiziksel ve ekonomik kayıplar, verimli olamama ve başkalarına yük olma korkusu gibi sebeplerle bireylerin barınma, bakım ihtiyacı ve sosyal sorunlarının ortaya çıkması, yaşlıların huzurevinde mecburen kalmalarının sebepleri olarak belirlenmiştir. Ayrıca, huzurevinde kalma kararını kendileri alan yaşlıların, gidecek başka yerleri olmadığı için, ihtiyaçlarından dolayı mecburen huzurevini tercih ettikleri anlaşılmıştır. Sayıları az olsa da, huzurevinde daha rahat bir yaşam süreceği düşüncesiyle gelen yaşlılar da bulunmaktadır.

Huzurevinde kalan yaşlılar, önceki alışkanlıklarını sürdüremedikleri için, bunlardan yoksun bırakıldıklarını düşünmekte; ancak geçmişteki yaşam alanlarına ve ilişkilerine özlem duysalar da, huzurevine uyum sağlamanın en doğru seçenek olduğunu kabul etmektedirler. Yaşlılar, temel gereksinimlerinin karşılanmasına ihtiyaç duyarak, huzurevinin bambaşka ortamına uyum sağlamaya ve sosyal çevrelerinden, ailelerinden uzak kalarak yeni düzene ayak uydurmaya çalışmaktadırlar. Bu sürecin, aynı zamanda psikososyal sorunları da beraberinde getirdiği görülmüştür. Bu bağlamda, yaşlıların, zorunlu sebeplerle huzurevine gelmeleri sonucunda, genel olarak uyumlu ilişkiler geliştiremedikleri ve huzurevine gelme sebepleriyle ilişki kurma istekleri arasında pozitif bir ilişkinin olduğu sonucuna varılmıştır. İnsanın, iletişim ihtiyacının olduğu ve bunun ilişkiler yoluyla sağlanabileceği yaşlı bireyler tarafından bilinse de, genel olarak huzurevinde ilişki kurmaktan kaçındıkları görülmektedir. Huzurevinde kalan yaşlıların sağlık, sosyal ve psikolojik durumlarının birbirlerinden farklı olması nedeniyle ilişki kurmaktan kaçındıkları belirlenmiştir. Yaşlıların, huzurevinde sosyal yaşamlarını sürdürebilmeleri için genel sağlık sorunlarının giderilmesinin/azaltılmasının ve ortaya çıkabilecek ruhsal problemler için, iletişim desteğinin sağlanmasının gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Zira, yaşlıların kendi dünyalarında yalnız bırakıldıklarını düşündükleri gözlenmiştir.

İnsanların, iletişimi ortaya koyabilmesi ve anlamlı bir paylaşımda bulunabilmeleri için, etkileşimde bulunmaları gerekmektedir. Huzurevinde, aynı mekanı paylaştıkları kişilerle ilişki kurmanın gerekli olduğu fikri yaygın olsa da, bunu gerçekleştirmenin bir çabayı gerektirdiği açıktır. Bireyler, ilişki kurmak için, yaşam şekillerine göre edindikleri tutum ve davranışlarla bir iletişim tarzı ve düşüncesi belirlemektedirler. Daha aktif bir yaşamı tercih etmiş, diğerleriyle paylaşım ve iletişimi önemseyen yaşlıların, huzurevinde daha sosyal ve uyumlu ilişkiler geliştirdiği gözlenmiştir. Ayrıca, ilişkilerini uzun yıllar boyunca sürdüren kişilerin sosyal yönü, huzurevindeki ilişkilerine yansımaktadır. Bu bağlamda, yaşlı

bireylerin huzurevinde kalma sürelerinin, ilişki kurma isteğiyle ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Yaşlılar, her ne kadar huzurevine uyum sağlamaya çalışsalar da, yeri geldiğinde kendilerini izole etme ve ruhsal çıkmaza girme hususundan kendilerini alıkoyamamaktadırlar. Yalnızlık ve sosyal izolasyonu yaşamalarındaki sebeplerin, fiziksel ve ruhsal sağlık sorunu yaşayan bireylerin davranışları ve ilişkilerden tatmin olamama duygusu ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Onlar için bu durumun, bazen bilinçli tercihleri, bazen de etkileşimler sonucunda istemleri dışında gelişen bir tutum olduğu görülmüştür. Yalnız ve izole olmanın yaşlılara çoğu zaman, istemedikleri bir ilişkiyi kurmaktan daha iyi hissettirebildiği; ayrıca, yaşlılarda yalnız kalma korkusunun, topluluk içinde yalnızlığın sessiz halini gösterebildiği anlaşılmıştır.

Yaşlanmanın, bireyin ruh halinde yarattığı duygu durum değişikliği ve bireyin kendi özgür yaşamından koparak geldiği huzurevinde yaşadığı yalnızlık hissi, yaşlının ölüme bakışını belirlemektedir. Ölümü yaşamın bir parçası ve Yaradan'ın emri olarak görüp, dini inanca bağlılıkla değerlendiren yaşlı bireyler, ölümün yaşlılar için beklenen ve zamanı geldiğinde yaşanılacak bir durum olduğunu kabul etmektedirler. Yakınlarını kaybetmiş olan ya da onlarla beraber yaşayamayan yaşlılar, artık yalnız oldukları ve hayatın onlar için bitmiş olduğu düşüncesiyle, ölüme hazır olduklarını hissettiklerini bildirmişlerdir. Yaşlıların ölüm olgusuna bakışlarının, huzurevindeki sosyal ilişkilerine yaklaşımlarını da etkilediği düşünülmektedir. Yaşlı bireylerin, ölümü anlamlandırmalarında farklılıklar görülse de sonuç olarak, ölümün kaçınılmaz olduğu gerçeğinde birleştikleri anlaşılmıştır.

Birlikte ibadet etmek, dini değerler kapsamında görülmektedir. Dini değerler, yaşlıların diğer insanlarla iletişimlerini devam ettirmelerine, ilişkileri anlamlandırmalarına ve topluma adapte olmalarını sağlayacak etkinlikler geliştirmelerine olanak sağlamaktadır. Yaşlı bireylerin, huzurevinde gerçekleştirdikleri birlikte ibadetin anlamının, her bireyin dini bakış açısına ve sosyal yönüne göre değişen nitelikte olduğu görülmüştür. İbadetin, kişi ile Allah arasında

olması gereken bir olgu ve toplulukla birlikte yapılması gereken sosyal bir etkinlik şeklinde, iki farklı görüşle değerlendirildiği görülmüştür. İbadetin, bireylerin moralini yükselten ve huzur veren yönünün yaşlıların ruhsal durumunu onardığı görülürken, ruhsal durumlarındaki çıkmazın ibadet etmelerine engel olduğu da görülmüştür. Kişinin, topluluk içinde olmasını gerektiren birlikte ibadet etkinliğine, huzurevinde ilişki kurmaktan kaçınan bireylerin, genel olarak olumsuz baktığı anlaşılmıştır. Huzurevinde, birlikte ibadet etmenin önündeki engeller, yaşlıların fiziksel, ruhsal rahatsızlıkları ve yaşlıların biraraya gelmek istememesi şeklinde ortaya çıkmıştır.

Huzurevinde kalan yaşlı bireylerin davranışlarının ve karşılaştıkları öfkeye yönelik tepkilerinin tam olarak anlaşılabilmesi için, öfkeye dair yaşanan deneyimler ve görünmeyen algılarla değerlendirilmesi gerekmektedir. Bireylerin öfkeli davranışlarındaki tutumlarını, onların diğerlerinin gözünde zayıf, savunmasız görünmelerini engellemek veya yalnız olduklarını iç dünyalarında kabullenen bireylerin, bunun üzerinden baskı kurulabileceği düşüncesiyle bir tavır sergileyerek gerçekleştirdikleri düşünülmektedir.

Huzurevindeki yaşlı bireylerin, demografik özellikleri incelendiğinde yaş, cinsiyet, meslek, medeni durum, eğitim durumu, ekonomik durum, çocuk sayısı ve huzurevinde kaldıkları süre gibi faktörlerin, farklı olduğu sonucuna varılmıştır. Yaşlılar, huzurevine geldikleri andan itibaren, huzurevindeki yaşam kurallarını öğrenerek, sosyal bir sürece girmektedirler. Medeni durumları, yaşlı bireylerin sosyal sürecindeki ilişkilerine etki eden faktörler olarak görülmemektedir. Ancak yaşlıların; yaş, cinsiyet, eğitim ve mesleklerinin, ekonomik durum, çocuk sayısı ve kaldıkları sürelerin, aralarındaki ilişkilerin gelişmesi ve sürdürülmesinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Yaşlılar, onları huzurlu kılan ve iyi hissetmelerini sağlayan davranış kalıplarını, kendileri belirlemekte ve diğerlerinden beklentilerini bu yönde açıklamaktadırlar. Yaşlıların ruhsal iyilik hallerini belirleyen etkenler çoğunlukla,

sesli ya da sessiz olarak ifade ettikleri beklentilerinin diğerkleri tarafından görölmesi, anlaşılması, içten bir samimiyetle güler yüz ve saygı gösterilmesi, ilişki kurmanın ilk ve tek şartı olarak algıladıkları selamlaşma davranışının gerçekleştirilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Huzurevinde kalan yaşlıların, ilişki kurmalarını etkileyen faktörlerden biri olarak öne çıkan, katılımcıların önemle üzerinde durduğu selamlaşmanın, yaşlı birey için sosyokültürel bir değer ve anlam taşıdığı, diğerkleriyle ilişki kurmada iletişimin başlangıcı, önemsenmenin, saygı ve değer görmenin anlamı olduğu, ayrıca bireyin görünür olma beklentisini karşıladığı anlaşılmaktadır. Yaşlı bireylerle yakınlık kurmak, sözlü ya da sözsüz bir şekilde iletişimde olarak iyi hissetmelerini sağlamak, ilişki kurmalarını etkileyen önemli faktörler olarak öne çıkmıştır. Yaşlıların iyi hissetmelerinin, yalnızlık seviyelerine ve ruhsal iyilik hallerine göre de değiştiği anlaşılmıştır. Huzur evindeki yaşlılar, huzurevine uyum sağlamak ve ilişki kurabilmek için, iletişim kuracakları kişilerin hem sağlıklı hem de benzer kültürel seviyeye sahip olmalarını beklemektedirler. Yaşlı bireylerin, kendi bilinç seviyelerine göre iletişim kurabildikleri kişilerden sadece bir selam almayı dahi önemsedikleri ve bu kişilere daha çok anlam yükledikleri düşünülmektedir.

Huzurevindeki yaşlı bireylerin kurdukları ilişkiler, bütünleşme yoluyla olduğu kadar, çatışma haliyle de ortaya çıkmaktadır. Yaşlılar, huzurevindeki odalarını evleri gibi benimsedikleri için, diğerkleriyle paylaşma durumunda, bazen aralarındaki iletişimsizlik, yalnız kalma isteği veya sağlık durumu farklılıklarından dolayı, çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Yaşlıların ilişki kuramamalarının, birbirleriyle aynı mekan içerisinde uyumsuz olmalarına, sürekli bir çatışma halinde ve iletişim problemi yaşamalarına neden olduğu anlaşılmıştır. Yaşanan çatışma halinin, bulundukları alan üzerindeki görüşlerini olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir.

Huzurevindeki yaşlı bireylerin, birbirleriyle iletişim halinde olmalarını ve iyi hissetmelerini sağlayan davranışların temelinde, kişilerin bireysel ve toplumsal ihtiyaçlarının giderilmesi ve sosyokültürel, psikolojik durumlarına yönelik beklentilerinin karşılanması yatmaktadır. Huzurevinde, diğerklerine göre eğitim veya sosyo-ekonomik durumu daha yüksek olan yaşlılar, sosyal ve psikolojik

ihtiyaçlarının farkında olan, personelle iletişim kurmayı önemseyen ve personelin yaklaşımlarını olumlu yönde değerlendiren yaşlılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim, sosyoekonomik durum ve iletişim değişkenlerinin birbiriyle ilişkili olabileceği; ayrıca, kişilerin geçmiş yaşam deneyimlerinin, beklentileri üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir.

Huzurevinde kalan yaşlılar, kendi evlerindeki düzenin ve konforun mümkün olabileceğine her zaman inanmaktadırlar. Bireylerin huzurevindeki tercihlerini, sosyokültürel ya da psikolojik bağlamda, bireysel ve toplumsal açıdan edindikleri deneyimlerle belirledikleri; ayrıca sosyal ilişkileri, diğerleriyle sağlık durumu farklılıkları, ve psikolojik durumlarına göre anlamlandırdıkları düşünülmektedir. Yaşlılar, huzurevindeki tüm tercihlerinde, kendi kararlarını vermeleri gerektiğine inansalar da bunun, yaşlının modern toplumdaki konumundan dolayı mümkün olmadığını kabul ettikleri görülmüştür.

Öneriler

Huzurevinde kalan yaşlıların görüşlerinden yola çıkarak; yaşam alanlarının fiziki şartları ve yaşlı bireylerin ortamdaki düzen ve ilişkilere yönelik ifadeleri, huzurevi yaşamında görmek istediklerini yansıtmakta ve her birinin birer tavsiye niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır. Çalışmamızdan alınan veriler ışığında, huzurevi olanaklarının ve huzurevinde kalan yaşlı bireylerin ilişkilerinin geliştirilmesi ile ilgili bazı önerilerin yapılması, araştırmamız için önem arz etmektedir. Bu öneriler şu şekildedir:

-Yaşlıların, geçmiş i geleceğe bağlayan kesim olduğunu ve toplumun önemli bir bölümünü oluşturan parçayı temsil ettiğini, topluma çeşitli sosyal projelerle yansıtmak gerekmektedir.

-Huzurevlerinin sosyal projelerinde, huzurevlerinde kalan bireylerin birbirleriyle iletişim kurmalarını sağlayacak etkinliklere ağırlık verilmelidir.

-Huzurevlerindeki yaşı bireylerin iletişim ihtiyacının giderilmesi, hem kendileri hem diğeriyle anlamlı ilişki kurabilmeleri için psikologların ve sosyal çalışmacıların daha etkin çalışmalar gerçekleştirmeleri gerekmektedir.

-Huzurevi çalışanlarının huzurevinde kalan yaşı bireylerle diyalogları, onları iyi hissettirecek şekilde ve sürekli olmalıdır.

- Huzurevlerindeki yaşı bireylerin sözlü veya sözsüz iletişimle aktardıklarının iyi anlaşılması ve taleplerinin, iyilik hallerinin sürekliliği için dikkate alınması gerekmektedir.

- Huzurevlerinde, kişilere özgü özel alan tipleri oluşturulmalıdır.

- Değişkenlik gösteren durumlara bağlı olarak, yaşı bireylerin taleplerine bağlı sosyal programlar oluşturulmalıdır.

-Yaşı bireylerin odalarını paylaştıkları bireyler, eşit sağlık koşullarına sahip ve birbirlerinin taleplerini karşılar nitelikte olmalıdır.

-Huzurevlerinin yapı ve düzeni, yaşlıların kendilerini evlerinde hissettikleri şekilde olmalıdır.

-Gerek yurt içinde gerekse yurt dışında huzurevlerinin araştırılması yapılarak, yaşı bireylerin kendilerini daha mutlu ve huzurlu hissedebilecekleri ortamlar oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, Reşat, (2021), *Hastalık, Sağlık ve Toplum Bir Sağlık Sosyolojisi İncelemesi*, 1. Baskı, İstanbul, DBY Yayınları.
- Ağar, Ali, (2020), “Yaşlılarda Ortaya Çıkan Psikolojik Değişiklikler”, *Geriatrik Bilimler Dergisi*, 3(2), s. 75-80.
- Ağçalı, Samet, (2020), *Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları*, <https://insamer.com/tr> adresinden alındı. (Erişim Tarihi:11.07.2022)
- Akalın, Şükrü Haluk, (2011), *Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe Sözlük*, 11. Baskı, Ankara, Türk Dil Kurumu.
- Akçay, Cengiz, (2015), *Yaşlılık ve Emeklilik: Kavramlar, Kuramlar, Sorunlar*, 1. Baskı, Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akpolat, Melisa Ferda, (2018), *Türkiye’de Artan Yaşlı Nüfus ve Huzurevlerinin Sürdürülebilirliği: İstanbul İli Özel Huzurevleri Örneği*, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aksaray, Hanife, Ö., (2022), *Yaşlılığın Sosyal İnşası: Deneyimler, Semboller, Roller*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya.

- Ankara Üniversitesi, (2023), Nitel Araştırmada Örneklem Seçimi, <https://acikders.ankara.edu.tr> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 05.06.2023)
- Ardahan, Melek, (2010), “Yaşlılık ve Huzurevi”, *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 5(20), s. 1-8.
- Arpacı, Fatma, (2005), *Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık*, 1. Baskı, Eğitim ve Kültür Yayınları.
- Arslan, Ali Emre, (2022), ‘*Huzurevi Yaşlılarının Psikososyal ve Manevi İhtiyaçlarının Tespitine Yönelik Bir Sistematik Derleme*’, Cumhuriyet Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Sivas.
- Artan, Taner, (2019), *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet*, 1. Baskı, Ankara, Nika Yayınevi.
- Aslan, Vedat Ulvi, (2016), “Simmel’in Toplum ve Öznellik Kavramları Üzerine”, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (21), s. 197-216.
- Asu, Gürer, Çırpan, Fidan, K. ve Özlen, Nazan, A., (2019), “Yaşlı Bakım Hizmetleri”, *Journal Of Health Services and Education*, 3(1), s. 1-6.
- Aydın, Aykut ve Sayılan, Aylin, A. (2014), “Aktif Yaşlanma İle Yaşam Boyu Öğrenme Arasındaki İlişkiye Teorik Bir Bakış”, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 4(2), s. 76-81.
- Bahar, Aynur ve Parlar, Serap, (2007), “Yaşlılık ve Evde Bakım”, *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(4), s. 32-39.
- Baltacı, Ali, (2018), “Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi”, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), s. 231-274.
- Baran, Aylin, G., (1996), “Kurum Bakımındaki Yaşlıların Sosyal Yaşam Koşulları: Ankara Örneği”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 13(1-2), 0-0.

- Baran, Aylin, G., (2003), “Yaşlılık: Disiplinler Arası Yaklaşım, Sorunlar ve Çözümler”, (Ed. Velittin Kalıncara), *Yaşlılık Sosyolojisi*, içinde (s. 35-57), 1 Baskı, Ankara, Odak Yayınevi.
- Baybaş, Buğçe, Kamer, (2017), “*Huzurevinde Kalan Yaşlı Bireylerin İletişim İhtiyaçlarının Karşılansında Huzurevi Çalışanlarının Rolü:Eskişehir’de Bir Huzurevi Örneği*”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Bayrak, Fatma, (2018), “*Yaşlılık Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım*”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- Beğen, Tanju ve Yavuzer, Hakan, (2012), “Yaşlılık ve Yaşlılık Epidemiyolojisi”, *Klinik Gelişim*, (25), s. 1-3.
- Bilgili, Naile, (2000), *Yaşlı Bireye Bakım Veren Ailelerin Yaşadıkları Sorunların Belirlenmesi*, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Birinci, Mehmet, Quadır, Seher, E., Cesur, Kübra, Erdoğan, Özlem, Raz, Oya, ve Demiral, Beyza, (2017), “Huzurevinde Kalan Yaşlıların Yaşam Doyumlarını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi”, *Sosyal Çalışma Dergisi*, 1(2), s. 35-50.
- Blumer, Herbert, (1969), *Symbolic interactionism: Perspective and method*, California, University of California Press.
- Böke, Kaan, (2009), “Sosyal Bilimlerde Araştırma”, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, (Der. Kaan Böke), 1. Baskı, Alfa Yayıncılık, İstanbul, s. 3-32.
- Bölüktaş, Rukiye Pınar, (2019), “Yaşlanma Teorileri ve Geriatrik Değerlendirme”, (Ed. Rukiye P. Bölüktaş), *Yaşlı Bakımı*, içinde (s. 1-28), 1. Baskı, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Açıköğretim Uzaktan Eğitim Fakültesi
- Bulduk, Emre Özgür, (2014), “Yaşlılık ve Toplumsal Değişim”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 182(182), s. 53-60.

- Bulut, Ülkü ve Özçakar, Nilgün, (1999), “Nasıl Yaşlanıyoruz”, *Turkish Family Physician*, 3(1), s. 1-5.
- Büyüköztürk, Şener, Akgün, Özcan Erkan, Karadeniz, Şirin, Demirel, Funda ve Çakmak, Ebru. K., (2012), *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 34. Baskı, Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Canatan, Ayşe ve Özmete, Emine, (2018), “Temel Gerontoloji”(Ed. Emine Özmete), *Gerontoloji Kuramları*, içinde (s. 222-235), 1. Baskı, Ankara, Hedef CS Yayıncılık.
- Cüce, Bensu, (2018), “*Huzurevi Bahçelerinin Peyzaj Tasarımı Yönünden İrdelenmesi: Fethi Bayçın Huzurevi (Antalya) Örneğinde Tasarım Önerileri*”, Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Cüceloğlu, Doğan, (2000), *Yeniden İnsan İnsana*, 1. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Çataloğlu, Seher, (2018), “Yaşlılık, Değer ve Teknoloji”, *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 1(1), s. 27-35. <https://doi.org/10.35235/uicd.434005>
- Çiçek, Berat ve Almalı, Vedat, (2020), “COVID-19 Pandemisi Sürecinde Kaygı Özyeterlilik ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişki:Özel Sektör ve Kamu Çalışanları Karşılaştırması”, *Turkish Studies*, (15), s. 241-260. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.43492>
- Dağlı, Emel Nuriye, (2010), *Yaşlı Bireylerde Ölüm Kaygısı ve Dindarlık*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Danış, Zafer, M., (2004), *Başarılı Yaşlanma ve Yaşlı Bakım Modelleri*, Ankara, Güç-Vak Yayınları.
- Demir, Merve Sefa, (2016), *Yaşlanma Sürecinde Karşılaşılan Sorunların Yaşam Kalitesine Olan Etkileri:Elazığ İli Örneği*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.

- Devlet İstatistik Enstitüsü, (2000), *Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri 06 Ankara*, 1 Baskı, Ankara, D.İ.E.
- Emiroğlu, Vedia, (1995), *Yaşlılık ve Yaşlının Sosyal Uyum*, 2. Baskı, Ankara, Şafak Matbaacılık.
- Epik, Meryem, T., ve Umutlu, Selin, (2019), “Türkiye’de Yaşlı Nüfus ve Sosyal Politika Uygulamaları”, *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 11(1), s. 29-43.
- Er, Dilek, (2009), “Psikososyal Açıdan Yaşlılık”, *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(11), s. 131-144.
- Erdağ, Engin, (2022), *Huzurevinde Yaşlılık Olgusunun İncelenmesi ve Yaşlı Bakımında Bir model Önerisi: Birlikte Yaşam Sitesi*, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çankırı.
- Erdem, Hüseyin Subhi, (2010), “İnsan Şahsiyetinin Gelişimine Holistik Bakış: Felsefi Perspektiften Davranışçı ve Bilişselci Ekolün Eleştirisi”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Bahar 1(1), s. 179-194.
- Erdoğan, İrfan, (2011), *İletişimi Anlamak*, 4. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Ergin, Şenel, (2005), *Yaşlılık Dönemini Yaşayan İnsanlar*, 1. Baskı, İzmir, Okullar Yayınevi.
- Eriksen, Thomas Hylland, (2009), *Küçük Yerler Derin Mevzular*, (Çev. Fahriye Adsay), 1. Baskı, İstanbul, Avesta Yayınları, (Orijinal çalışma basım tarihi 1995).
- Erol, Pelin Ö., (2011), “Sosyolojik Perspektiften Demografik Yaşlanma: Toplumsal Ekonomik ve Politik Alanlarda Yaşlı Failliği”, *Sosyoloji Dergisi*, (25), s. 141-147.
- Erol, Pelin Ö., (2016), “Türkiye’de Yaşlanma Sosyolojisi Alanında Yapılan Çalışmalara Dair Kısa Bir Değerlendirme”, *Sosyoloji Dergisi*, (1), s. 157-166.

- Erol, Saime, Sezer, Ayşe, Şişman, Fatma Nevin ve Öztürk, Selma, (2016), “Yaşlılarda Yalnızlık Algısı ve Yaşam Doyumu”, *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(3), s. 60-69.
- Ersanlı, Kurtman ve Kalkan, Melek, (2008), *Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açından Yaşlılık*, 1. Baskı, Ankara, Pegem Akademi.
- Ertugay, Fatih, (2019), “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma/Esnek Desen Araştırması: Alana İlişkin Zorluklar, Sorunlar ve İmkânlar”, *Nitel Sosyal Bilimler*, 1(1), s. 48-68.
- Eyüboğlu, Canan, Şişli, Zafer ve Kartal, Mehtap, (2012), “Yaşam Döngüsünde Yaşlılığın Psikolojik Boyutu”, *Turkish Family Physician*, 3(1), s. 18-22.
- Fadıloğlu, Çiçek, (2006), *Yaşlılığın Toplumsal Boyutu, İleri Geriatri Hemşireliği*, (Ed. Çiçek Fadıloğlu), 1 Baskı, Meta Basım, İzmir.
- Genç, Yusuf ve Dalkılıç, Pelin, (2013), “Yaşlıların Sosyal Dışlanma Sendromu ve Toplumsal Beklentileri”, *International Journal of Social Science*, 4(6), s. 461-482. 10.9761/JASSS1390
- Giddens, Anthony, (2012), *Sosyoloji*, (Çev. Cemal Güzel), 1. Baskı, İstanbul, Kırmızı Yayınları, (Orijinal çalışma basım tarihi 1994).
- Gitmez, Şengül, (2000), *Yaşlıların Farklı Kentsel Koşullarda Yaşam Uyumları, Eğilimleri, Tutum ve Davranışlar*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Goffman, Erwing, (2009), *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, (Çev. Barış Cezar), 1. Baskı, Ankara, Metis Yayınları, (Orijinal çalışma basım tarihi 1950).
- Gökulu, Gökhan, (2019), “Sembolik Etkileşimci Teorinin Gündelik Yaşam Sosyolojisine Katkıları”, *Ekev Akademi Dergisi*, (80), s. 173-190

- Güner, Neslihan, (2021), *Huzurevi Hizmetlerine İlişkin Yaşlı Algılarının Değerlendirilmesi*, Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Üretim Yönetimi ve Pazarlama Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Sakarya.
- Hablemitoğlu, Şengül, ve Özmete, Emine, (2010), *Yaşlı Refahı Yaşlılar İçin Sosyal Hizmet*, 1. Baskı, Ankara, Kilit Yayınevi.
- Işık, Caner, (2002), *Huzurevi Ve Yaşlılık: İzmir Büyükşehir Belediyesi Zübeyde Hanım Huzurevi Örneğinde*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- İçli, Gönül, (2004), "Huzurevinde Kalan Yaşlılar Üzerine Bir Araştırma", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, (1), s. 5-24.
- İnce, Abdullah, (2017), “Değer” ile Sorun Arasında Türkiye’de Yaşlılarla İlgili Toplumsal Değer Yargıları (Din Bilimleri Perspektifinden Bir İnceleme)”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(36), s. 83-112. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.339104>
- İnceoğlu, Metin, (2000), *Tutum-Algı-İletişim*, 1. Baskı, Ankara, İmaj Yayınevi.
- Işık, Oğuz, (1994), “Toplum ve Bilim. Değişen Toplum/Mekan Kavrayışları: Mekanın Politikleşmesi, Politikanın Mekanlaşması”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, (64), s. 7-38.
- Kaba, Yusuf, (2019), *Huzurevinde Yaşayan Bireylerin Ölüm Kaygısı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi(Malatya Huzurevi Örneği)*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- Kalaycı, Işıl ve Özkul, Metin, (2017), “Geleneksel Kalabilsem Modern Olabilsem: Modernleşme Sürecinde Yaşlılık Deneyimleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 8(18), s. 90-110. <https://doi.org/10.21076/vizyoner.308309>

- Kalinkara, Velittin, (2012), “Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Yaşlı: Yaşlının Statüsü ve Geleceği”, *International Symposium on Relations of Turkey-Belgium and Co-Exhibition of Turkish Arts.*, s. 1-9.
- Kalinkara, Velittin, (2011), *Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi*, 1. Baskı, Ankara, Nobel Yayınları.
- Kalkan, Melek, (2008), “Yaşlılık: Tanımı, Sınıflandırılması ve Genel Bilgiler”, (Ed. Kurtman Ersanlı ve Melek Kalkan), *Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açından Yaşlılık*, içinde (s. 1- 15), 1. Baskı, Ankara, Palme Yayıncılık.
- Kalkan, Seda, Ö., (2012), *Türk Kültüründe Selamlaşma Kavramı, Bu Kavramın (İlköğretim ve Ortaöğretim) Ders Kitaplarına ve Ders Programlarına Yansıtılması*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Karataş, Zeki, (2015), “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri”, *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), s. 1-19.
- Kaygusuz, Canani, (2008), “Yaşlılık Kuramları”, (Ed. Kurtman Ersanlı ve Melek Kalkan), *Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açından Yaşlılık*, içinde (s. 215-250), 1. Baskı, Ankara, Pegem Akademi Yayınları.
- Kıyak, Deniz, (2018), *Yaşlılıkta Psikososyal Gelişim: Erikson'un Dokuzuncu Evresinin Araştırılması*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kızılçelik, Sezgin, (1994), *Sosyoloji Teorileri*, 1. Baskı, Konya, Yunus Emre Yayınları.
- Kızılkaya, Mehtap ve Koştu, Nazan, (2006), “Yaşlılıkta Ölüm Kvrımı ve Hemşirelik Yaklaşımı”, *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(4), s. 69-74.
- Koca, Halide, (1994), *Ülkemiz Koşullarında Yaşlılık ve Yaşlının Sosyal Uyum*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Koç, Mustafa, (2004), “Yaşlılık Döneminde Ölüm Ötesi Psikolojisi Üzerine Bir Alan Araştırması", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(1), s. 203-228.
- Konak, Akın ve Çiğdem, Yasemin, (2005), “Yaşlılık Olgusu:Sivas Huzurevi Örneği”, *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1), s. 23-63.
- Kurt, Abdurrahman, (2012), “Dünden Bugüne Türk Ailesi”, (Ed. Mehmet Zencirkıran), *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, içinde (s. 335-367), 1. Baskı, Bursa, Dora Yayıncılık.
- Kurt, Çiğdem, (2018), *60 Yaş Üstü Bireylerde Huzurevinde Yaşamının Yaşlanma Tutumu ve Yaşam Kalitesine Etkisi*, Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- Kurtkapan, Hamza, (2019), “Türkiye’de Demografik Dönüşümün Sosyal Yansımaları ve Yaşlılık”, *Sosyal Güvence Dergisi*, (15), s. 27-46. <https://doi.org/10.21441/sosyalguvence.597571>
- Lehr, Ursula, (1994), *Yaşlanmanın Psikolojisi*, (Çev. Neylan Eryar), 1. Baskı, İstanbul, Bilimsel ve Teknik Yayınları Çeviri Vakfı. (Orijinal çalışma basım tarihi 1988).
- Lök, Neslihan, (2010), *Yaşlılarda Düşmelere Sebep Olan Ev İçi Çevresel Risk Faktörleri ve Düşme İle İlişkisi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya.
- Maden, Ahmet, (1990), *Psikosomatik Hastalıkların Kültürel Nitelikleri*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Malone, Joanna, & Dadswell, Anna, (2018), “The role of religion, spirituality and/or belief in positive Ageing For Older Adults”, *Geriatrics*, 3(2), p. 28. [10.3390/geriatrics3020028](https://doi.org/10.3390/geriatrics3020028)

- Mead, George Herbert, (2017), *Zihin, Benlik ve Toplum*, (Çev. Yeşim Erdem), 3. Baskı, Ankara, Heretik Yayınları, (Orijinal çalışma basım tarihi 1934).
- Merriam, Sharan, B., (2013), *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama için Bir Rehber*, (Çev. Selahattin Turan), 1. Baskı, Ankara, Nobel Yayıncılık, (Orijinal çalışma basım tarihi 1995).
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2011), *Hasta ve Yaşlı Hizmetleri: Hasta Bakım Hizmetleri*, Ankara, MEB Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2014), *Hasta ve Yaşlı Hizmetleri: Yaşlı Bakım Hizmetlerinde İletişim*, Ankara, MEB Yayınları.
- Miroğlu, Canan, (2009), *Ankara’ da Bir Huzurevi İncelemesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Mutlu, Zekeriya, (2012), *Yaşlı Bireylerde Yaşam Tatmini ve Sosyal Destek İlişkisinin İncelemesi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Müftüler, Habibe Gülsüm, (2018), “İstanbul’da Yaşlılık ve Yaşlılığın Yapısal Değişimi”, *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), s. 58-80.
- Oğlak, Sema, (2017), “Yaşlı Bakımında Görünmeyen İşgücü: Aile Bakımı ve Ekonomik Değeri”, *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), s. 73-87. <https://doi.org/10.17336/igusbd.348785>
- Onur, Bekir, (1991), *Gelişim Psikolojisi (Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm)*, 1. Basım, Ankara, İmge Yayınları.
- Öz, Fatma, (1992), “Yaşlılıkta Ruh Sağlığı”, *Türk Hemşireler Dergisi*, (42), s. 5-8.
- Özbolat, A. (2016), “Beşikten Mezara: Yaşlılığın Sosyolojisi ve Din -Adana Örneği-”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16(2), s. 53-76.
- Özdoğan, Öznur, (2009), *Mutluluğu Seçiyorum*, 1. Baskı, Ankara, Özdenöze Yayınları.

- Özkalp, Enver, (2004), “Toplumsallaşma”, (Ed. Enver Özkalp), *Davranış Bilimlerine Giriş*, içinde (s. 82-113), 1. Baskı, Eskişehir, A.Ü. Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Özmete, Emine, (2008), “Yaşlılıkta Yaşamın Anlamının Refah Göstergeleri İle Yordanması”, *Aile ve Toplum: Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, (15), s. 7-20.
- Öztop, Hülya ve Akkurt, Sevinç, Ş., (2016), “Yaşlılıkta Uyum Sorunları”, (Ed. Velittin Kalinkara), *Yaşlılık: Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler*, içinde (s. 43-77), 1. Baskı, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.
- Öztürk, Şinasi, (2008), “Kırsal Yoksulluk”, (Ed. Nurgün Oktik), *Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları*, içinde (s. 294-296), 1. Baskı, İzmir, Yakın Kitapevi Yayınları.
- Özyer, Hanife, (2016), *Yaşlılık Sorunu ve Bir Çözüm Olarak Huzurevi (Konya Dr. İsmail Işık Huzurevi Örneği)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Saygılı, Sefa, (2011), *Yaşlılık Psikoloji*, 1 Baskı, Ankara, Türdav Yayın Grubu.
- Sertbaş, Gülümser ve Bahar, Aynur, (2003), *Hemşirelik Forumu*, (6), s. 33-39.
- Sever, Hasan, (2020), “Yaşlı Bireylerin Geniş Aileden Kopuş Nedenleri ve Alternatif Yaşam Aranjmanlarına Dair Algıları: Gaziantep Örneği”, *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 13(1), s. 1-9.
<https://doi.org/10.46414/yasad.598293>
- Sevil, Hüseyin Tekin, (2005), *Yaşlılığın Sosyal Anatomisi*, 1 Baskı, Ankara, Sabev Yayınları.
- Sezgin, Gülay, (1999), "Yaşlılık, Yaşlanmaya Hazırlık", *Sosyal Hizmetler Dergisi*, 1(10), s. 21-27.

- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu(SHÇEK), (2005), https://www.huzurevleri.org.tr/docs/shcek_yasliliga_genel_bakis.pdf
- Sosyal Hizmetler Kurumu, (2005), *Yaşlılığa Genel Bakış*, https://www.huzurevleri.org.tr/docs/shcek_yasliliga_genel_bakis.pdf adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 07.01.2022)
- Sökmen, Dilek, (2008), *Huzurevinde Kalan Yaşlıların Huzurevindeki Yaşamlarına İlişkin Algıları*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Sucu, Neslihan, (2014), “Yaşlılara Göre ‘Yaşlılık’ ve Yaşlıları Etkileyen Sosyal Değişimler”, *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi(MİKAD)*, 3(1), s. 66-81.
- Sunay, Cengiz, (2004), “Mübeccel Kıray’ın Eserlerinde Kent ve Toplumsal Değişme”, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), s. 43-61.
- Şahin, Fatma, S. ve Yorgancılar, Serkan, (2019), *Sosyoloji*, 1 Baskı, Ankara, Seçkin Yayınları.
- Şanlı, Sevinç, (2012), *Başarılı Bir Yaşlanma İçin Yaşlı Yetişkinlerin Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Şentürk, Murat ve Altan, Reyhan Beyza, (2015), “Giriş: İstanbul’da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması”, (Ed. Murat Şentürk ve Harun Ceylan), *İstanbul’da Yaşlanmak İstanbul’da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması*, içinde, (s. 13-35), 1. Baskı, İstanbul, Açılım Kitap.
- Şentürk, Ünal, (2016), *Yaşlılık: Özellikler, Davranışlar Ve Sorunlar Davranış Bilimleri*, 1. Baskı, Bursa, Dora Yayıncılık.
- Şentürk, Ünal, (2018), *Yaşlılık Sosyolojisi (Yaşlılığın Toplumsal Yörüngeleri)*, 1 Baskı, Bursa, Dora Yayınevi.

- T.C. Kalkınma Bakanlığı, (2013), “*Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018*”, <https://www.sbb.gov.tr> adresinden alındı. (Erişim Tarihi:01.09.2023)
- T. C. Kalkınma Bakanlığı, (2018), “*Onbirinci Kalkınma Planı 2019-2023*”, <https://www.sbb.gov.tr/wp> adresinden alındı. (Erişim Tarihi:29.01.2024)
- Tarhan, Özge, (2015), “Sosyal Bilgiler Öğretmeni Adaylarının Politik Okuryazarlığa İlişkin Görüşleri”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(9) s. 649-669.
- Taş, Levent ve Şaldırdak, Günseli Ayça, (2021), “Huzurevinde Kalan Yaşlıların Sosyal İzolasyon Deneyimleri”, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 41(2), s. 351-379.
- Tekin, Hasan, H., (2006), “Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme”, *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(13), s. 101-116.
- Tereci, Duygu, Turan, Gözde, Kasa, Nergis, Öncel, Tülay, ve Arslansoyu, Nurcay, (2016), “Yaşlılık Kavramına Bir Bakış”, *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 16(1), s. 84-116.
- Tezcan, Mahmut, (1982), “Toplumsal Değişme ve Yaşlılık”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 15(2), s. 169-177. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000908
- Tezcan, Sabahat ve Seçkiner, Pelin, (2012), “Türkiye’de Demografik Değişim;Yaşlılık Perspektifi”, (Ed. Dilek Aslan ve Melikşah Ertem), *Yaşlı Sağlığı: Sorunlar Ve Çözümler*, içinde (s. 1-8), 1. Baskı, Ankara, Palme Yayıncılık.
- Tufan, İsmail, (2002), *Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık: Sosyolojik Yaşlanma*, 3. Baskı, Antalya, Aykırı Yayıncılık.
- Tufan, İsmail, (2003), *Modernleşen Türkiye’de Yaşlılık ve Yaşlanma:Yaşlanmanın Sosyolojisi*, 1 Baskı, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi.

- Türkiye İstatistik Kurumu, (2020), *İstatistiklerle Yaşlılar*, <https://www.tuik.gov.tr/> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 07.01.2022)
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2021), *İstatistiklerle Yaşlılar*, <https://data.tuik.gov.tr> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 01.09.2023)
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2022), *İstatistiklerle Yaşlılar*, <https://data.tuik.gov.tr> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 01.09.2023)
- Uslu, Fatih ve Demir, Erdi, (2023), “Nitel Bir Veri Toplama Tekniği: Derinlemesine Görüşme”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 40(1), s. 288-289. <https://doi.org/10.32600/huefd.1184085>
- Ünal, Pemra, C. (2012), “Aktif Yaşlanma: Bilişsel ve Sosyal Boyut”, *Turkish Family Physician*, 3(1), s. 13-17.
- Yahyaoğlu, Recai, (2013), *Yaşlanma ve Zaman Algısı*, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Yağcıoğlu, Recep, (2009), “Sağlıklı Yaşlanma ve Sosyal Hizmetler”, *The Journal Of Turkish Family Physician*, 3(1), s. 30-38.
- Yaman, Yusuf, (2020), *Modernleşme Sürecinde Yaşlı Bakımı ve Maneviyat: İstanbul Ünal Özel Huzurevi Örneği*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Yasa, İbrahim, (1973), “Evlilik ve Geniş Aile Kurumlarının Yazgısı”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 28(1), s. 1-10. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000000993
- Yasa, İbrahim, (1970), “Gecekondu Ailesi: Geçiş Halinde Bir Aile Tipolojisi”, *AÜ SBF Dergisi*, 25(04), s. 9-17. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001264
- Yasa, İbrahim, (1970), *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Temel Sorunları*, 1 Baskı, Ankara, TODAİE.

Yelboğa, Nurullah, (2017), “Yaşlılıkta Ölüm Anksiyetesi”, *Journal of Current Researches on Health Sector*, 7(2), s. 53-68.

Yıldırım, Arzu, (2021), “Sosyal Politika Kapsamında Türkiyede Yaşlanmaya İlişkin Ulusal Düzeydeki Düzenlemeler”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(3), s. 1889-1909. <https://doi.org/10.33206/mjss.806799>

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan, (2011), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 8. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, Ercan ve Altınok, Vicdan, (2009), “Okul Yöneticilerinin Yalnızlık ve Yaşam Doyum Düzeylerinin İncelenmesi”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 59(59), s. 451-470.

Yılmaz, H. Kâmil, (2012), “Kardeşliğin Devamında Selamın Yeri”, *Diyanet Aylık Dergi*, (259), s. 5-8.

Yikebali, Mutalipu, (2018), *Sembolik Etkileşimcilik ve Çağdaş Sosyal Teori: Topluma Yeni Bakışlar*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Zıllıoğlu, Merih, (2010), *İletişim Nedir*, 4 Baskı, İstanbul, Cem Yayınevi.

World Health Organization (2002), *World Health Statistics*, <http://apps.who.int/> adresinden alındı. (Erişim Tarihi:04.20.2023)

acikogretim.istanbul.edu, (2010), *Türkiye’de Yaşlılıkla İlgili Sosyolojik Çalışmalar*, <https://auzef.istanbul.edu.tr/tr> adresinden alındı. (Erişim Tarihi:03.09.2022)

İNTERNET KAYNAKÇA

<https://www.aile.gov.tr/media/45354/yasli-nufus-demografik-degisimi-2020.pdf>

(Erişim Tarihi:29.06.2023)

https://www.aile.gov.tr/media/89041/yasli_nufus_istatistik_bulteni.pdf

(Erişim Tarihi:01.07.2023)

<https://www.aile.gov.tr/eyhgm/mevzuat/ulusal-mevzuat/yonetmelikler/ozel-huzurevleri-ile-huzurevi-yasli-bakim-merkezleri-yonetmeligi/>

(Erişim Tarihi:12.09.2023)

<https://www.dilrubahuzurevi.com/> (Erişim Tarihi: 08.02.2024)

EKLER

EK-1. Huzurevi İle İlgili Resimler

EK-2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

Araştırma kapsamında hazırlanan görüşme soruları, görüşmecilerin sorulara kısa cevaplar vermek yerine soruyla ilgili düşüncelerini ve yorumlarını açıkça ifade edebilmelerini sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Araştırma sorularının içeriği; yaşlıların huzurevine gelme sebeplerinin ilişkilerini nasıl etkilediğini, personelin davranışının yaşlıların ilişkilerini nasıl etkilediğini, yaşlıların huzurevinin fiziksel özelliklerinin sosyal ilişkilerine etkisini nasıl değerlendirdiklerini ve huzurevinde kalma sürelerinin ilişkilerini nasıl etkilediğini tespit etmek amacıyla, huzurevinde kalan yaşlı bireylerin görüş ve katkılarını içerecek şekilde oluşturulmuştur. Araştırmada yanıtları aranan sorular şu şekildedir:

Yaşlı bireylerin huzurevine gelme sebeplerinin, sosyal ilişkilerini nasıl etkilediğini belirlemek amacıyla,

1. Huzurevinde kalmaya siz mi karar verdiniz? Neden?

a) Karar verildikten sonra ne düşündünüz?

b) Neler hissettiniz?

2. Bugün karar vermeniz istense yine huzurevine gelmek ister miydiniz? Neden?

a) Neden mecbur olduğunuzu düşünüyorsunuz?

3. Huzurevinde kim/kimlerle daha çok görüşüyorsunuz? Neden?

a) O/onlarla neler paylaşıyorsunuz?

b) O/onlarla vakit geçirmek sizi mutlu ediyor mu?

c) Birlikte ibadet etmek sizi huzurlu hissettiriyor mu?

4. Huzurevinde kim/kimlerle görüşmek istemiyorsunuz? Neden?

a) O/onlarla olumsuz bir durum yaşadınız mı?

b) Sinirli/kavgacı insanlar size ne hissettiriyor?

5. Ne tür davranışlar sizi daha çok öfkelenendirir?

6. Huzurevinde kalanların hangi davranışları kendinizi daha iyi hissetmenizi sağlıyor?

Personelin davranışının, huzurevinde kalan yaşlıların ilişkilerini nasıl etkilediğini tespit etmek amacıyla;

7. Huzurevinde çalışanların hangi davranışları kendinizi daha iyi hissetmenizi sağlıyor?

8. Huzurevinde kalanlarla çatışma yaşadığınızda çalışanlar nasıl davranmaktadır?

Huzurevindeki yaşlı bireylerin, huzurevinin fiziki şartlarının sosyal ilişkilerine etkisini nasıl değerlendirdiklerini tespit etmek amacıyla;

9. Huzurevinde kalanlarla çatışma yaşamanızda binanın etkisi var mı?

10. Huzurevinde kaldığınız süre boyunca oda değiştirdiniz mi? Neden?

a) Odanızın düzeni sizi rahatsız ediyor mu? (Darlık/Genişlik).

b) Oda değiştirmek sizin tercihiniz miydi?

c) İmkânınız olsa odanızı değiştirir misiniz? Neden?

d) Bu isteğinizde oda arkadaşınızın etkisi var mı?

Huzurevindeki yaşlı bireylerin huzurevinde kalma sürelerinin, ilişkilerine etkisini belirlemek amacıyla;

11. Huzurevinde kaldığınız süre ne kadardır?

Şeklinde sorular yöneltilmiştir.

Evrak Tarih ve Sayısı: 04.07.2022-E.67526

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve
Yayın Etiği Kurulu

Sayı :33117789/044/67526
Konu :Anketler

Sayın Doç. Dr. Mehmet YAZICI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü tarafından Kurulumuza sunulan "Danışmanlığını Doç. Dr. Mehmet YAZICI'nın yaptığı Sosyoloji Tezli Yüksek Lisans programı öğrencilerinden Evin İŞLEK'in yüksek lisans tezi için etik kurul izni verilmesi" ile ilgili talebiniz Kurulumuz tarafından etik yönden değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda; söz konusu anket çalışmasının Üniversitemiz Etik Kurul Yönergesi ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmiş ve araştırma etiği açısından "UYGUN OLDUĞUNA" oy birliği ile karar verilmiştir.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Mustafa AGÂH
Kurul Başkanı

e-imzalıdır
Doç. Dr. Sıtkı ULUERLER
Üye V.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Yaşar BAŞ
Üye

e-imzalıdır
Prof. Dr. Sait PATİR
Üye

e-imzalıdır
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah
BEDEVA
Üye V.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Ersin ERKAN
Üye

e-imzalıdır
Prof. Dr. Mustafa AGÂH
Üye V.

e-imzalıdır
Arş. Gör. Fatma GÖRGÜLÜ
Raportör

EK :
İlgi yazı (4 Sayfa)

01.07.2022 Kur.Bşk

: Prof. Dr. M.AGÂH

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : E-40711683-302.01.08-66934
Konu : Etik Kurul Onayı

29.06.2022

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu)

Danışmanlığını Doç. Dr. Mehmet YAZICI'nın yaptığı Sosyoloji Tezli Yüksek Lisans programı öğrencilerinden Evin İŞLEK'in yüksek lisans tezi için etik kurul izni verilmesi ile ilgili talebi yazımız ekinde sunulmuştur.

Gereğini arz ederim.

Doç. Dr. Mehmet Zahir ERTEKİN
Enstitü Müdürü

EK :
Etik Kurul İzni (3 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : *BSD4Y1D1FP*

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/bingol-universitesi-ebys>

Adres: Bingöl Üniversitesi Rektörlüğü Selahaddin-i Eyyübi Mah. Üniversite Cad.

No:1 BİNGÖL/TÜRKİYE

Telefon:0426 216 00 12-13-14-15 Faks:0426 215 10 20

e-Posta:basinyayin@bingol.edu.tr Elektronik Ağ:www.bingol.edu.tr

Kep Adresi: bingoluniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Recep Demirel

Unvanı: Şef

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü
Sosyoloji Anabilim Dalı Başkanlığı

Sayı : E-66080177-302.14.01-66171
Konu : Etik Kurul Onayı

28.06.2022

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Danışmanlığını Doç. Dr. Mehmet YAZICI'nın yaptığı Sosyoloji ABD Dalı tezli yüksek lisans programı öğrencilerinden Evin İŞLEK'in tez çalışmasında kullanacağı mülakat sorularının etik açıdan uygunluğu konusunda üniversitemiz "Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu" ile gerekli yazışmaların yapılması hususunda;

Bilginizi ve gereğinizi arz ederim.

Prof. Dr. Mehmet ANIK
Anabilim Dalı Başkanı

EK :
Anket (2 sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : *BSC4Y8RT4P*

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5375&eD=BSC4Y8RT4P&eS=66171>

Adres: Bingöl Üniversitesi Rektörlüğü Selahaddin-i Eyyübi Mah. Üniversite Cad.

No:1 BİNGÖL/TÜRKİYE

Telefon:0426 216 00 12-13-14-15 Faks:0426 215 10 20

e-Posta:basinyayin@bingol.edu.tr Elektronik Ağ:www.bingol.edu.tr

Kep Adresi: bingoluniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Tekin İKİZ

Unvanı: Bilgisayar İşletmeni

Tel No: 12000